

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Економіко-гуманітарний інститут.

Факультет економіки та управління

(повне найменування інституту, назва факультету)

Фінанси, банківська справа та страхування

(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломної магістерської роботи

магістра

(ступінь вищої освіти (освітній ступінь))

на тему Фінансовий стан підприємства та шляхи його поліпшення

Виконав: студент 6 курсу, групи ФЕУ-113м

спеціальності (напряму підготовки)

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва напряму підготовки, спеціальності)

Черкасова О.С.

(прізвище та ініціали)

Керівник Шарова С.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Коняєва О.М.

(прізвище та ініціали)

м.Запоріжжя

2018 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет ЕГІ, ФЕУ

Кафедра Фінанси, банківська справа та страхування

Ступінь вищої освіти (освітній ступінь) магістр

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва)

Напрямок підготовки 072»Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри к.е.н. доцент
Шарова С.В.
"05" листопада 2018 року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Черкасова Олесь Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Фінансовий стан підприємства та шляхи його поліпшення

керівник проекту роботи Шарова Світлана Василівна к.е.н. доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від "11" вересня 2018 року № 212

2. Строк подання студентом роботи 15.11.2018

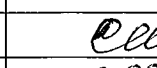
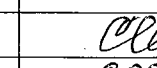
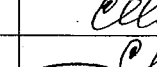
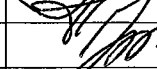
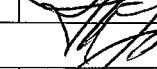
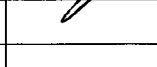
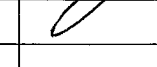
3. Вихідні дані до роботи Первинна фінансова звітність підприємства, форма №1 підприємства ПАТ "Укрнафта", форма №2 підприємства ПАТ "Укрнафта"

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретико-методологічні аспекти комплексної оцінки фінансового стану підприємства. 2. Аналіз та комплексна оцінка показників фінансового стану підприємства на прикладі ПАТ "Укрнафта". 3. Шляхи удосконалення методичних підходів комплексної оцінки фінансового стану підприємства. 4. Охорона праці та техніка безпеки в надзвичайних ситуаціях

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рис. 1.1. Сутність та місце фінансового аналізу. Рис. 2.6. Динаміка показників фінансового стану за 2013-2017 рр. Рис. 2.7. Динаміка коефіцієнтів фінансової активності. Табл. 2.9. Динаміка показників ліквідності підприємства за 2013-2016 рр. Рис. 2.10. Динаміка основних показників ефективності за 2013-2017 рр. Рис. 3.2. Стратегічна програма для ПАТ "Укрнафта"

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	к.е.н., доц. Шарова С.В.		
2	к.е.н., доц. Шарова С.В.		
3	к.е.н., доц. Шарова С.В.		
4	Муравей С.М., ст. викл.		
Нормоконтролер	Чередниченко Н.О., ст. викл.		

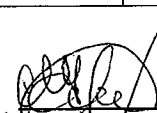
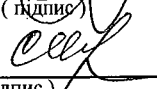
7. Дата видачі завдання 04. 03. 2018

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір матеріалу на проектування	04. 03. 18	
2	Групування та аналіз зібраного матеріалу. Уточнення завдань проектування	04. 04. 18 – 04. 05. 18	
3	Виконання теоретичної частини роботи	04.05.18–04.09.18	
4	Виконання графічної частини роботи	04.09.18–04.10.18	
5	Написання та оформлення дипломної магістерської роботи	04.10.18 – 15.11.18	
6	Перевірка роботи керівником, консультантами	15.11.18	
7	Попередній захист роботи	15.11.18	
8	Переплітання оформлення дипломної магістерської роботи	04.12.18	
9	Захист роботи у ЕК	18.12.18	

Студент

Керівник роботи

 (підпис)

 (підпис)

Чиркасова О.С.
 (прізвище та ініціали)
 Шарова С.В.
 (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Черкасова О.С. **Фінансовий стан підприємства та шляхи його поліпшення.** – Дипломна магістерська робота.

Дипломна магістерська робота зі спеціальності 072 магістр фінансів, банківської справи та страхування. Кафедра фінанси, банківська справа та страхування, Запорізький національний технічний університет, 2018.

Магістерська дипломна робота присвячена розробці теоретико-методологічних підходів та практичних рекомендацій щодо удосконалення методики проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

Розглянуті питання сутності фінансового стану підприємства, його необхідність і значення. Досліджено методи аналізу, класифікація та порядок розрахунку основних показників комплексної оцінки фінансового стану.

Проведено аналіз і надано оцінку фінансового стану підприємства, проаналізовано майновий стан та оборотність активів, ліквідність й платоспроможність, рентабельність і фінансову стійкість. Проведено SWOT-аналіз та розглянуті моделі вірогідності банкрутства підприємства.

Надані пропозиції щодо удосконалення фінансового стану підприємства з урахуванням зарубіжного досвіду та проблемних аспектів фінансової діяльності.

Ключові слова: **ФІНАНСОВИЙ СТАН, АНАЛІЗ, КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА, ПОКАЗНИКИ, ЛІКВІДНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, МЕТОДИ.**

ANNOTATION

Cherkasova O. **Financial state of the enterprise and ways of its improvement.** – A Master's degree thesis.

The Master's degree thesis in specialty 072 Master of Finance, Banking and Insurance. The Chair of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhzhya National Technical University, 2018.

The master's degree thesis is devoted to the development of theoretical and methodological approaches and practical recommendations for improving the methodology for conducting a comprehensive assessment of the financial state of the enterprise.

The questions of the essence of the financial state of the enterprise, its necessity and significance are considered. The methods of analysis, classification and the procedure of calculation of the main indicators of a comprehensive assessment of the financial state are investigated.

The analysis and evaluation of the financial state of the enterprise were made, the property status and assets turnover, liquidity and solvency, profitability and financial stability were analyzed. SWOT-analysis was carried out and models of bankruptcy probabilities of the enterprise were considered.

The thesis provides suggestions as for improving of the financial state of the company, taking into account foreign experience and problematic aspects of financial activity.

Key words: FINANCIAL STATE, ANALYSIS, COMPLEX ASSESSMENT, INDICATORS, LIQUIDITY, PAYABILITY, FINANCIAL STABILITY, METHODS.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Шарова С.В. Фінансовий стан підприємства та шляхи його удосконалення / С.В. Шарова, О.С. Черкасова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збір наукових праць. –№5.– Запоріжжя: 2018.

2. Шарова С.В. Аналіз стану малого та середнього підприємництва в Україні за 2012-2016 рр. / С.В. Шарова, О.С. Черкасова // Тези. – 2018.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	14
1.1. Сутність поняття фінансового стану підприємства	14
1.2. Оцінювання фінансового стану підприємств, його необхідність і значення	20
1.3. Методи аналізу та комплексної оцінки фінансового стану підприємства	26
1.4. Класифікація та порядок розрахунку основних показників комплексної оцінки фінансового стану	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ПАТ «УКРНАФТА»	48
2.1. Фінансово-економічна характеристика підприємства ПАТ «Укрнафта»	48
2.2. Горизонтальний та вертикальний аналіз балансу підприємства	53
2.3. Розрахунок показників фінансового стану підприємства	60
2.3.1. Аналіз показників майнового стану	60
2.3.2. Аналіз оборотності активів	64
2.3.3. Розрахунок та оцінка ліквідності підприємства	69
2.3.4. Аналіз рентабельності	75

2.4. Оцінка фінансової стійкості підприємства	80
2.5. Ефективність комплексної оцінки фінансового стану підприємства	84
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	99
3.1. Зарубіжний досвід проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства	99
3.2. Проблемні аспекти фінансової діяльності підприємства ПАТ «Укрнафта» та шляхи їх подолання	104
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	111
ВИСНОВКИ	129
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	133
Додаток А. Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан)	138
Додаток Б. Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	144
Додаток В. Вертикальний аналіз балансу підприємства	148

ВСТУП

В сучасних умовах загострення соціально-економічної кризи раціональне удосконалення методичних підходів та своєчасного аналізу фінансового стану є необхідною умовою для ефективного управління підприємством. Це обумовлено тим, що стійкий фінансовий стан є необхідним для його ефективних ділових взаємовідносин з іншими економічними агентами на ринку. Необхідно зазначити, що в першу чергу на стійкість фінансового стану підприємства значно впливають економічні рішення на основі всебічного аналізу фінансового стану та якісної оцінки процесів фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта. Тож оцінка фінансового стану підприємства є досить складним видом діяльності та характеризується вибором методики аналізу, що відповідає потребам конкретного користувача, і адекватністю інтерпретації користувачем показників фінансового стану підприємства. Проте слід зазначити, що не існує єдиного підходу до об'єктивної оцінки фінансового стану, адже необхідно орієнтуватися на конкретні цілі аналізу та визначити його завдання в кожному конкретному випадку.

Актуалізація використання комплексу показників, що характеризують фінансовий стан, їх ролі в управлінні та оцінки підприємства зумовлені низкою економічних факторів: високим ступенем невизначеності загальноекономічного середовища, розбалансованістю ринкових механізмів та інструментарію державного регулювання економікою, неоднозначною спрямованістю різномірних фінансових інституцій тощо. З урахуванням наведеного виникає необхідність для кожного суб'єкта господарювання постійно шукати шляхи підвищення ефективності своєї діяльності. Тож особливої актуальності набуває дослідження теоретичних і прикладних аспектів оцінки фінансового стану підприємства та шляхів його удосконалення.

Питанням оцінки фінансового стану підприємства та шляхів його удосконалення займалися такі вчені як: М.І. Баканов, І.Т. Балабанов, О.М. Волкова, М.Н. Крейніна, Д.С. Молякова, В.П. Привалової, В.М. Родіонової, Н.О. Русака, Р.С. Сайфуліна, Г.В. Савицької, М.О. Федотової, А.Д. Шеремета, А. Гропелі, Е. Нікбахта, Е. Хелферта, Джеральд В. Вайт., Роберт С.Хіггінс, Томас Р. Ітільсон, Еріх А. Гелферт, Мартін С. Фрідсин, Фернандо Альварес, Ст. Макклюр та ін. Вагомий внесок в розробку теоретичних та методичних засад аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств здійснили такі вчені-економісти: Є.М. Андрущак, М.Д. Білик, І.О. Бланк, О.М. Бандурка, К.В. Ізмайлова, В.О. Подольська, М.Г. Чумаченко, Г.О. Швиданенко, О.В. Яриш та інші.

Мета та завдання роботи. Метою дипломної магістерської роботи є розгляд теоретичних, методологічних та практичних аспектів аналізу та оцінки фінансового стану підприємства та обґрунтування шляхів його покращення і основних напрямів зміцнення. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження вирішувались такі основні завдання:

- розглянути теоретико – методологічні аспекти комплексної оцінки фінансового стану підприємства;
- проаналізувати та здійснити комплексну оцінку показників фінансового стану на прикладі підприємства;
- ознайомитись із зарубіжним досвідом проведення комплексної оцінки фінансового стану;
- виявити проблемні аспекти фінансової діяльності підприємства та розробити пропозиції щодо їх поліпшення;
- здійснити огляд охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях і заходи щодо усунення небезпек.

Об'єктом роботи є процес оцінки фінансового стану підприємства та шляхів його поліпшення.

Предметом дослідження є сукупність комплексу теоретичних, методичних і практичних питань аналізу та оцінки фінансового стану підприємства та шляхів його поліпшення.

Вирішення поставлених у роботі завдань досягнуто на основі застосування загальнонаукових методів аналізу та синтезу (для розкриття теоретичних аспектів комплексної оцінки фінансового стану підприємства), порівняння (при зіставленні фактичних даних за відповідні періоди), історичного, монографічного (при вивченні генезису категорії «фінансовий стан») спостереження (для визначення фінансового стану на досліджуваному підприємстві), класифікації (при дослідженні питання класифікації основних показників комплексної оцінки фінансового стану), економічного аналізу (при дослідженні особливостей зміни показників майнового стану, оборотності активів, ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості, динаміки зміни комплексної оцінки фінансового стану підприємства), табличний (для відображення аналітичної та статистичної інформації), узагальнення (при формуванні висновків на основі дослідження).

Інформаційною базою для дослідження стали нормативно-правові акти України з питань оцінки фінансового стану підприємства; роботи вітчизняних та зарубіжних науковців за напрямом проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства та шляхів його удосконалення, матеріали науково-практичних конференцій, фінансова звітність та інші фінансово-економічні дані підприємства.

Елементи наукової новизни полягають у розробленні методів покращення фінансового стану досліджуваного підприємства на основі аналізу зарубіжного досвіду, проведення комплексної оцінки показників фінансового стану та створення стратегічної програми для підвищення показників ефективності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у виробленні конкретних, науково обґрунтованих рекомендацій щодо проведення аналізу фінансового стану підприємства за рахунок комплексу основних аналітичних

показників. Впровадження в практичну діяльність запропонованих рекомендацій щодо шляхів удосконалення дозволить підвищити ефективність підприємства та покращити його фінансову стійкість.

Магістерська робота «Фінансовий стан підприємства та шляхи його поліпшення» складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 149 сторінок комп'ютерного тексту, з них 119 сторінок основного тексту, 14 рисунків, 26 таблиць, 54 джерела, 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність поняття фінансового стану

Фінансовий стан підприємства є однією з найважливіших характеристик економічної діяльності підприємства у зовнішньому середовищі. Він визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловому співробітництві, оцінює, наскільки гарантовані економічні інтереси самого підприємства та його партнерів з фінансових, виробничих та інших відносин. Тому однією з основних задач фінансового аналізу є необхідність показати реальний фінансовий стан підприємства для зовнішніх партнерів, інвесторів, органів влади тощо. Однак для переходу до розрахункової частини, спочатку необхідно розкрити сутність самого поняття «фінансовий стан».

Еволюція поняття «фінансовий стан» пов'язана з розвитком фінансового аналізу. Основоположником фінансового аналізу прийнято вважати француза Жака Саварі (1622-1690). У XIX ст. ідеї Саварі були поглиблені Д. Чербоні (1827-1917), який створив вчення про синтетичне додавання та аналітичне розкладання бухгалтерських рахунків. Наприкінці XIX початку XX ст. почало розвиватися балансоведення – один з напрямів обліку, яке за своєю суттю є аналізом фінансового стану підприємства. В основу даного напрямку був покладений економічний аналіз балансу, а також популяризація знань про баланс. До основних західних представників зазначених течій можна віднести: П. Герстнера, І. Шера, Р. Байгеля, Е. Ремера, Брозіуса, Т. Губера та ін. Розвиток балансоведення в колишньому СРСР припадає на 20-і роки XX ст. Так, у працях А. К. Рошащовського, А. П. Рудановського, Н. А. Блатова, І. П. Николаєва та ін. У 30-ті роки відбулася трансформація аналізу балансу на аналіз господарської діяльності, коли загальне управління бухгалтерським обліком, контроль і аналіз господарської діяльності були покладені на

Народний комісаріат фінансів. Аналіз усе більше відокремлювався від бухгалтерського обліку, по суті перетворюючись в техніко-економічний аналіз.

На початку 40-х років з'являються перші наукові праці з аналізу господарської діяльності (Д. П. Андріанов, М. Ф. Дячків і ін.). На початку 70-х виходять перші книги з розробки методичних підходів у теорії аналізу господарської діяльності (М. І. Баканов, А. Д. Шеремет, І. І. Каракоз). Цими методичними підходами користувалися до перебудови. На початку 90-х років відбувається відродження фінансового аналізу. У його основу покладено аналіз і управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. Велику увагу вчені приділяють безпосередньо аналізу фінансового стану підприємства, який починає виокремлюватися в окремий елемент фінансового аналізу. Даний напрям знайшов своє відображення у великій кількості наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних учених. У наукових джерелах існує значна кількість підходів до визначення поняття фінансового стану підприємства, але відсутня єдина думка щодо самої сутності фінансового стану підприємства [27, с. 92].

О.О. Непочатенко визначає фінансовий стан як «рівень забезпеченості підприємства відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного здійснення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями» [24, с. 42].

На думку А. М. Поддєрьогіна «фінансовий стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів» [36].

За О.С. Іваніловим «фінансовий стан підприємства – це здатність підприємства фінансувати свою діяльність. Він характеризується забезпеченістю фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, потребою в їх розміщенні і ефективністю

використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними особами, платоспроможністю і фінансовою стійкістю» [47, с. 159].

Покропивний С. Ф. розглядає не фінансовий стан підприємства, а фінансово-економічний, який «характеризується рівнем прибутковості і рентабельності капіталу, фінансовою стійкістю і динамікою структури джерел фінансування, здатністю розраховуватися за борговими зобов'язаннями» [46].

Білик М. Д. розглядає фінансовий стан підприємства як «реальну (фіксовану на момент часу) і потенційну фінансову спроможність підприємства забезпечити певний рівень фінансування поточної діяльності, саморозвитку та погашення зобов'язань перед підприємствами й державою. Кількісно він вимірюється системою показників, на підставі яких здійснюється його оцінка» [42]. Перевагою даного визначення є підкреслення кількісного аспекту фінансового стану підприємства та виокремлення його сутності та індикаторів, що його характеризують, але незважаючи на вказану перевагу неточність даного твердження полягає в ігноруванні автором ефективності використання капіталу, яка в свою чергу визначає фінансову спроможність підприємства.

Отже, фінансовий стан підприємства є дуже містким поняттям. Для його характеристики у економічній літературі досить часто застосовуються такі критерії, як:

- фінансова стійкість підприємства – такий стан його фінансових ресурсів, їх розподіл та використання, який забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності в умовах допустимого ризику;

- платоспроможність – здатність підприємства розраховуватися за своїми зобов'язаннями;

- кредитоспроможність – здатність до отримання кредитів та їх своєчасного погашення за рахунок власних коштів та інших фінансових ресурсів;

- прибутковість роботи підприємства;

- оптимальність з точки зору економічного становища підприємства розподілу прибутку, що залишається в його розпорядженні після сплати податків і обов'язкових відрахувань;

- раціональне розміщення основних і оборотних коштів (власних і позикових), перш за все, недопущення відволікання грошей у запаси непотрібного підприємству устаткування, яке довгий час не монтується і не використовується, наднормативні запаси товарно-матеріальних цінностей, витрат виробництва у дебіторську заборгованість, інші позапланові й непродуктивні витрати;

- наявність власних фінансових ресурсів (основних і оборотних коштів) не нижче мінімального необхідного рівня для організації виробничого процесу і процесу реалізації продукції;

- ліквідність балансу – ступінь покриття зобов'язань підприємства такими активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань [44, с. 61].

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. Передовсім на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан.

Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті чого погіршується його платоспроможність.

Існує і зворотний зв'язок, оскільки брак коштів може призвести до перебоїв у забезпеченні матеріальними ресурсами, а отже у виробничому процесі [45, с. 132].

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану [1, с. 613].

Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Основними завданнями аналізу фінансового стану є: дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства; дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами; об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності; аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів; визначення ефективності використання фінансових ресурсів (рис. 1.1).

Особливостями зовнішнього фінансового аналізу є: орієнтація аналізу на публічну, зовнішню звітність підприємства; множинність об'єктів-користувачів; різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу; максимальна відкритість результатів аналізу для користувачів [11].

Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності, є: аналіз абсолютних показників прибутку; аналіз показників рентабельності; аналіз фінансового стану, фінансової стійкості, стабільності підприємства, його платоспроможності та ліквідності балансу;

аналіз ефективності використання залученого капіталу; економічна діагностика фінансового стану підприємства.

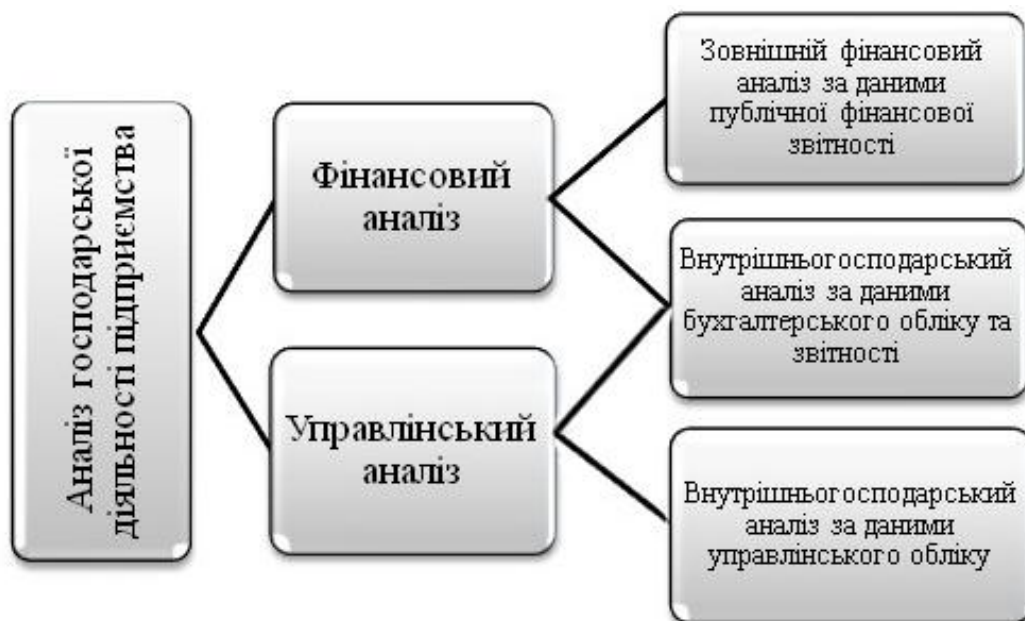

Рис. 1.1 Сутність та місце фінансового аналізу

На відміну від внутрішнього, відповідні складові зовнішнього аналізу більш формалізовані та менш деталізовані. Різниця у змісті зовнішнього і внутрішнього аналізу пов'язана з різницею інформаційного забезпечення і завдань, що їх вирішують обидва ці види аналізу.

Основним змістом внутрішнього (традиційного) аналізу фінансового стану підприємства є: аналіз майна підприємства; аналіз фінансової стійкості та стабільності підприємства; оцінка ділової активності підприємства; аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають; аналіз кредитоспроможності підприємства; оцінка використання майна та вкладеного капіталу; аналіз власних фінансових ресурсів; аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства; аналіз самоокупності підприємства.

Цей аналіз здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані [11].

Підсумовуючи вищесказане, необхідно зазначити, що фінансовий стан – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика діяльності

підприємства в певному періоді. Вона відображає ступінь забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, раціональності їх розміщення, забезпеченості власними оборотними коштами для своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями та здійснення ефективної господарської діяльності в майбутньому.

1.2. Оцінювання фінансового стану підприємств, його необхідність і значення

Головне завдання оцінки фінансового стану підприємства – своєчасно виявити й усунути недоліки у фінансовій діяльності, знайти управлінські рішення для поліпшення фінансового стану підприємства та уникнути його банкрутства.

Головним із шляхів покращення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів підприємства - явних та прихованих. Пошук резервів, які можуть бути використані для покращення фінансового стану підприємства, проводиться шляхом ґрунтовної оцінки всіх складових його діяльності [10].

Удосконалення фінансового стану підприємства можливе за рахунок збільшення вхідних та зменшення вихідних грошових потоків. Підвищення розмірів вхідних грошових потоків можливе за рахунок: збільшення виручки від реалізації; продажу частини основних фондів; рефінансування дебіторської заборгованості.

Одним з основних напрямів пошуку резервів є зменшення вихідних грошових потоків, до них належать: оплата товарів, робіт, послуг, що належать до валових витрат; оплата товарів, робіт послуг, що не належать до валових витрат; здійснення реальних та фінансових інвестицій; сплата податків та інших платежів до бюджету; повернення капіталу, який був залучений на фінансовому ринку.

На обсяги останніх двох напрямків підприємству впливати важко. Розмір податкових та інших платежів до бюджету залежить від встановленого державою порядку про визначення об'єктів оподаткування, ставок та термінів сплати. Обсяги платежів та відсотків визначаються умовами кредитних договорів та умовами випуску облігацій. Можливості впливу підприємства на перші три напрямки є ширшими [10, с. 61].

Зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток, – головний внутрішній резерв покращення платоспроможності підприємства.

На кожному підприємстві, залежно від його особливостей, можуть бути різними набір факторів, які впливають на собівартість: обсяг виробництва; номенклатура та асортимент продукції; технічний рівень виробництва; організація виробництва та умов праці; ціна одиниці продукції, що реалізується.

Основним способом зниження собівартості є економія усіх видів ресурсів, що споживаються у виробництві. Зниження трудомісткості продукції, збільшення продуктивності праці можна досягнути різними шляхами. Найбільш важливі з них – механізація та автоматизація виробництва, розробка та застосування прогресивних, високопродуктивних технологій, заміна та модернізація застарілого обладнання. Важливим є підвищення вимог та застосування вхідного контролю за якістю сировини, яка надходить від постачальників та матеріалів, комплектуючих виробів та напівфабрикатів [27].

В умовах конкурентного середовища актуальності набуває оптимізація збутової політики підприємства. Стимулювати збут можна різними методами. Бажаний результат можна отримати наданням знижок покупцям, помірними зменшеннями цін, застосуванням масової реклами. Для оптимізації обсягів дебіторської заборгованості потрібно вибрати найбільш доцільні строки платежів та форми розрахунків із споживачами (попередня оплата, з відстрочкою платежу, за фактом відвантаження продукції). Незважаючи на значні обсяги дебіторської заборгованості, на нашу думку, доцільним є надання

відстрочки платежу споживачам, адже за рахунок цього збільшується обсяг реалізації, а разом з тим і прибуток (для стимулювання збуту в умовах високої конкуренції). З іншого боку, в цьому випадку є ризик виникнення додаткових витрат по залученню короткострокових банківських кредитів для компенсації дебіторської заборгованості.

Не існує для всіх підприємств єдиного рецепту збільшення обсягів реалізації. Тип заходів залежить від особливостей конкретного підприємства та обраної ним стратегії маркетингу [2, с. 33].

Також одним із важливих напрямів зміцнення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів. Це: проведення реструктуризації активів підприємства; сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу; перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів підприємства.

Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є дані: балансу (форма № 1); звіту про фінансові результати (форма № 2); звіту про рух грошових коштів (форма № 3); звіту про власний капітал (форма № 4); дані статистичної звітності та оперативні дані [21].

З погляду фінансового аналізу є три основні вимоги до бухгалтерської звітності. Вона повинна уможливлувати: оцінку динаміки та перспектив одержання прибутку підприємством; оцінку наявних у підприємства фінансових ресурсів та ефективності їх використання; прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері фінансів для здійснення інвестиційної політики

Показники, які характеризують фінансовий стан і результати фінансової діяльності по підприємству в цілому, поділяються на три основних блоки.

В першому блоці містяться показники, відображені в балансі підприємства. У ньому вміщується інформація, на основі якої можна визначити кошти підприємства, джерела їх формування, напрям та ефективність використання, стан розрахунків з юридичними та фізичними особами, платоспроможність, фінансову стійкість. Баланс дозволяє визначити склад та

структуру майна підприємства, ліквідність та оборотність оборотних активів, наявність власного капіталу та зобов'язань (зовнішніх джерел ресурсів), стан та динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості. Одержання такої інформації – необхідна умова для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, а також для оцінювання ефективності наступних вкладень капіталу і фінансових ризиків.

За балансом визначають, чи зуміє підприємство в найближчий час виконати свої зобов'язання перед третіми особами – акціонерами, інвесторами, кредиторами, покупцями, продавцями тощо, чи йому загрожують фінансові труднощі. За балансом також оцінюється кінцевий фінансовий результат роботи підприємства за звітний період, який відображають у вигляді чистого прибутку або збитку [38].

Отже, бухгалтерський баланс служить не тільки для відображення стану господарських засобів і джерел їх формування на певну дату, але й для одержання інформації, необхідної для управління діяльністю підприємства, як правило, зовнішнім користувачам (фінансовим і податковим органам, банкам тощо).

Інформація про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства за звітний та попередній періоди міститься у фінансовому звіті «Звіт про фінансові результати» (Форма 2).

Розділ I «Фінансові результати» призначений для відображення доходів і витрат від усіх видів діяльності підприємства і визначення фінансового результату за звітний період [39].

Фінансовий результат визначається виходячи з принципу нарахування і відповідності доходів і витрат: складова принципу «нарахування» передбачає відображення в обліку доходів і витрат, і відповідно фінансових результатів, у момент їх виникнення незалежно від дати надходження або оплати грошей; складова принципу «відповідність» передбачає визначення фінансового результату шляхом зіставлення доходів звітного періоду з витратами цього ж періоду.

Розділ II «Елементи операційних витрат» призначений для відображення відповідних елементів операційних витрат (на виробництво і збут, управління та інші операційні затрати), здійснених підприємством у процесі його діяльності впродовж звітного періоду.

Розділ III «Розрахунок показників прибутковості акцій» заповнюється акціонерними товариствами, прості або потенційні прості акції, якого відкрито продаються і купуються на фондових біржах, у тому числі товариствами, які знаходяться у процесі випуску таких ж акцій.

Форма 3 «Звіт про рух грошових коштів» показує джерела і напрями використання грошей підприємства за певний період часу, а також зміни у структурі грошових коштів, тобто надходження та використання їх за звітний період. Звіт містить грошові кошти, які надходять з трьох джерел для будь-якого підприємства: грошові кошти від операційної діяльності; грошові кошти від інвестиційної діяльності; грошові кошти від фінансової діяльності [37].

Форма 4 «Звіт про власний капітал» відображає зміни у складі власного капіталу впродовж звітного періоду. Використовуючи показники даного звіту можна розрахувати коефіцієнти надходження і вибуття власного капіталу. Якщо значення коефіцієнта надходження перевищує значення коефіцієнта вибуття, то це свідчить про нагромадження на підприємстві величини власного капіталу.

Форма 5 «Примітки до річної фінансової звітності», що містить сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію та обґрунтованість статей фінансових звітів, розкривають іншу інформацію [21].

Отже, фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо: придбання, продажу та володіння цінними паперами; участі в капіталі підприємства; оцінки якості управління; оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання; забезпеченості зобов'язань підприємства; визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу; регулювання діяльності підприємства; прийняття інших рішень.

Фінансова звітність повинна задовольняти потреби тих користувачів, які не можуть вимагати звітів, складених з урахуванням їх конкретних інформаційних потреб.

У процесі проведення фінансового аналізу досить широко використовуються дані статистичної звітності для дослідження кількісних залежностей фінансових аналітичних показників від виробничо-господарської діяльності.

Так, форма № 1 «Підприємство», яка має назву «Звіт про основні показники діяльності підприємства», містить такі необхідні для фінансового аналізу дані: зміни складу і структури активів підприємства; обсяг виробленої і реалізованої продукції; структура запасів; валові інвестиції в основний капітал (кошти спрямовані на придбання, створення та відновлення основних фондів та матеріальних активів).

Форма № 1-Б «Звіт про дебіторську й кредиторську заборгованість», яка містить дані про фінансові результати, дебіторську і кредиторську заборгованість.

Форма № 2 – інвестиції, яка має назву «Звіт про капітальні інвестиції» містить такі необхідні для фінансового аналізу показники, як структура освоєних капітальних інвестицій; інвестиції в основний капітал за видами основних засобів, джерелами фінансування, видами економічної діяльності.

Форма № 1-кб «Звіт про виконання підрядних робіт» відображає обсяги підрядних робіт, виконаних власними силами організації за договірними цінами у зіставленні з передбаченою на рік сумою укладених контрактів, а також введення в дію житлових будинків квартирної типу та гуртожитків [37].

До аналізу майнового стану підприємства залучаються дані з форми № 11-03 «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)»; для аналізу структури джерел фінансування майна підприємства використовують дані форми № 2-Б «Звіт про випуск, реалізацію та обіг цінних паперів» за видами цінних паперів про їх наявність та розміщення серед юридичних і фізичних осіб, а також інвесторів інших країн [21].

1.3. Методи аналізу та комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми й методи його здійснення. Можна назвати шість основних прийомів аналізу:

- горизонтальний (часовий) аналіз – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

- вертикальний (структурний) аналіз – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат;

- трендовий аналіз – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів (за допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективний період, тобто перспективний прогнозний аналіз фінансового стану);

- аналіз відносних показників (коефіцієнтів) – розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

- порівняльний аналіз – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками;

- факторний аналіз – визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник

розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник [40, с. 460].

Предметом фінансового аналізу підприємства є його фінансові ресурси, їх формування та використання. Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства – об'єктивної його оцінки та виявлення на цій основі потенційних можливостей підвищення ефективності формування й використання фінансових ресурсів – можуть застосовуватися різні методи аналізу.

Методи фінансового аналізу – це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства [50].

В економічній теорії та практиці існують різні класифікації методів економічного аналізу взагалі та фінансового аналізу зокрема.

Перший рівень класифікації виокремлює неформалізовані та формалізовані методи аналізу.

Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях. До неформалізованих належать такі методи: експертних оцінок і сценаріїв; психологічні; морфологічні; порівняльні; побудови системи показників; побудови системи аналітичних таблиць [23, с. 126].

До формалізованих методів фінансового аналізу належать ті, в основу яких покладено жорстко формалізовані аналітичні залежності, тобто методи: ланцюгових підстановок; арифметичних різниць; балансовий; виокремлення ізольованого впливу факторів; відсоткових чисел; диференційний; логарифмічний; інтегральний; простих і складних відсотків; дисконтування.

У процесі фінансового аналізу широко застосовуються і традиційні методи економічної статистики (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки рядів динаміки), а також математико-статистичні методи (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, метод головних компонентів).

Використання видів, прийомів та методів аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу.

Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. Існують три основні типи моделей, які застосовуються в процесі аналізу фінансового стану підприємства: описові, предикативні та нормативні [17, с. 140].

Описові моделі є основними. До них належать: побудова системи звітних балансів; подання фінансової звітності у різних аналітичних розрізах; вертикальний та горизонтальний аналіз звітності; система аналітичних коефіцієнтів; аналітичні записки до звітності. Описові моделі засновані на використанні інформації з бухгалтерської звітності.

Предикативні моделі – це моделі передбачувального, прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів та прибутків підприємства, його майбутнього фінансового стану. Найбільш поширені з них: розрахунки точки критичного обсягу продажу, побудова прогностичних фінансових звітів, моделі динамічного аналізу (жорстко детерміновані факторні та регресивні моделі) [50].

Нормативні моделі – це моделі, які уможливлюють порівняння фактичних результатів діяльності підприємства із нормативними (розрахованими на підставі нормативу). Ці моделі використовуються, як правило, у внутрішньому фінансовому аналізі. Їхня суть полягає у встановленні нормативів на кожну статтю витрат стосовно технологічних процесів, видів виробів та у розгляді і з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів.

Фінансовий аналіз значною мірою базується на застосуванні жорстко детермінованих факторних моделей.

Таким чином, у ході аналізу фінансового стану підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу. Їхня

кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

В організації процесу комплексного фінансового аналізу також можна виділити кілька взаємопов'язаних етапів: 1. методологія проведення комплексного аналізу фінансового стану – об'єкт, мета та завдання, інформаційна база, напрямки аналізу, форма представлення вихідної інформації; 2. Проведення первинної обробки, узагальнення та консолідація вхідної фінансової інформації; 3. визначення методики та відбір конкретних методів аналізу та консолідації результатів; 4. Визначення структури та порядку формування цільового інтегрального показника [40, с. 460].

Залежно від поставленого завдання щодо організації комплексного фінансового аналізу конкретного підприємства необхідно насамперед визначитись з оптимальною базою для порівняння значень аналітичних індикаторів – фінансових показників. Так, базою для забезпечення порівняльного аналізу можуть слугувати такі показники: середньогалузеві значення показників; показники фінансово - господарської діяльності підприємств, що є лідерами у галузі, до якої належить об'єкт дослідження; певні нормативні значення фінансових показників відповідно до законодавчих та/або внутрішніх нормативних документів, рекомендацій науковців; цільові значення фінансових показників, визначені потенційними інвесторами або замовниками дослідження; оптимальні та/або критичні значення фінансових показників, розраховані аналітиками для підприємства, яке аналізується, враховуючи специфіку та особливості його фінансово-господарської діяльності; усереднені за часом значення фінансових показників, обчислені за даними фінансово-господарської діяльності підприємства у найбільш сприятливі періоди його функціонування [21].

Для здійснення комплексного аналізу необхідно забезпечити формування оптимальної групи показників, які б у своїй сукупності відповідали вимогам комплексної характеристики поточного стану підприємства та перспектив його подальшого розвитку. Використання надлишкової кількості

фінансових коефіцієнтів може спричинити втрату часу на математичне та аналітичне забезпечення дослідження функціонально взаємозалежних між собою показників. Це, у свою чергу, значно знизить оперативність комплексного аналізу, яка є критичною характеристикою його ефективності.

Наповненість цільової сукупності тими чи іншими фінансовими показниками залежатиме від завдань, які поставлені перед аналізом його замовниками у кожному конкретному випадку. Серед таких вимог, що висуваються до потенційних показників, можна виділити невелику сукупність критичних значень [12].

В процесі поточного і оперативного контролю за ходом фінансової діяльності використовуються показники, які пов'язані з фінансовим розвитком підприємства. Вони формуються безпосередньо на підприємстві за такими двома блоками:

- система внутрішніх нормативів, регулюючих фінансовий розвиток підприємства. В цю систему включаються нормативи окремих видів активів підприємства, нормативи співвідношення окремих видів активів і структура капіталу, нормативи питомих витрат фінансових ресурсів і витрат тощо.

- система планових показників фінансового розвитку підприємства. До складу показників цього блоку відноситься вся сукупність показників поточних і оперативних фінансових планів.

Слід зазначити, що використання показників, сформованих із зовнішніх і внутрішніх джерел, дозволяє створити на кожному підприємстві цілеспрямовану систему інформаційного забезпечення фінансового аналізу орієнтовану як на прийняття стратегічних фінансових рішень, так і на ефективне поточне управління фінансовою діяльністю [40, с. 460].

Таким чином, ефективність комплексного аналізу значною мірою залежить від можливості побудови адекватної системи однозначності інтерпретації результатів з метою попередження та уникнення двозначності висновків.

1.4. Класифікація та порядок розрахунку основних показників комплексної оцінки фінансового стану

Для комплексного аналізу фінансового стану підприємства необхідно оцінити тенденції найбільш загальних показників, які з різних сторін характеризують фінансовий стан підприємства.

Фінансовий аналіз підприємства складається з таких етапів: аналіз фінансових результатів діяльності підприємства; оцінка майнового стану та динаміка його зміни; аналіз ділової активності; аналіз ліквідності; оцінка фінансової стійкості; аналіз рентабельності.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства передбачає дослідження динаміки та структури фінансових результатів його діяльності, дозволяє визначити фактори, що вплинули на формування величини чистого прибутку (збитку) підприємства. Для проведення аналізу за даними балансу підприємства заповнюється зведена таблиця показників вертикального та горизонтального аналізу [18, с. 9].

За результатами аналізу робиться висновок щодо прибутковості або збитковості діяльності підприємства, тенденцій зміни фінансових результатів діяльності підприємства порівняно з попередніми періодами, основних факторів, що вплинули на формування кінцевих результатів господарської діяльності підприємства.

Оцінка майнового стану підприємства дає змогу визначити абсолютні й відносні зміни статей балансу за визначений період, відслідкувати тенденції їхньої зміни та визначити структуру фінансових ресурсів підприємства.

Для проведення аналізу за даними балансу підприємства заповнюється таблиця за формою, представленою у таблиці 1.1 [48].

Для оцінки майнового стану доцільно розрахувати такі показники (коефіцієнти), які характеризують виробничий потенціал підприємства.

Таблиця 1.1

Показники майнового стану

Показники	Умовне позначення	Формула	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5
Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах	Чоб.в.ф.	$\frac{p.ф1.(1101 + 1102)}{1195}$	Частка обігових коштів у виробничій сфері	Збільшення, особливо в мовах інфляції
Частка основних засобів в активах	Ч.о.з	$\frac{p.ф.1.(1010/1300)}{}$	Частка коштів, інвестованих в основні засоби, у валюті балансу	Зменшення за умов незмінних або зростаючих обсягів реалізації
Коефіцієнт зносу основних засобів	Кз.о.з	$\frac{p.ф.1.(1012/1011)}{}$	Рівень фізичного і морального зносу основних фондів	Зменшення
Коефіцієнт оновлення основних засобів	К.о.о.з	$\frac{p.ф.1.(1011 \text{ пот.р.} - 1011 \text{ попер. р.})}{1011 \text{ по т.р.}}$	Рівень фізичного і морального оновлення основних фондів	Збільшення за умов виключення інфляційного фактора
Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах	Ч.д.ф.і.	$\frac{p.ф.1.(1030 + 1035)}{1300}$	Частка фінансових (портфельних) інвестицій у валюті балансу; зменшення диверсифікаційного ризику	Збільшення за умов збільшення доходів від фінансових інвестицій
Частка оборотних виробничих активів	Ч.о.в.а	$\frac{p.ф.1.(1101 + 1102)}{1300}$	Частка мобільних виробничих фондів у валюті балансу	Збільшення

Продовж. табл. 1.1

1	2	3	4	5
Коефіцієнт мобільності активів	Чоб.в.ф.	р.ф.1. (1195+1200)/1095	Скільки обігових коштів припадає на одиницю необігових; потенційна можливість перетворення активів у ліквідні кошти	Збільшення: за рекомендований рівень $K_{\text{моб}} = 0,5$
Коефіцієнт придатності	Кп	1-Кз.о.з	Частка основних засобів, придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності	Збільшення

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує стан та ступінь зносу основних засобів і розраховується як відношення суми зносу основних засобів до їхньої первісної вартості.

Коефіцієнт оновлення основних засобів показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби, і розраховується як відношення первісної вартості основних засобів, що надійшли за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на кінець звітного періоду.

Коефіцієнт вибуття основних засобів показує, яка частина основних засобів вибула за звітний період, та розраховується як відношення первісної вартості основних засобів, що вибули за звітний період, до первісної вартості основних засобів, наявних на балансі підприємства на початок звітного періоду.

За результатами аналізу робиться висновок щодо абсолютної величини та структури балансу, динаміки зміни вартості активів підприємства, окремих статей балансу підприємства порівняно з попередніми періодами, зазначивши позитивні та негативні тенденції таких змін. Особливу увагу слід приділити наявності та структурі простроченої заборгованості підприємства [46, с. 252].

Аналіз ділової активності дозволяє проаналізувати ефективність основної діяльності підприємства, що характеризується швидкістю обертання фінансових ресурсів підприємства [49, с. 175].

Аналіз ділової активності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта оборотності активів, коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості, тривалості обертів дебіторської та кредиторської заборгованостей, коефіцієнта оборотності матеріальних запасів, коефіцієнта оборотності основних засобів (фондовіддачі) та коефіцієнта оборотності власного капіталу.

Коефіцієнт оборотності активів обчислюється як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої величини підсумку балансу підприємства і характеризує ефективність використання підприємством усіх наявних ресурсів, незалежно від джерел їхнього залучення.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини дебіторської заборгованості і показує швидкість обертання дебіторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємством.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини кредиторської заборгованості і показує швидкість обертання кредиторської заборгованості підприємства за період, що аналізується, розширення або зниження комерційного кредиту, що надається підприємству [42].

Строк погашення дебіторської та кредиторської заборгованостей розраховується як відношення тривалості звітної періоду до коефіцієнта оборотності дебіторської або кредиторської заборгованості і показує середній період погашення дебіторської або кредиторської заборгованостей підприємства.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів розраховується як відношення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості матеріальних запасів і характеризує швидкість реалізації товарно-матеріальних запасів підприємства.

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів. Він показує ефективність використання основних засобів підприємства.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства і показує ефективність використання власного капіталу підприємства [27, с. 93].

Розраховані показники (коефіцієнти) заносяться за формою, наведеною в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Показники ділової активності

Показник	Умовне позначення	Формула	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5
Оборотність активів	Кт	Чиста виручка від реалізації продукції (ЧВ) / Акиви	Чиста виручка від реалізації продукції на одиницю коштів, інвестованих в активи	Збільшення
Фондовіддача	Фоф	ЧВ/Основні виробничі фонди	Скільки виручки припадає на одиницю основних виробничих фондів	Збільшення

Продовж. табл. 1.2

1	2	3	4	5
Коефіцієнт оборотності обігових коштів	$K_{оок}$	ЧВ/Обігові кошти	Кількість оборотів обігових коштів за період; скільки виручки припадає на одиницю обігових коштів	Збільшення
Період одного обороту обігових коштів (днів)	Ток	$360/K_{о.о.к}$	Середній період від витрачення коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію	Зменшення
Коефіцієнт оборотності запасів	$K_{оз}$	Собівартість реалізації/Середні запаси	Кількість оборотних коштів, інвестованих у запаси	Збільшення
Період одного обороту запасів (днів)	T_z	$360/K_{оз}$	Період, протягом якого запаси трансформуються в кошти	Зменшення, якщо це не перешкоджає нормальному процесу виробництва, не загрожує дефіцитом матеріальних ресурсів
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K_{дз}$	ЧВ/Середня дебіторська заборгованість	У скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість	Збільшення

Продовж. табл. 1.2

1	2	3	4	5
Період погашення дебіторської заборгованості (днів)	П дз	360/К дз	Середній період інкасації дебіторської заборгованості, тобто період її погашення	Зменшення, особливо в умовах інфляції; збільшення, якщо додаткова вартість коштів компенсується додатковим прибутком від збільшення обсягів реалізації
Коефіцієнт оборотності готової продукції	К гп	ЧВ/Готова продукція	У скільки разів виручка перевищує середні запаси готової продукції	Збільшення
Період погашення кредиторської заборгованості	Т кз	Середня кредиторська заборгованість $\times 360$ / Собівартість реалізації	Середній період сплати підприємством короткострокової заборгованості	Зменшення
Період операційного циклу (днів)	Тоц	Тз + П дз	Тривалість перетворення придбаних матеріальних ресурсів на грошові кошти	Зменшення
Період фінансового циклу (днів)	Тфц	Тоц - Ткз	Період обороту коштів	Зменшення

Продовж. табл. 1.2

1	2	3	4	5
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (обороти)	Кв.к	ЧВ/Власний капітал	Скільки чистої виручки від реалізації продукції припадає на одиницю власного капіталу	Збільшення

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється за даними балансу та дозволяє визначити спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання [27, с. 95].

Розраховані показники (коефіцієнти) заносяться за формою, наведеною в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Показники ліквідності підприємства

Показник	Умовне позначення	Формула	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5
Коефіцієнт поточної ліквідності	Кл.п	Поточні активи/ Поточні пасиви	Характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року	Збільшення; якщо $K_{лп} = 1$; при $K_{лп} < 1$ підприємство має неліквідний баланс. Якщо $K_{лп} = 1-0,5$, підприємство своєчасно ліквідовує борги
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Кшл	(Поточні активи-запаси) / поточні пасиви	Найбільш ліквідні активи на одиницю термінових боргів	Збільшення; $K_{шл} = 0,7-0,8$

Продовж. табл. 1.3

1	2	3	4	5
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Кал	Кошти/Поточні пасиви	Характеризує готовність підприємства негайно ліквідувати короткостроков у заборгованість	Збільшення; $K_{да} - 0,2-0,35$
Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	$K_{с д/к}$	Дебіторська заборгованість / Кредиторська заборгованість	Здатність розрахуватися з кредиторами за рахунок дебіторів протягом одного року	$K_{д/к} = 1.0$

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу.

Коефіцієнт покриття розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань [20].

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. Він відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності обчислюється як відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до

поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно.

Чистий оборотний капітал розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями. Його наявність та величина свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу.

Коефіцієнт платоспроможності (автономії) розраховується як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства і показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність [49, с. 175].

Коефіцієнт фінансування розраховується як співвідношення залучених та власних засобів і характеризує залежність підприємства від залучених засобів.

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами розраховується як відношення величини чистого оборотного капіталу до величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка - капіталізована. Коефіцієнт

маневреності власного капіталу розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу [42].

Розраховані показники (коефіцієнти) заносяться за формою, наведеною в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Показники фінансової стійкості підприємства

Показник	Умовне позначення	Формула	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5
Сума власних обігових коштів (В.О.К)	Рк	Різниця суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань і позаоборотних активів	Оборотні активи, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань	Збільшення
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	Кзвк	$R_k / \text{Оборотні активи}$	Абсолютна можливість перетворення активів у ліквідні кошти	Збільшення
Маневреність робочого капіталу	Мрк	$\text{Запаси} / R_k$	Частка запасів, тобто матеріальних, виробничих активів у власних обігових коштах	Зменшення
Маневреність власних обігових коштів	Мвок	$\text{Грошові кошти} / R_k$	Частка абсолютно ліквідних активів у власних обігових коштах	Збільшення

Продовж. табл. 1.4

1	2	3	4	5
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	Кзвок	Рк / Сума запасів	Наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами фінансування	Збільшення
Коефіцієнт покриття запасів	Кпз	Нормативні джерела покриття запасів / Сума запасів	Скільки на одиницю коштів, що вкладені в запаси, припадає у сукупності власних коштів, довго- та короткострокових зобов'язань	Збільшення
Коефіцієнт фінансової автономії	К _{авт}	Власний капітал / Сума пасивів	Характеризує можливість підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів	Збільшення; $K_{авт} > 0,5$
Коефіцієнт фінансової залежності	Кфз	1 - Кавт.	Сукупні джерела на одиницю власного капіталу	Зменшення; показник, обернений до К _{авт} ; $K_{фз} = 2$
Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	Кмвк	Рк / Власний капітал	Частка власних обігових коштів у власному капіталі	Збільшення; $K_{мвк} > 1$

Продовж. табл. 1.4

1	2	3	4	5
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Ккпк	Позиковий капітал / Сума пасиву	Скільки припадає позикового капіталу на одиницю сукупних джерел	Зменшення
Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування)	Кф.	Власні оборотні кошти / Позикові фінансові ресурси	Забезпеченість заборгованості власними коштами	$K_{ф.с} > 1$
Показник фінансового левириджу	Фл	Довгострокові зобов'язання / Власні кошти	Характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань.	Зменшення; $\Phi_{л} < 0,25$
Коефіцієнт фінансової стійкості	Кф.с	(Власний капітал + довгострокові позики) / Сума пасиву	Частка стабільних джерел фінансування у їх загальному обсязі	$K_{ф.с} = 0,85-0,90$

Аналіз рентабельності підприємства дозволяє визначити ефективність вкладення коштів у підприємство та раціональність їхнього використання [46].

Рентабельність – це інтегральний показник, що відображає ефективність роботи підприємства, що націлене на отримання прибутку у короткостроковій перспективі і який вказує на якість управлінських рішень, що стосуються фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства; співвідношення прибутку з понесеними витратами [18, с. 10].

Аналіз рентабельності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта рентабельності активів, коефіцієнта рентабельності власного капіталу, коефіцієнта рентабельності діяльності та коефіцієнта рентабельності продукції (табл.1.5).

Таблиця 1.5

Показники рентабельності

Показник	Умовне позначення	Формула	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	Рапзд	Прибуток від звичайної діяльності /Активи)	Скільки прибутку від звичайної діяльності припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи	Збільшення
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	Рачп	Чистий прибуток/Активи	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю інвестованих в активи коштів	Збільшення
Рентабельність власного капіталу	Рвк	Чистий прибуток/Власний капітал	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю власного капіталу	Збільшення
Рентабельність виробничих фондів	Рвф	Чистий прибуток/Виробничі фонди	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю вартості виробничих фондів	Збільшення
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	Ррппр	Прибуток від реалізації/Виручка	Скільки припадає прибутку від реалізації на одиницю виручки	Збільшення

Продовж. табл. 1.5

1	2	3	4	5
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	R_{ppod}	Прибуток від операційної діяльності/Виручка)	Скільки припадає прибутку від операційної діяльності на одиницю виручки	Збільшення
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	R_{pchp}	Чистий прибуток/Виручка	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю виручки	Збільшення
Коефіцієнт реінвестування	K_p	Реінвестовани й прибуток/Чистий прибуток	Скільки чистого прибутку спрямовано на збільшення власного капіталу	Збільшення
Коефіцієнт стійкості економічного зростання	K_{sez}	Реінвестовани й прибуток/Власний капітал	Темп збільшення власного капіталу за рахунок чистого прибутку	Збільшення
Період окупності	T_k	Активи/Чистий прибуток	За який період кошти, що інвестовані в активи, будуть компенсовані чистим прибутком	Зменшення
Період окупності власного капіталу	T_{vk}	Власний капітал/Чистий прибуток	За який період власний капітал буде компенсований чистим прибутком	Зменшення

Коефіцієнт рентабельності активів розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості активів і характеризує ефективність використання активів підприємства.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної вартості власного капіталу і характеризує ефективність вкладення коштів до даного підприємства.

Коефіцієнт рентабельності діяльності розраховується як відношення чистого прибутку підприємства до чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) і характеризує ефективність господарської діяльності підприємства.

Коефіцієнт рентабельності продукції розраховується як відношення прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) до витрат на її виробництво та збут і характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства від основної діяльності [42].

Для більш детального вивчення зовнішнього й внутрішнього середовища підприємства, його загроз і можливостей необхідно зробити SWOT-аналіз. Результатом раціонального SWOT-аналізу, спрямованого на формування узагальненого інформаційного потенціалу, повинні з'явитися ефективні рішення, що стосуються відповідної реакції (впливу) суб'єкта (слабкої, середньої й сильної) відповідно до сигналу (слабкому, середньому або сильному) зовнішнього середовища [19, с. 98].

Відмінна риса розглянутого підходу до проведення SWOT-аналізу на підприємстві полягає в наступному: 1. його побудова базується на методології системно-цільового підходу, де основна увага акцентується на вимірі параметрів зовнішнього й внутрішнього середовища в просторі, у часі й з урахуванням інформаційного потенціалу; 2. проведення структуризації факторів зовнішнього й внутрішнього середовища, що є універсальними для будь-якого підприємства; 3. здійснення синтезу факторів зовнішнього й

внутрішнього середовища, що далі, в перспективі, відобразиться у системі рішень [19, с. 101].

Завершальним етапом розрахунку основних показників комплексної оцінки фінансового стану є розрахунок моделей банкрутства підприємства.

Найпоширеніші моделі оцінки фінансового стану підприємства і схильності його до банкрутства є такі моделі:

- двофакторна модель оцінки ймовірності банкрутства;
- визначення ймовірності банкрутства на основі моделі Альтмана;
- визначення ймовірності банкрутства на основі моделі Спрінгейта;
- прогнозована модель Таффлера;
- визначення ймовірності банкрутства на основі моделі Терещенка;
- визначення ймовірності банкрутства на основі моделі Ліса.

Проте слід зауважити, що у вітчизняній практиці зазначені моделі застосовуються не часто, адже не враховують галузевих особливостей розвитку підприємств та притаманних їм форм організації бізнесу. Ідеться про суто теоретичний характер підходів до прогнозування банкрутства. У вітчизняних умовах дані такого прогнозування є вельми суб'єктивними і не дають підстав для практичних висновків. Мають бути розроблені вітчизняні моделі прогнозування з урахуванням галузевих особливостей [26, с. 229].

Таким чином, якісна оцінка та аналіз комплексу показників фінансового стану дозволить детально й усебічно охарактеризувати господарське становище підприємства. Це допоможе зменшити критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статичній за певний період, так і в динаміці, дасть змогу визначити «больові точки» у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ «УКРНАФТА»

2.1. Фінансово-економічна характеристика підприємства ПАТ «Укрнафта»

ПАТ «Укрнафта» – найбільша нафтовидобувна компанія України, видобуває понад 86% нафти, 28% газового конденсату та 16% газу від загального видобутку вуглеводнів в Україні. Розробляє родовища вуглеводнів на території двох нафтогазоносних регіонів України, що охоплюють Львівську, Івано-Франківську, Чернівецьку, Сумську, Чернігівську, Полтавську та Харківську області, 2571 нафтових та газових свердловин, 563 АЗС у 26 регіонах України [39].

На початку 1945 року на базі Укрнафтокомбінату створено Державне підприємство Виробниче об'єднання «Укрнафта», яке мало забезпечувати видобуток нафти в Україні.

ВАТ «Укрнафта» Компанія створена відповідно до рішення Державного комітету України по нафті і газу від 23 лютого 1994 року N 57 шляхом перетворення (корпоратизації) Державного підприємства Виробниче об'єднання «Укрнафта» у відкрите акціонерне товариство. В 1997 і 1999 році були проведені додаткові емісії акцій, в результаті чого статутний фонд збільшився в 21 рази.

У 2017 р. частка товариства у загальному видобутку нафти з газовим конденсатом в Україні складає 65,7%, частка у загальному видобутку газу – 5,3%. Станом на 01.01.2018 р. ПАТ «Укрнафта» володіє 82 спеціальними дозволами на видобування (промислову розробку родовищ) вуглеводнів. На балансі підприємства перебуває 43 бурові установки. ПАТ «Укрнафта» володіє однією з найбільших в Україні мереж заправних станцій, присутньою у

більшості регіонів країни. На 1 січня 2018 р. ПАТ «Укрнафта» експлуатувала 537 АЗС.

До складу підприємства входять 18 структурних одиниць без статусу юридичної особи: нафтогазовидобувні управління, які здійснюють видобуток нафти і газу; газопереробні заводи, що здійснюють підготовку і переробку нафти і газу; буріння, яке забезпечує будівництво та експлуатацію свердловин; тампонажні управління, що виконують тампонажні роботи в процесі підготовки свердловин; бази та інші підрозділи, які забезпечують виробничу діяльність інших структурних одиниць.

Середня кількість працівників становить – 23461 осіб; середньооблікова кількість штатних працівників становить – 23335 осіб; середня кількість зовнішніх сумісників становить – 78 осіб; середня кількість працівників, які працюють за ЦПД – 48 осіб; облікова кількість працівників, які прийняті на умовах неповного робочого часу (дня, тижня) на 31.12.2017р. становила 153 особи; Фонд оплати праці усіх працівників за 2017 рік – 2660170,4 тис.грн. (збільшення в порівнянні з 2016 роком на 506310,4 тис.грн. (23,5 %)); фонд оплати праці штатних працівників за 2017 рік – 2 644941,3 тис.грн. (збільшення в порівнянні з 2016 роком на 508403,8 тис.грн. (23,8 %)). Кадрова програма емітента спрямована на забезпечення рівня кваліфікації працівників відповідним операційним потребам емітента [39].

Для ведення бухгалтерського обліку створена бухгалтерська служба, що складається з бухгалтерій структурних підрозділів та централізованої бухгалтерії на чолі з головним бухгалтером. Бухгалтерський облік ведеться у натуральних вимірах та в узагальненому грошовому виразі шляхом безперервного, документального і взаємопов'язаного їх відображення на рахунках обліку методом подвійного запису згідно з планом рахунків бухгалтерського обліку. Рух грошових коштів розраховується непрямим методом. Фінансово - господарська діяльність проводилась за рахунок власних коштів. ПАТ «Укрнафта» зацікавлено в розвитку сучасних інструментів фінансування виробництва.

Виробництво основних видів продукції (нафти та конденсату, природного газу та скрапленого газу) залишається перспективним. Залежність від сезонних змін є незначною. Основні ризики в діяльності емітента та заходи щодо їх зменшення: проблеми з реалізацією нафти у зв'язку з державним регулюванням та обмеженнями у вільному продажі нафтопродуктів; підвищення рентної ставки на видобуток газу на свердловинах глибиною до 5000 метрів; затягування з вирішенням питань реструктуризації податкової заборгованості; проблеми із залученням коштів для розширення діяльності; зростання собівартості у зв'язку з процесами інфляції у країні; зростання податкового навантаження. Низькі темпи економічного розвитку в Україні можуть мати негативний вплив на доходи підприємства у зв'язку зі зниженням купівельної спроможності населення.

У 2017 році сировину підприємство закуповувало виключно для технологічних потреб структурних одиниць, з метою виготовлення власними силами та подальшого використання ізоляційних матеріалів, гумотехнічних виробів, пластикових виробів, залізобетонних виробів. Серед постачальників основних видів матеріалів для ПАТ «Укрнафта» за 2017 рік лише один займає більше 10 відсотків у загальному вартісному обсязі поставлених МТР, це ПАТ «Укртатнафта». Перспективне планування розвитку емітента передбачає забезпечення максимальної ефективності видобутку нафти і газу в умовах пізньої стадії розробки родовищ [39].

Залишкова вартість, строки корисного використання і методи нарахування амортизації активів аналізуються наприкінці кожного звітного року і коригуються в разі необхідності. Остання переоцінка була здійснена станом на 31 грудня 2016 року. Рівні використання виробничих потужностей за 2017 рік склали: по основному обладнанню – 86%; по основному обладнанню разом із допоміжним – 83%. Спосіб утримання активів – активи утримуються в придатному для використання стані з метою одержання економічних вигод від його використання. ПАТ «Укрнафта» приділяє значну увагу питанням промислової безпеки, охорони праці та навколишнього середовища. З метою

мінімізації негативного впливу на стан навколишнього природного середовища, запобігання забрудненню атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунтів та попередження виникнення ситуацій, що пов'язані з забрудненням довкілля, підприємство постійно впроваджує відповідні організаційно-технічні заходи, до числа яких входять: ремонт і заміна аварійних ділянок трубопроводів; обстеження переходів трубопроводів через водні переходи і автодороги; ревізія і заміна засувок на водоводах, лічильників обліку води; пофарбування резервуарів, ємностей, обладнання світловідбиваючими фарбами; заміна, ревізія, ремонт запобіжних дихальних клапанів резервуарів; демонтаж недіючих трубопроводів; ліквідація недіючих, ремонт та рекультивація технологічних об'єктів (резервуари, амбари, шламонакопичувачі тощо). Витрати в сфері охорони навколишнього природного середовища в 2017 році становили 49,197 млн.грн. Також, з метою зменшення впливу виробничої діяльності на навколишнє середовище, проводиться постійний контроль за станом готовності до можливих аварійних ситуацій, пов'язаних з витоками нафтопродуктів. Плани капітальних вкладень орієнтуються на використання власних коштів. Сума капіталовкладень за звітний період становить 939493,0 тис. грн. [40].

У відповідності до Корпоративних принципів у відношенні до навколишнього середовища, підприємство приймає на себе наступні зобов'язання: відповідності національному законодавству в галузі охорони навколишнього середовища; поступового переходу та адаптації природоохоронної діяльності Компанії до норм та принципів ЄС; постійного покращення роботи Компанії в галузі екології, підтриманню та удосконалення інтегрованої системи управління, що включає в себе екологічні принципи, програми і практики для кожного виду діяльності і відповідає міжнародному стандарту ISO 14001; впровадження новітніх рішень в галузі екології, підвищення енергоефективності процесів виробництва та діяльності на всіх стадіях; пріоритетності превентивних дій з недопущення негативних впливів на довкілля; переваги для постачальників, що постійно приділяють увагу

підвищенню ефективності та збалансованості бізнесу, а також раціональному використанню ресурсів; проведення незалежних аудитів в галузі охорони навколишнього середовища, оцінки та сертифікації діяльності; надання обґрунтованої та точної інформації щодо наших продуктів і діяльності; навчання та інформування з питань охорони навколишнього середовища наших співробітників, бізнес-партнерів та громадськості, підвищення екологічної самосвідомості.

Пріоритетами та цілями підприємства є: мінімізація питомого негативного впливу на довкілля та ресурси; підвищення ефективності використання не відновлюваних природних ресурсів і джерел енергії та використання альтернативних джерел енергії; постійний контроль за чинниками впливу на довкілля та регулювання цього впливу; обов'язкове врахування екологічних чинників при розробці політики закупівель технологій, матеріалів і устаткування, виконання робіт і послуг підрядниками; надання переваги місцевим виробникам та товарам, виробленим у відповідності до принципів екологічної стабільності.

Вплив змін у чинному законодавстві на діяльність підприємства є значним. Слід, зокрема, відзначити, що нестабільність податкового законодавства, мінливість та недосконалість законодавчо-нормативної бази, яка регулює оформлення прав користування природними ресурсами та відносини в земельній сфері, спричиняють істотний негативний вплив на фінансово-господарську діяльність, суттєво ускладнюють реалізацію довгострокових та капіталоемних проектів [39].

В силу несприятливої економічної ситуації стратегія подальшої діяльності емітента буде орієнтуватися на використання власних коштів. Підприємство планує підвищити видобуток вуглеводнів вдвічі впродовж наступних 10 років. На 2019 рік заплановано буріння 4-х нових свердловин, проведення 18 гідравлічних розривів пластів, а також збільшення проведення капітальних ремонтів та інтенсифікацій видоботку.

2.2. Горизонтальний та вертикальний аналіз балансу підприємства

Згідно таблиці 2.1 валюта балансу мала позитивні тенденції збільшення у 2013-2015 рр. (2013-2014 рр. – збільшення на 4966092 тис. грн., 2014-2015 рр. – збільшення на 1974915 тис. грн.), однак з 2016 р. відбувалася регресійна динаміка (2015-2016 рр. – зменшення на 1932625, 2016-2017 рр. – зменшення на 1180789). Це пов'язано із значним падінням оборотних активів. У 2015-2016 рр. абсолютне відхилення склало -5820554 тис. грн., у 2016-2017 рр. показник досягнув суми -1958707 тис. грн. (рис. 2.1).

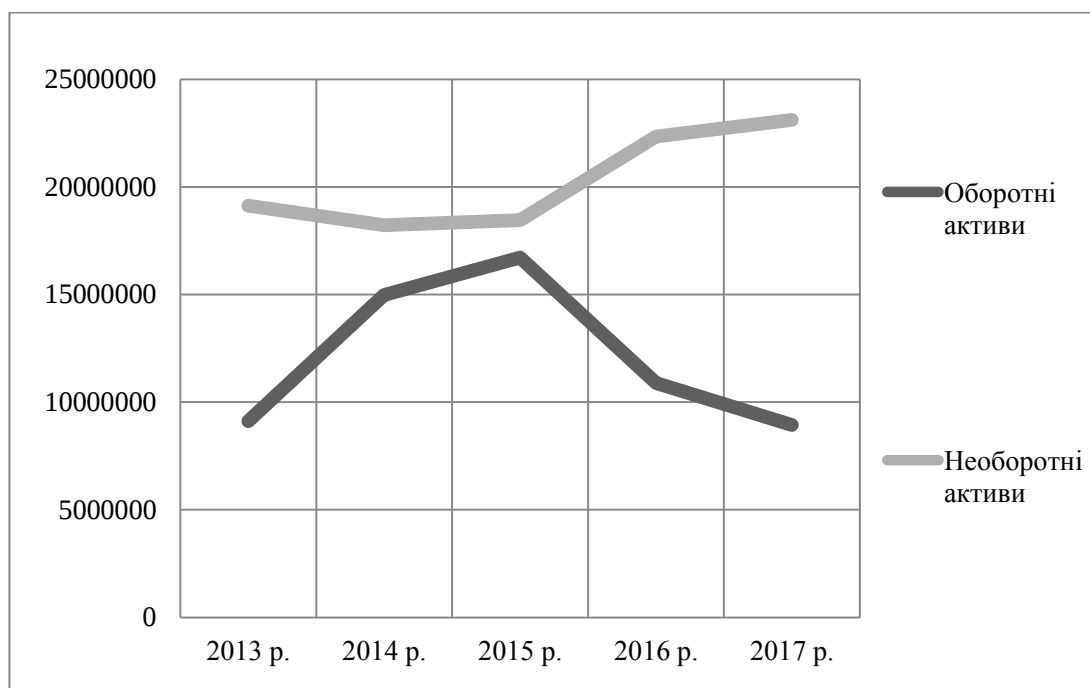

Рис. 2.1 Динаміка суми оборотних та необоротних активів

На регресивну динаміку оборотних активів значно вплинуло зростання іншої поточної дебіторської заборгованості (2015-2016 рр. – збільшення на 1028226 тис. грн., 2016-2017 рр. – на 16280 тис. грн.), зменшення незавершеного виробництва і грошей та їх еквівалентів у 2015-2016 рр. на 19505 тис. грн. та 43019 тис. грн. відповідно. Також відбулося зменшення у статті «Готівка» – у 2017 р. порівняно з 2016 р. показник знизився на 3842 тис. грн.

Проте слід відзначити значне скорочення дебіторської заборгованості (рис. 2.2).

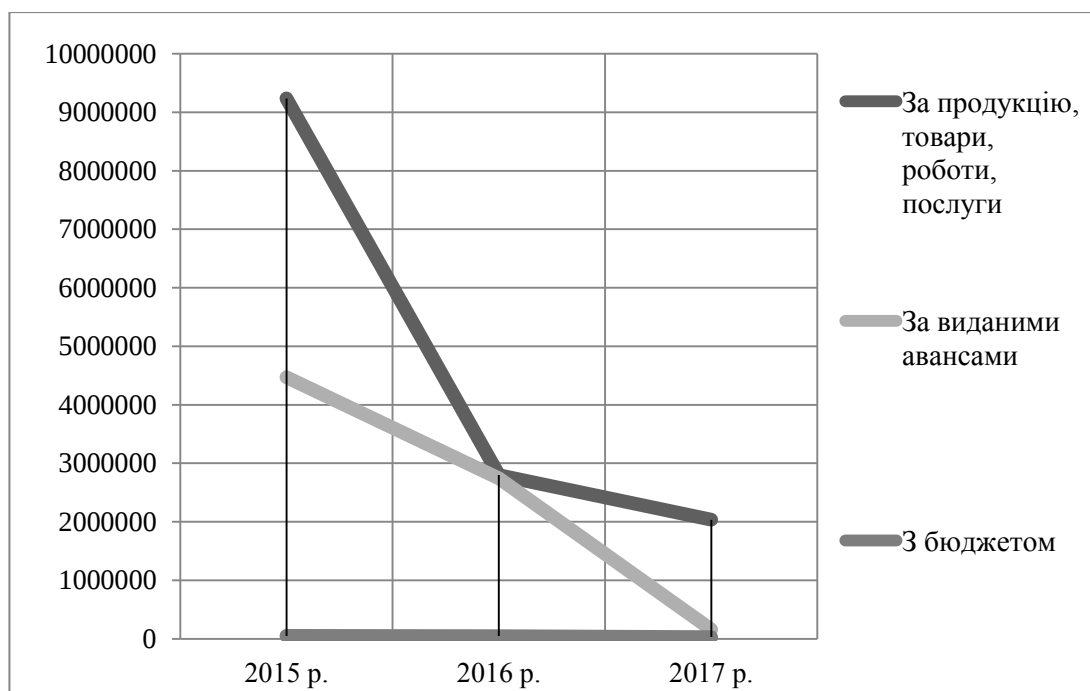

Рис. 2.2 Динаміка дебіторської заборгованості за 2015-2017 рр.

Необоротні активи у 2013-2014 рр. зменшилися на 896441 тис. грн., проте починаючи з 2015 р. мали прогресивну динаміку: у 2014-2015 рр. відбулося збільшення на 238907 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 3873509 тис. грн., у 2016-2017 рр. – на 777093 тис. грн. В цілому збільшення необоротних активів сталося через зростання статей «Нематеріальні активи: первісна вартість» (2015-2016 рр. на 8248 тис. грн., 2016-2017 рр. на 84252 тис. грн.) та «Основні засоби: первісна вартість» (2015-2016 рр. на 451839 тис. грн., 2016-2017 рр. на 807575 тис. грн.).

Також слід зазначити зростання незавершених капітальних інвестицій у 2016-2017 рр. на 259198 тис. грн. Відбулося збільшення у 2016-2017 рр. накопиченої амортизації на 25330 тис. грн.. та відстрочених податкових активів на 1473605 тис. грн.. Це говорить про значні витрати за податком на прибуток.

Таблиця 2.1

Горизонтальний аналіз активів балансу підприємства

Показник	31.12.2013 р.		31.12.2014 р.		31.12.2015 р.		31.12.2016 р.		31.12.2017 р.		Абсолютне відхилення			
											2013- 2014 рр.	2014- 2015 рр.	2015- 2016 рр.	2016- 2017 рр.
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
АКТИВ														
I. Необоротні активи	19123317	68	18226876	55	18465783	52	22339292	67	23116385	72	(896441)	238907	3873509	777093
II. Оборотні, у тому числі:	9118110	32	14980643	45	16716651	48	10896097	33	8937390	28	5862533	1736008	(5820554)	(1958707)
запаси і витрати	1839760	7	3388658	10	2215519	6	4490758	14	5777248	18	1548898	(1173139)	2275239	1286490
дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1377235	5	7312466	22	9234754	26	2798667	8	2034850	6	5935231	1922288	(6436087)	(763817)
дебіторська заборгованість за розрахунками та інша	5543060	20	49878	0	49146	0	45416	0	30490	0	(5493182)	(732)	(3730)	(14926)
інша поточна дебіторська заборгованість	211406	1	382790	1	458275	1	569951	2	553671	2	171384	75485	111676	(16280)
поточні фінансові інвестиції	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
грошові кошти та їх еквіваленти	146649	1	188006	1	289177	1	246158	1	380996	1	41357	101171	(43019)	134838
витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0	0	0	0	0	0	14420	0	15245	0	0	0	14420	825
Баланс	28241427	100	33207519	100	35182434	100	33249809	100	32069020	100	4966092	1974915	(1932625)	(1180789)

Згідно таблиці 2.2 валюта балансу у 2013-2015 рр. мала позитивну динаміку, однак у 2016-2017 рр. значно знизилась. У 2013-2015 рр. відбулося сумарне зростання показника на 6941007 тис. грн., але у 2015-2017 рр. валюта балансу зменшилась на 3113414 тис. грн. Таке різке падіння пов'язане із значною регресивною динамікою власного капіталу (у 2013-2014 рр. показник знизився на 2803476 тис. грн., у 2014-2015 рр. – на 5160432 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 6907691 тис. грн., у 2016-2017 рр. – на 2012503), який в свою чергу пов'язаний із падінням статті балансу «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» (у 2013-2014 рр. показник знизився на 2296603 тис. грн., у 2014-2015 рр. – на 6726869 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 8577722 тис. грн., у 2016-2017 рр. – на 2123325).

Капітал у дооцінках мав позитивну тенденцію. У 2013-2014 рр. відбулося зменшення показника на 506873 тис. грн., але у 2014-2017 рр. відбувалися прогресивні зміни (у 2014-2015 рр. показник збільшився на 1566437 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 1670031 тис. грн., у 2016-2017 рр. – на 110822 тис. грн.).

Довгострокові зобов'язання і забезпечення у 2013-2014 рр. зросли на 673152 тис. грн., проте значно зменшились у 2014-2015 рр. на 1058561 тис. грн., у 2015-2017 рр. показник сумарно збільшився на 405239 тис. грн. На динаміку значно впливали статті «Довгострокові забезпечення» та «Довгострокові забезпечення витрат персоналу» (рис. 2.3).

Довгострокові забезпечення у 2013-2014 рр. зросли на 425331 тис. грн., у 2014-2015 рр. – на 105609 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 333275 тис. грн., у 2016-2017 рр. – на 122901 тис. грн. Довгострокові забезпечення витрат персоналу у 2013-2014 рр. зросли на 29948 тис. грн., у 2014-2015 рр. – на 45878 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 172728 тис. грн., у 2016-2017 рр. – на 105424 тис. грн. Проаналізувавши отримані дані, можна зробити висновок, що підприємство має значну заборгованість, погашення якої призведе до зменшення ресурсів, що втілюють економічні вигоди.

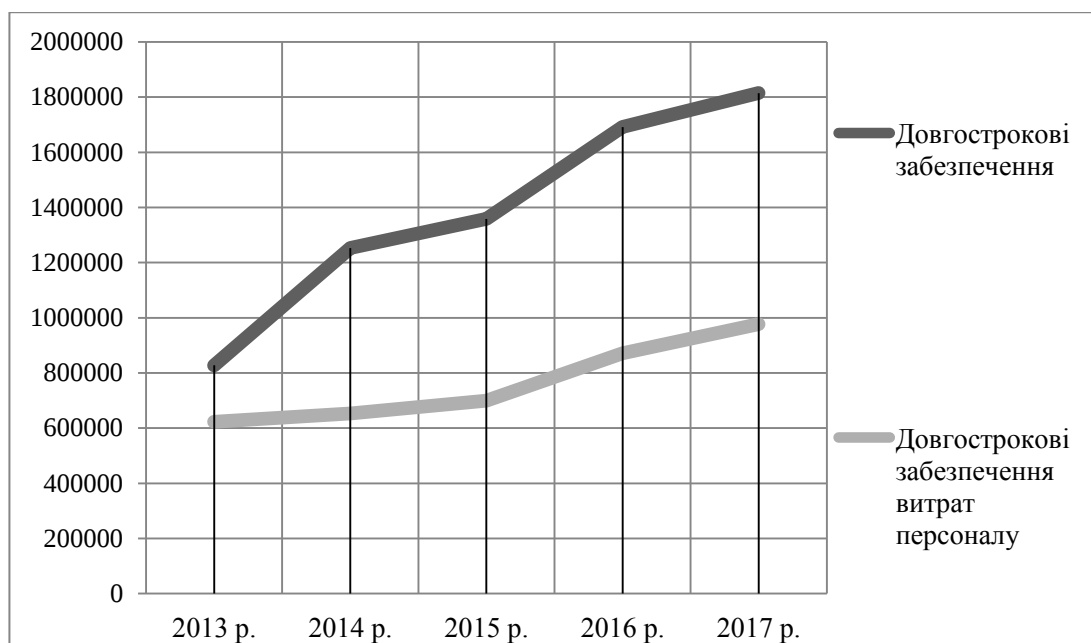

Рис. 2.3 Динаміка довгострокових зобов'язань і забезпечень

Поточні зобов'язання у 2013-2014 рр. збільшилися на 7096416 тис. грн., у 2014-2015 рр. – на 8193908 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 4692728 тис. грн., у 2016-2017 рр. – на 708813 тис. грн. (рис. 2.4).

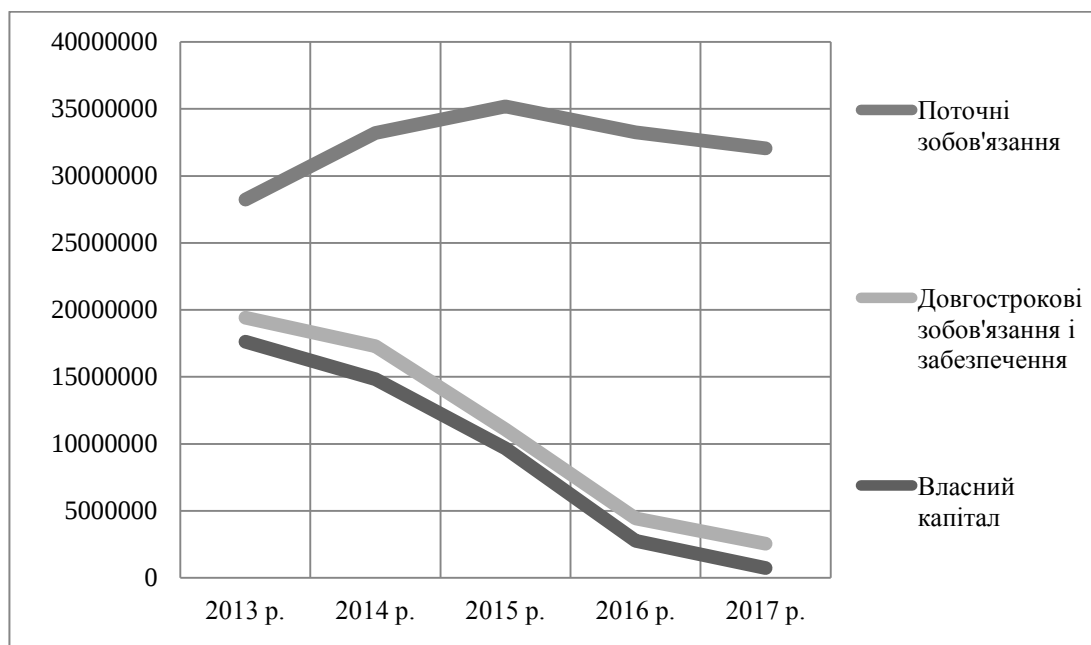

Рис. 2.4 Динаміка суми пасивів

Отже, простежується негативну динаміку пасиву балансу підприємства.

Таблиця 2.2

Горизонтальний аналіз пасивів балансу підприємства

Показник	31.12.2013 р.		31.12.2014 р.		31.12.2015 р.		31.12.2016 р.		31.12.2017 р.		Абсолютне відхилення				
	2013- 2014 рр.	2014- 2015 рр.	2015- 2016 рр.	2016- 2017 рр.	2013- 2014 рр.	2014- 2015 рр.	2015- 2016 рр.	2016- 2017 рр.	2013- 2014 рр.	2014- 2015 рр.	2015- 2016 рр.	2016- 2017 рр.			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	тис. грн				
12	13	14	15												
ПАСИВ															
I. Власний капітал, у тому числі:	17621182	63	14817706	45	9657274	27	2749583	8	737080	2	(2803476)	(5160432)	(6907691)	(2012503)	
Зареєстрований капітал	1010972	4	1010972	3	1010972	3	1010972	3	1010972	3	0	0	0	0	
Капітал у дооцінках	14036060	50	13529187	41	15095624	43	16765655	50	16876477	53	(506873)	1566437	1670031	110822	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	2574150	9	277547	1	(6449322)	-18	(15027044)	-45	(17150369)	-53	(2296603)	(6726869)	(8577722)	(2123325)	
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1794690	6	2467842	7	1409281	4	1691619	5	1814520	6	673152	(1058561)	282338	122901	
III. Поточні зобов'язання, у тому числі:	8825555	31	15921971	48	24115879	69	28808607	87	29517420	92	7096416	8193908	4692728	708813	
Короткострокові кредити банків	0	0	350000	1	0	0	0	0	0	0	350000	(350000)	0	0	
Поточна кредиторська заборгованість за:	39818	0	26185	0	0	0	0	0	0	0	(13633)	(26185)	0	0	
товари, роботи, послуги	4790271	17	6985459	21	2420866	7	387900	1	875684	3	2195188	(4564593)	(2032966)	487784	
поточні зобов'язання за розрахунками та інші	502913	2	2911572	9	10189291	29	13243817	40	12703042	40	2408659	7277719	3054526	(540775)	
Поточні забезпечення	2006537	7	1060923	3	7418447	21	11635929	35	14823793	46	(945614)	6357524	4217482	3187864	
Інші поточні зобов'язання	305241	1	442506	1	896048	3	406459	1	378254	1	137265	453542	(489589)	(28205)	
IV. Зобов'язання, пов'язані з не оборотними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Баланс	28241427	100	33207519	100	35182434	100	33249809	100	32069020	100	4966092	1974915	(1932625)	(1180789)	

Згідно додатку В питома вага необоротних активів підприємства у 2013-2014 рр. знизилась на 5%, проте починаючи з 2015 р. має тенденцію до збільшення: 2014-2015 рр. показник зріс на 1 %, 2015-2016 рр. – на 21%, 2016-2017 рр. – на 3 %. Сумарно питома вага оборотних активів підприємства за 2015-2017 рр. знизилась на 53%.

Власний капітал підприємства протягом 2013-2017 рр. має негативну динаміку: 2013-2014 рр. питома вага знизилась на 16%, 2014-2015 рр. – на 35%, 2015-2016 рр. – на 72%, 2016-2017 рр. – на 73%. Також відслідковується збільшення довгострокових зобов'язань і забезпечень (2013-2017 рр. на 22%) та поточних зобов'язань (2013-2017 рр. на 154%).

На кінець звітного періоду 2017 р. питома вага необоротних активів складала 103%, оборотних активів – 82%, необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття – 106%. Питома вага власного капіталу становила 27%, довгострокових зобов'язань і забезпечень – 107%, поточних зобов'язань – 102% (рис. 2.5).

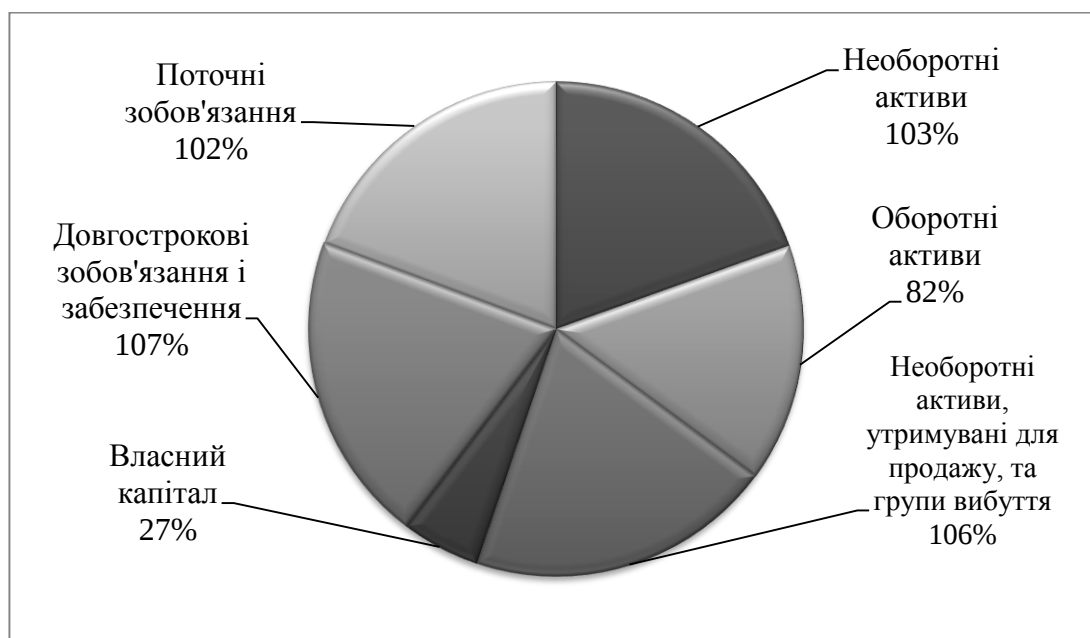

Рис. 2.5 Структура активів та пасивів на кінець 2017 р.

Отже, у 2017 р. найбільшу питому вагу в структурі балансу підприємства складають довгострокові зобов'язання і забезпечення.

2.3. Розрахунок показників фінансового стану підприємства

Фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану можна об'єктивно здійснити не через один, навіть найважливіший, показник, а тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства. Тому для відображення реального фінансово-господарського стану ПАТ «Укрнафта» будуть розраховані та проаналізовані такі показники: динаміка оборотності активів; показники майнового стану; оцінка ліквідності та платоспроможності; показники рентабельності; оцінка фінансової стійкості; комплексна оцінка фінансово-господарського стану за допомогою SWOT-аналізу та розрахунку вірогідності банкрутства за представленими моделями.

2.3.1. Аналіз показників майнового стану

Для оцінки та аналізу використання фінансових ресурсів, а також пошуку резервів для ефективного використання власного і залученого капіталу необхідно розрахувати показники майнового стану підприємства та проаналізувати отримані дані (табл. 2.4).

Показники фінансового стану підприємства – це система показників, що використовується для аналізу фінансового стану підприємства. Дані показники це розрахунки, засновані на звітах компанії та іншій інформації, що використовуються для характеристики фінансової структури компанії [15].

Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах протягом 2014-2015 рр. знизилась на 0,358, у 2015-2016 рр. збільшилась на 0,042, у 2016-2017 рр. збільшилась на 0,046. Стрімке збільшення даного показника свідчить про ефективну політику управління іншими необоротними активами(збутом, розрахунками), що дозволяє спрямовувати більшість фінансових ресурсів у виробничу сферу.

Таблиця 2.4

**Основні аналітичні показники майнового стану підприємства
за 2013-2017 рр.**

Показники	Умовне позначен- ня	Формула	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах	Чоб.в.ф.	$\frac{\text{р.ф.1.}(1101+1102)/119}{5}$	0,109	0,403	0,045	0,087	0,133
Частка основних засобів в активах	Ч.о.з	$\frac{\text{р.ф.1.}(1010/1300)}{}$	0,524	0,407	0,394	0,435	0,418
Коефіцієнт зносу основних засобів	Кз.о.з	$\frac{\text{р.ф.1.}(1012/1011)}{}$	-0,078	-0,194	-0,078	-0,066	-0,178
Коефіцієнт оновлення основних засобів	К.о.о.з	$\frac{\text{р.ф.1.}(1011 \text{ пот.р.} - 1011 \text{ попер. р.})/1011 \text{ по т.р.}}{}$	-0,360	0,043	-0,115	0,029	0,0491
Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах	Ч.д.ф.і.	$\frac{\text{р.ф.1.}(1030+1035)/130}{0}$	0,089	0,089	0,089	0,089	0,089
Частка оборотних виробничих активів	Ч.о.в.а	$\frac{\text{р.ф.1.}(1101+1102)/130}{0}$	0,035	0,018	0,021	0,029	0,0371
Коефіцієнт мобільності активів	Чоб.в.ф.	$\frac{\text{р.ф.1.}(1195+1200)/1095}{}$	0,477	0,822	0,905	0,488	0,387

Продовж. табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт придатності	Кп	1-Кз.о.з	1,078	1,194	1,078	1,066	1,178

Частка основних засобів в активах у 2013-2015 рр. мала регресивну динаміку та в цілому знизилась на 0,129. У 2015-2016 рр. показник зріс на 0,041, що говорить про підвищення виробничого потенціалу підприємства, але у 2016-2017 рр. знову знизився на 0,017. Динаміка зменшення частки основних засобів протягом певного періоду є позитивною в умовах стабільного або зростаючого обсягу виробництва та свідчить про підлаштування підприємства під зниження місткості ринку, кризові процеси і т.д.

Коефіцієнт зносу основних засобів у 2013-2014 рр. знизився на 0,116, у 2014-2016 рр. сумарно показник збільшився на 0,128, що свідчить про зростання рівня фізичного і морального зносу основних фондів. У 2016-2017 рр. коефіцієнт знову зменшився на 0,112, що є позитивною тенденцією, адже вказує на інтенсифікацію процесів оновлення необоротних виробничих активів, що підвищує конкурентоспроможність підприємства.

Коефіцієнт оновлення основних засобів в цілому має прогресивну динаміку, окрім періоду з 2014 р. по 2015 р., коли показник зменшився на 0,158. Можна зробити висновок, що підприємство підтримує задовільний рівень фізичного і морального оновлення основних фондів.

Частка довгострокових фінансових інвестицій в активах є незмінною протягом 2013-2017 рр. та складає 0,89. Це вказує на стабільність інвестицій у фінансові активи.

Частка оборотних виробничих активів у 2013-2014 рр. знизилась на 0,017, проте у 2014-2017 рр. мала позитивну динаміку та в цілому збільшилась на 0,019, що свідчить про зростання мобільних виробничих фондів у валюті балансу.

Коефіцієнт мобільності активів у 2013-2015 рр. мав тенденцію до збільшення та в цілому збільшився на 0,816, що говорить про мобільність активів

підприємства. Проте у 2015-2017 рр. показник знизився на 0,518, тобто відбулося скорочення обігових коштів на одиницю необігових.

Коефіцієнт придатності показує, яка частина основних засобів є придатною для експлуатації. У 2013-2014 рр. показник збільшився на 0,116, у 2014-2016 рр. показник знизився на 0,128, у 2016-2017 рр. знову зріс на 0,112.

Прослідкувати динаміку показників майнового стану підприємства можна на рисунку 2.6.

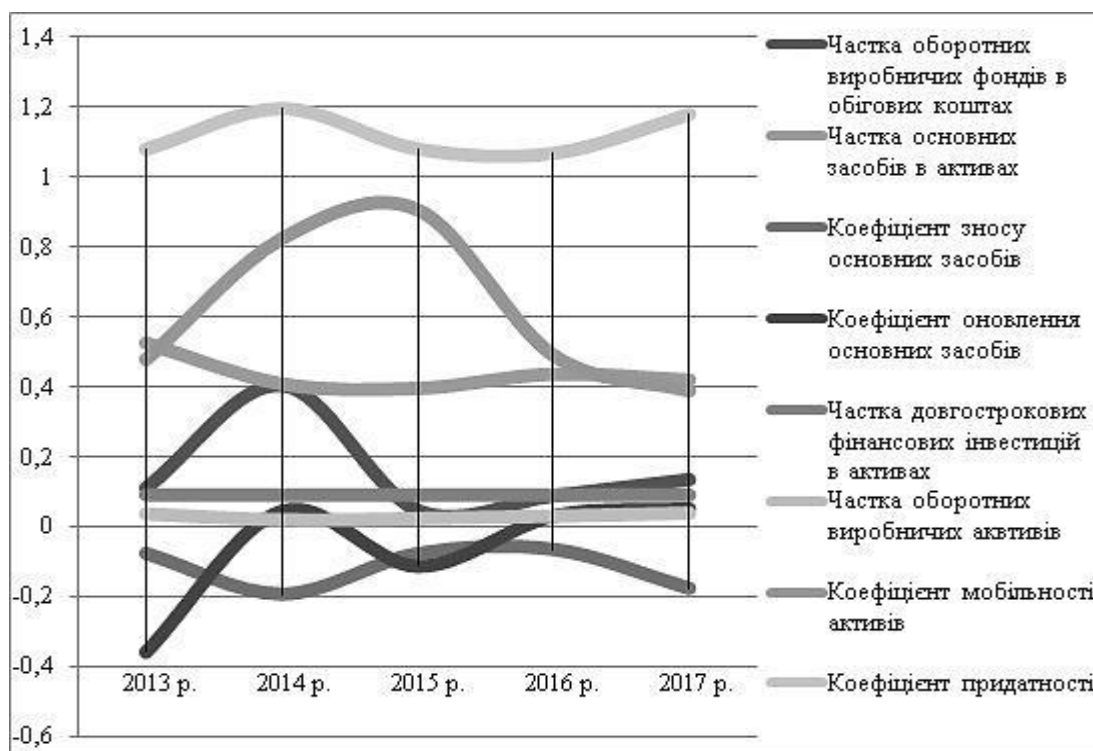

Рис. 2.6 Динаміка показників майнового стану за 2013-2017 рр.

Отже, проаналізувавши показники майнового стану, можемо стверджувати, що загальний стан підприємства за 2013-2017 рр. мав досить нестабільну динаміку. На результати значно вплинула економічна та політична криза 2014-2015 рр., проте стабілізація економічної ситуації на підприємстві відслідковується наприкінці 2016 р., що говорить про зміцнення конкурентоспроможної та виробничої потужності.

2.3.2. Аналіз оборотності активів

Оборотність активів – це показник ділової активності, який є співвідношенням між виручкою і середньорічною сумою активів [9, с. 21]. Для визначення ефективності використання активів підприємства необхідно розрахувати показники ділової активності та проаналізувати отримані дані (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Основні аналітичні показники ділової активності підприємства за 2013-2017 рр.

Показник	Формула	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7
Оборотність активів	Чиста виручка від реалізації продукції (ЧВ) / Акиви	0,747	0,839	0,818	0,679	0,839
Фондовіддача	ЧВ/Основні виробничі фонди	1,427	2,064	2,075	1,561	2,008
Коефіцієнт оборотності обігових коштів	ЧВ/Обігові кошти	2,314	1,862	1,721	2,072	3,011
Період одного обороту обігових коштів (днів)	$360/К_{о.о.к}$	156	193	209	174	120
Коефіцієнт оборотності запасів	Собівартість реалізації/Середні запаси	-6,388	-4,276	-5,672	-2,969	-2,797
Період одного обороту запасів (днів)	$360/К_{оз}$	-56	-84	-63	-121	-129
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	ЧВ/Середня дебіторська заборгованість	2,771	2,443	2,023	3,664	9,674

Продовж. табл. 2.5

1	2	3	4	5	6	7
Період погашення дебіторської заборгованості (днів)	360/К дз	130	147	178	98	37
Коефіцієнт оборотності готової продукції	ЧВ/Готова продукція	202,677	218,717	151,803	117,165	57,799
Період погашення кредиторської заборгованості	Середня кредиторська заборгованість x360/Собівартість реалізації	-155	-178	-75	-12	-22
Період операційного циклу (днів)	Тз +П дз	74	63	114	-23	-91
Період фінансового циклу (днів)	Тоц-Ткз	229	241	189	-11	-70
Коефіцієнт оборотності власного капіталу (обороті)	ЧВ/Власний капітал	1,197	1,882	2,978	8,212	36,505

Оборотність активів у 2013-2014 рр. збільшилась на 0,092, проте з 2015-2016 рр. відбувається зниження показника на 0,161. Це свідчить про зменшення чистої виручки від реалізації продукції на одиницю коштів, інвестованих в активи. У 2016-2017 рр. відбувається збільшення показника на 0,16, що є однозначно позитивною тенденцією для підприємства.

Розраховані показники фондівдачі в цілому мають прогресивну тенденцію, окрім 2015-2016 рр., коли спостерігалось зниження коефіцієнта на

0,514. Висхідна динаміка фондівддачі за 2013-2017 рр. свідчить про ефективність використання основних засобів.

Коефіцієнт оборотності обігових коштів має регресивну динаміку у 2013-2015 рр. та в цілому знизився на 0,594, що вказує на зменшення виручки на одиницю обігових коштів. Проте у 2015-2017 рр. коефіцієнт зріс на 1,29, що свідчить про налагодження інтенсивної роботи підприємства.

Коефіцієнт оборотності запасів в цілому має тенденцію збільшення за винятком 2014-2015 рр., коли показник знизився на 1,396. Тобто підприємство веде ефективну поточну політику управління запасами, продуману тактику формування виробничих запасів, запасів готової продукції і т.д.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості у 2013-2015 рр. зменшився на 0,747, що свідчить про перевищення середньої дебіторської заборгованості над виручкою. У 2015-2017 рр. коефіцієнт збільшився на 7,65, тобто підприємство значно збільшило виручку та налагодило ефективну політику управління відносинами з постачальниками.

Коефіцієнт оборотності готової продукції у 2013-2014 рр. зріс на 16,04, проте з 2015 р. відслідковується постійний регрес показника. В цілому за 2015-2017 рр. коефіцієнт знизився на 160,919. На отримані дані значно вплинули зовнішньоекономічна дестабілізація та внутрішньополітична криза в країні, а також зниження інвестиційної привабливості.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу протягом 2013-2017 рр. має прогресивну динаміку та сумарно за п'ять років зріс на 35,307. Тобто прослідковується динаміка збільшення чистої виручки від реалізації продукції, яка припадає на одиницю власного капіталу.

Отже, наглядно прослідкувати динаміку коефіцієнтів трансформації активів можна на рисунку 2.7.

Період одного обороту обігових коштів у 2013-2015 рр. зріс на 54 дні, але у 2015-2017 рр. зменшився на 90 днів. Позитивною динамікою даного показника є скорочення, тому підприємство у 2015-2017 рр. вдало зменшило

період від витрачення коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію.

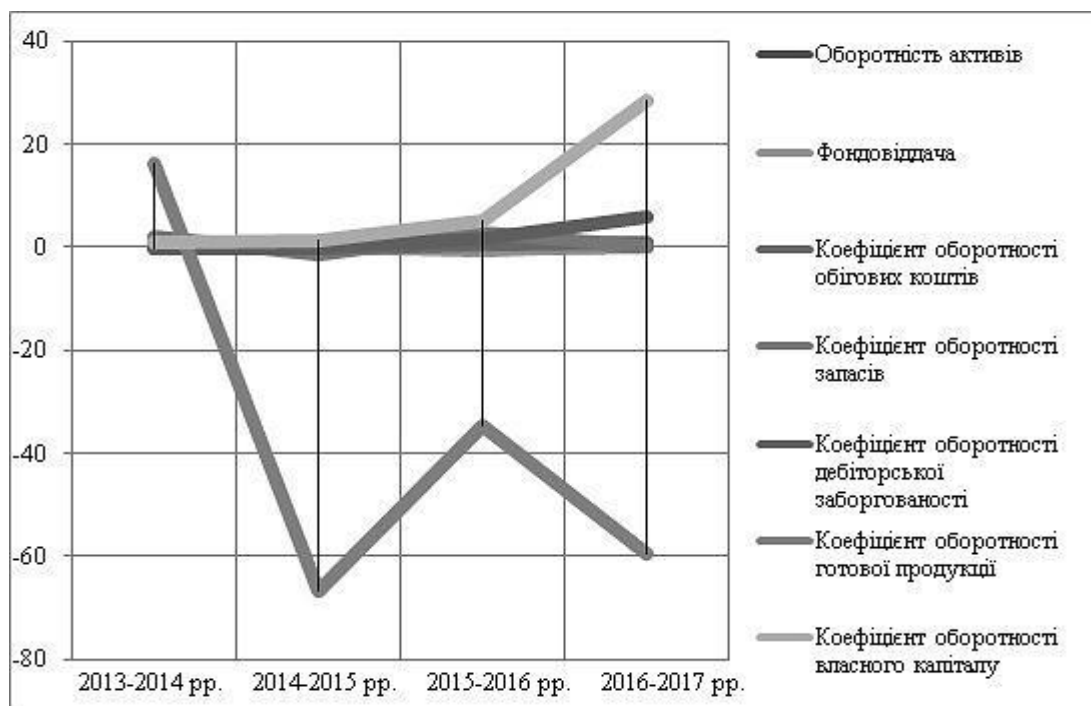

Рис. 2.7 Динаміка коефіцієнтів ділової активності за 2013-2017 рр.

Період одного обороту запасів в цілому протягом 2013-2017 рр. має динаміку зменшення, але у 2014-2015 рр. даний показник збільшився на 21 день. Отже, підприємство збільшило кількість обігових коштів, що в цілому говорить про ефективну робочу систему.

Період погашення дебіторської заборгованості у 2013-2015 рр. в сукупності зріс на 48 днів, тобто відбулося збільшення періоду погашення дебіторської заборгованості. У 2015-2017 рр. динаміка мала тенденції до зниження у розмірі 141 дня, що вказує на зменшення періоду інкасації дебіторської заборгованості.

Період погашення кредиторської заборгованості у 2013-2014 рр. знизився на 23 дня, у 2014-2016 рр. показник зріс на 166 днів, проте у 2016-2017 рр. знову зменшився на 10 днів. Позитивною тенденцією цього показника є зменшення, адже це свідчить про фінансування власної діяльності підприємства

за рахунок кредиторів та зменшення періоду сплати підприємством короткострокової заборгованості.

Період операційного циклу в цілому має тенденцію до зниження, окрім 2014-2015 рр., коли показник зріс на 51 день. Тобто підприємство досить мобільно перетворює придбані матеріальні ресурси на грошові кошти.

Період фінансового циклу у 2013-2014 рр. збільшився на 12 днів, що свідчить про зростання періоду обороту коштів підприємства. У 2014-2017 рр. показник мав тенденцію до зменшення. Однак слід зазначити, що у 2016-2017 рр. отримані результати є нижчими за нуль, що свідчить про недостатній обсяг грошових ресурсів для вчасного розрахунку із кредиторами, тобто підприємство живе «в борг».

Отже, наглядно прослідкувати динаміку періодів оборотності капіталу можна на рисунку 2.8.

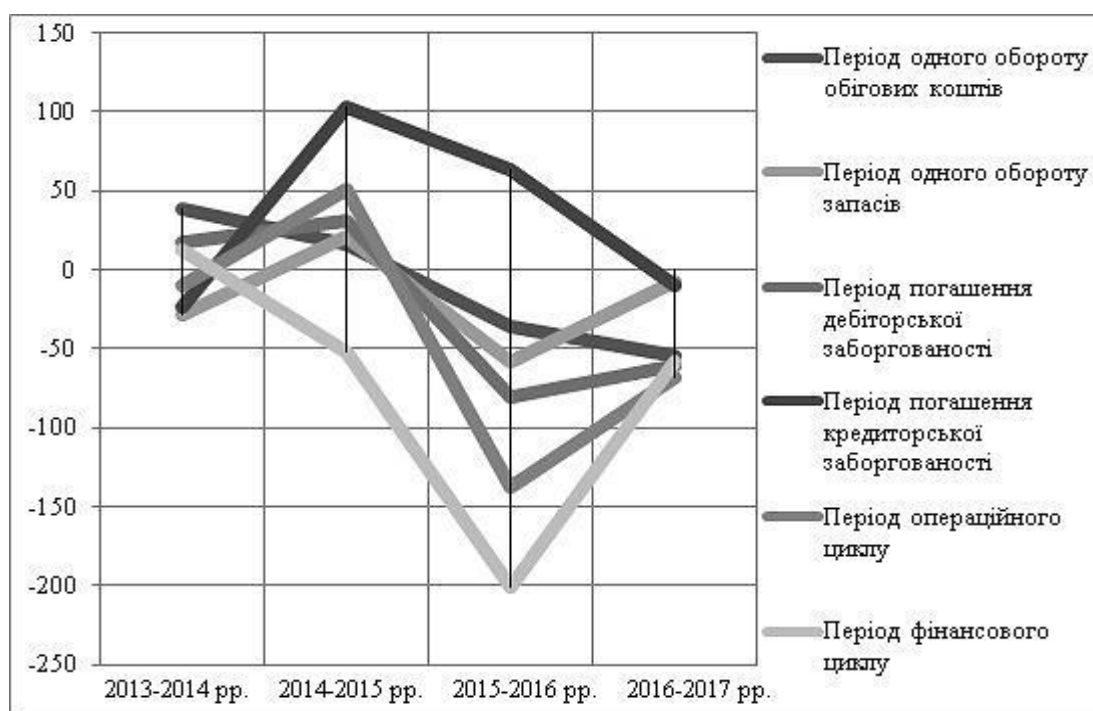

Рис. 2.8 Динаміка періодів ділової активності за 2013-2017 рр.

Таким чином, проаналізувавши показники оборотності активів можна зазначити різке падіння показників у 2013-2015 рр., що свідчить про падіння

ефективної роботи, однак у 2015-2017 рр. підприємство налагодило політику управління та знову стабілізувало економічне становище.

2.3.3. Розрахунок та оцінка ліквідності підприємства

Для визначення спроможності підприємства погашати довгострокову заборгованість в строк необхідно розрахувати показники платоспроможності і ліквідності та проаналізувати отримані дані (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Аналіз платіжного балансу підприємства за 2013-2016 рр. (тис. грн.)

Актив				
1	2	3	4	5
Наявні кошти для покриття заборгованості	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Грошові кошти та їх еквіваленти	188 006,00	289 177,00	246 158,00	380 996,00
Розрахунки з дебіторами (р.ф.1.1125+1130+1135+1155)	11 403 979,00	14 211 955,00	6 159 181,00	2 779 146,00
Всього	11 591 985,00	14 501 132,00	6 405 339,00	3 160 142,00
Сальдо	(1184476,00)	(1503827,00)	7 580 101,00	10 680 471,00
Баланс	10 407 509,00	12 997 305,00	13 985 440,00	13 840 613,00
Пасив				
1	2	3	4	5
Негайні та інші платежі	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Заборгованість по позикам	350 000,00	0	0	0
Заборгованість по кредиторам (р.ф.1.1615+1620+1625+1630+1635)	10 057 509,00	12 997 305,00	13 985 440,00	13 840 613,00
Всього	10 407 509,00	12 997 305,00	13 985 440,00	13 840 613,00
Сальдо				(10680471,00)
Баланс	10 407 509,00	12 997 305,00	13 985 440,00	13 840 613,00

Аналіз стану кредиторської заборгованості за 2013-2014 рр. свідчить про поступове зростання загального розміру позичкового капіталу на 2909147 тис. грн., у 2014-2015 рр. починається зменшення кредиторської заборгованості на - 8095793 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 3245197 тис. грн.

Дебіторська заборгованість за 2013-2015 рр. мала тенденцію до збільшення та в цілому зросла на 3577931 тис. грн., проте у 2015-2016 рр. знизилась на 144827 тис. грн.

Отже, порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства за 2013-2016 рр. показав, що загальне перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською становить 15572269 тис. грн. Випереджаюче зростання кредиторської заборгованості порівняно з дебіторською заборгованістю вказує на погіршення фінансового стану підприємства.

Проте слід зазначити, що на думку аналітиків, якщо кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, то підприємство раціонально використовує засоби, тобто тимчасово залучає в оборот засобів більше, ніж відволікає з обороту. Бухгалтери вважають, що кредиторську заборгованість підприємство зобов'язане погашати незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Для достатньо повного відображення фінансового стану необхідно розрахувати показники платоспроможності та проаналізувати динаміку (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Динаміка показників платоспроможності підприємства
за 2013-2016 рр.**

Показник	Нормативне значення	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Коефіцієнт грошової платоспроможності (р.ф.1. 1165/1695)	0,2-0,3	0,01181	0,01199	0,00854	0,01291

Продовж. табл. 2.7

1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності (р.ф.1. 1195/1695)	0,8-1,0	0,94088	0,69318	0,37822	0,30278
Коефіцієнт ліквідної платоспроможності (р.ф.1. 1195/(1595+1695))	2,0-3,0	0,81462	0,65491	0,35725	0,28525

Рівень платоспроможності визначається співвідношенням між обсягом грошових коштів, що можуть бути використані для розрахунків, та обсягом платежів, які необхідно здійснити. Підприємство може вважатися платоспроможним, маючи незначний залишок на розрахунковому рахунку, якщо воно не має простроченої заборгованості або заборгованості, що потребує негайного погашення [25, с. 74].

Отже, для того щоб підтримувати підприємство в платоспроможному стані, фінансова служба повинна дбати про те, щоб його чисті грошові активи відповідали потребам щоденних платежів (постачальникам, у бюджет, робітникам і службовцям, іншим кредиторам). Але наявність постійних значних залишків грошей на розрахунковому рахунку підприємства не є ознакою високого мистецтва управління фінансовими ресурсами, високої ліквідності підприємства. Динаміка залишків коштів на розрахунковому рахунку характеризує не міру ліквідності підприємства, а його поточну платіжну готовність, поточну платоспроможність.

Аналіз показників платоспроможності підприємства за 2013-2016 рр. має регресивну динаміку та не відповідає нормативному значенню. Отже, підприємство на кінець 2016 р. мало можливість погасити 1,29% своїх зобов'язань, що свідчить про високий рівень заборгованості, зменшення збуту продукції та власного капіталу, що призводить до погіршення фінансового стану (рис. 2.9).

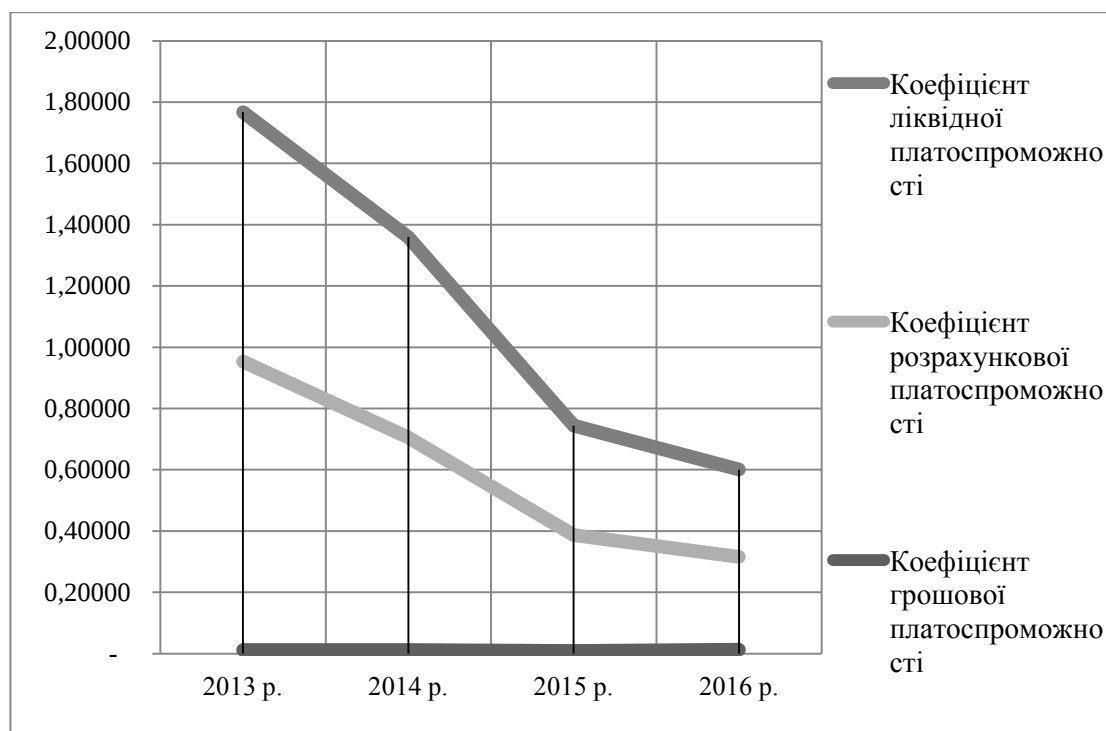

Рис. 2.9 Динаміка показників платоспроможності за 2013-2016 рр.

Необхідно зазначити, що аналіз ліквідності балансу ґрунтується на порівнюванні окремих груп активів підприємства різного рівня ліквідності із окремими групами джерел формування його капіталу різних термінів сплати боргів [25, с. 76].

Для визначення збалансованості поточних зобов'язань та оборотних активів підприємства необхідно розрахувати показники балансу ліквідності та проаналізувати отримані дані (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Баланс ліквідності підприємства за 2013-2016 рр. (тис. грн.)

Активи		2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1		2	3	4	5
A1	найбільш ліквідні активи (р.ф.1. 1160+1165)	188006	289177	246158	380996
A2	менш ліквідні активи (р.ф.1. 1110+1120+1125+1130+1135+1140)	11403979	14211955	6159181	2779146

Продовж. табл. 2.8

1		2	3	4	5
A3	Повільноліквідні активи (р.ф.1. 1100+1170+1190)	3388658	2215519	4490758	5777248
A4	Важколіквідні активи (р.ф.1. 1095+1200)	18226876	18465783	22353712	23131630
Баланс		33207519	35182434	33249809	32069020
Пасиви		2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1		2	3	4	5
П1	термінові платежі (р.ф.1. 1615+1620+1625+1630+1635)	10057509	12997305	13985440	13840613
П2	короткострокові зобов'язання (р.ф.1. 1695 - П1)	5864462	11118574	14823167	15676807
П3	довгострокові зобов'язання	2467842	1409281	1691619	1814520
П4	власні та прирівняні до них джерела	14817706	9657274	2749583	737080
Баланс		33207519	35182434	33249809	32069020

Проаналізувавши дані таблиці 2.8 слід зазначити, що впродовж 2013-2016 рр. сума найбільш термінових боргів перевищувала вартість абсолютно ліквідних активів (у 2013 р. на 9869503 тис. грн., у 2014 р. на 12708128 тис. грн., у 2015 р. на 13739282 тис. грн., у 2016 р. на 13459617 тис. грн.), що свідчить про нездатність підприємства погасити термінову заборгованість на дату складання балансу.

У 2013-2014 рр. швидколіквідні активи перевищували вартість суми відносно термінових боргів на 5539517 тис. грн. та 3093381 відповідно. Проте у 2015-2016 рр. сума відносно термінових боргів значно зросла по відношенню до швидко ліквідних активів на 8663986 тис. грн. та 12897661 тис. грн. відповідно, що свідчить про зростання заборгованості та зменшення платоспроможності підприємства.

Вартість середньоліквідних активів впродовж 2013-2016 рр. перевищувала суму середньотермінових боргів (у 2013 р. на 920816 тис. грн., у 2014 р. на 806238 тис. грн., у 2015 р. на 2799139 тис. грн., у 2016 р. на 3962728 тис. грн.), що вказує на забезпеченість платоспроможності підприємства у середньостроковій перспективі.

Водночас, у 2013-2016 рр. прослідковується динаміка збільшення вартості важко ліквідних і неліквідних активів від вартості довгострокових зобов'язань і власного капіталу (у 2013 р. на 3409170 тис. грн., у 2014 р. на 8808509 тис. грн., у 2015 р. на 19604129 тис. грн., у 2016 р. на 22394550 тис. грн.), що говорить про відсутність можливості забезпечити стійкість підприємства у віддаленій перспективі.

Із чотирьох груп тільки у одній групі виконується встановлена нормативна нерівність – вартість середньоліквідних активів та суми середньотермінових боргів. Це свідчить про те, що впродовж 2013-2016 рр. баланс підприємства в цілому є абсолютно неліквідним: 1. ліквідність балансу не є абсолютною; 2. нездатність розрахуватися з кредиторами після отримання грошових коштів від реалізації своєї продукції; 3. відсутність дотримання мінімальних умов фінансової стійкості – наявності власних оборотних коштів.

Отже, проаналізувавши активи і пасиви, можна стверджувати, що підприємство має значну недостачу обсягу активів для забезпечення своїх поточних зобов'язань, що негативно впливає на фінансовий стан підприємства.

На основі таблиці 2.8. необхідно розрахувати показники ліквідності та прослідкувати динаміку впродовж 2013-2016 рр. (табл. 2.9).

Слід зазначити, що всі показники ліквідності (окрім коефіцієнта поточної ліквідності у 2013 р.) нижчі за нормативне значення та мають регресивну динаміку. Низьке значення показників ліквідності є негативним, адже свідчить про проблеми із здатністю відповідати за своїми короткостроковими зобов'язаннями. Це знижує довіру контрагентів та партнерів до підприємства, що негативно впливає на вартість залучення

позикових ресурсів – банківських та комерційних кредитів, веде до підвищення ризику вирішення проблем у судовому порядку тощо.

Таблиця 2.9

**Динаміка показників ліквідності підприємства
за 2013-2016 рр.**

Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$A1/P1+P2$	0,25-0,35	0,01	0,01	0,01	0,01
Коефіцієнт поточної ліквідності	$A1+A2/P1+P2$	0,7-0,85	0,73	0,6	0,22	0,11
Коефіцієнт загальної ліквідності	$A1+A2+A3/P1+P2$	2,0-3,0	0,94	0,69	0,38	0,3

Таким чином, проаналізувавши платоспроможність і ліквідність підприємства, можна зробити висновок, що підприємство впродовж 2013-2016 рр. було ненадійним, мало досить високий рівень поточних фінансових ризиків та ризиків втрати ліквідності, вело неефективну фінансову політику у короткостроковій перспективі. Також на погіршення фінансового стану значно вплинув зовнішній фактор кризового економічного становища країни та зміни у геополітичному масштабі.

2.3.4. Аналіз рентабельності

Для визначення ефективності фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства необхідно розрахувати показники рентабельності та проаналізувати отримані дані (табл. 2.10).

Рентабельність - це інтегральний показник, що відображає ефективність роботи підприємства, що націлене на отримання прибутку у короткостроковій перспективі і який вказує на якість управлінських рішень, що стосуються фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства [35].

Таблиця 2.10

**Динаміка показників рентабельності підприємства
за 2013-2017 рр.**

Показник	Формула	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	Прибуток від звичайної діяльності (р.ф.2.2290)/Активи(р.ф.1.1300)	0,015	0,081	0	0	0,002
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	Чистий прибуток (р.ф.2.2350)/Активи(р.ф.1.1300)	0,007	0,038	0	0	0,003
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток (р.ф.2.2350)/Власний капітал (р.ф.1.1495)	0,011	0,085	0	0	0,138
Рентабельність виробничих фондів	Чистий прибуток (р.ф.2.2350)/Виробничі фонди(р.ф.1.1011+1100)	0,011	0,063	0	0	0,005
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	Прибуток від реалізації (р.ф.2.(2000-(2050+2130+2150))/Виручка(2050+2130+2150)	-2,758	-2,780	-3,178	-2,603	-2,584
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності	Прибуток від операційної діяльності(р.ф.2.2190)/Виручка(р.ф.2.2050+2130+2150)	-0,059	-0,191	0	0	-0,006

Продовж. табл. 2.10

1	2	3	4	5	6	7
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком	Чистий прибуток(р.ф .2.2350)/Виручка(р.ф.2.2050+2130+2150)	-0,016	-0,081	0	0	-0,006
Коефіцієнт реінвестування	Реінвестований прибуток(р.ф .1.1420)/Чистий прибуток(р.ф .2.2350)	13,556	0,219	0	0	-168,519
Коефіцієнт стійкості економічного зростання	Реінвестований прибуток(р.ф .1.1420)/Власний капітал(р.ф.1 .1495)	0,146	0,019	-0,668	-5,465	-23,268
Період окупності	Активи(р.ф.1 .1300)/Чистий прибуток(р.ф .2.2350)	149	26	0	0	315
Період окупності власного капіталу	Власний капітал(р.ф.1 .1495)/Чистий прибуток(р.ф .2.2350)	93	12	0	0	7

Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності у 2013-2014 рр. зросла на 0,065, однак у 2014-2016 рр. зменшилась на 0,081. Проте у 2016-2017 рр. збільшилась на 0,002, що свідчить про зростання прибутку від звичайної діяльності на одиницю коштів, інвестованих в активи.

Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком у 2013-2014 рр. зросла на 0,031, у 2014-2016 рр. зменшилась на 0,038. У 2016-2017 рр. показник

збільшився на 0,003, що означає збільшення чистого прибутку на одиницю інвестованих в активи коштів.

Рентабельність власного капіталу у 2013-2014 рр. зросла на 0,075, однак у 2014-2016 рр. зменшилась на 0,085. У 2016-2017 рр. даний показник збільшився на 0,138, тобто відбулося зростання чистого прибутку на одиницю власного капіталу.

Рентабельність виробничих фондів у 2013-2014 рр. зросла на 0,052, у 2014-2016 рр. зменшилась на 0,063. У 2016-2017 рр. показник збільшився на 0,005, що говорить про зростання чистого прибутку на одиницю вартості виробничих фондів.

Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації у 2013-2015 рр. має негативну тенденцію та в цілому знизилась на 0,419, проте у 2016-2017 рр. показник зріс на 0,594. Це свідчить про збільшення прибутку від реалізації на одиницю виручки.

Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності у 2013-2014 рр. зменшилась на 0,132, проте у 2014-2015 рр. зросла на 0,191. У 2015-2017 рр. даний показник зменшився на 0,006, що говорить про несуттєве зниження прибутку від операційної діяльності на одиницю виручки.

Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком у 2013-2014 рр. зменшилась на 0,065, проте у 2014-2015 рр. зросла на 0,081. У 2015-2017 рр. даний показник зменшився на 0,006, що свідчить про незначне зниження чистого прибутку на одиницю виручки.

Коефіцієнт реінвестування має регресивну динаміку: у 2013-2014 рр. показник знизився на 13,337, у 2014-2015 рр. – на 0,219, у 2015-2017 рр. – на 168,519. Це свідчить про зменшення об'єму капіталізованого прибутку майже на 182,076, наслідком чого є суттєве зменшення власного капіталу через значне зростання непокритого збитку.

Коефіцієнт стійкості економічного зростання впродовж 2013-2017 рр. має тенденцію до зменшення та в цілому впав на 17,3, що свідчить про значне падіння темпу власного капіталу за рахунок чистого прибутку. Така негативна

динаміка прослідковується через збільшення збитковості та заборгованості підприємства.

Період окупності у 2013-2016 рр. має динаміку зменшення (у 2013-2014 рр. показник зменшився на 122 дні, у 2014-2015 рр. – на 26 днів), проте у 2016-2017 рр. зріс на 315 днів, що є негативною тенденцією.

Період окупності власного капіталу у 2013-2015 рр. зменшився на 93 дні, проте у 2016-2017 рр. збільшився на 7 днів, що свідчить про зростання періоду, за який власний капітал буде компенсований чистим прибутком.

Отже, динаміку основних показників рентабельності підприємства представлено на рисунку 2.10.

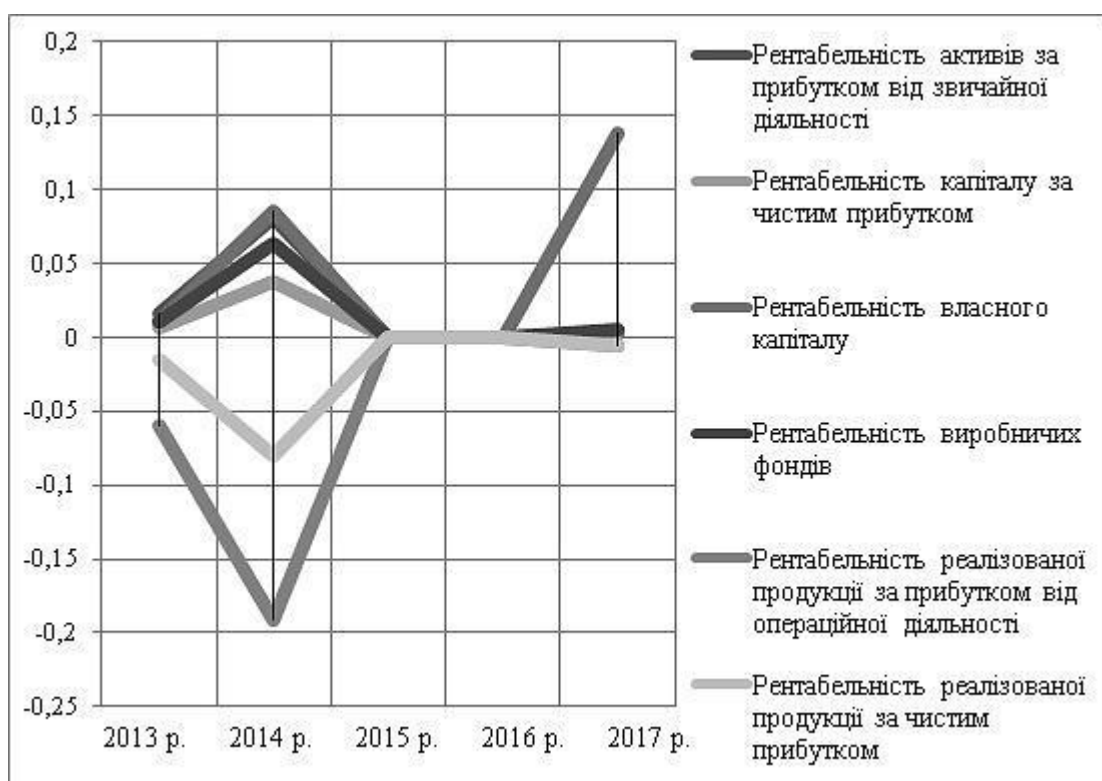

Рис. 2.10 Динаміка основних показників рентабельності за 2013-2017 рр.

Таким чином, у 2013-2017 рр. підприємство демонструє регресивну динаміку показників рентабельності, що свідчить про незадовільний фінансовий стан, неефективну роботу, збільшення збитку та відсутність якісних управлінських рішень щодо фінансової, операційної та інвестиційної діяльності.

2.4. Оцінка фінансової стійкості підприємства

Для визначення фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності необхідно розрахувати показники фінансової стійкості та проаналізувати отримані дані (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Основні аналітичні показники фінансової стійкості підприємства за 2013-2017 рр.

Показник	Формула	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1	2	3	4	5	6
Сума власних обігових коштів (Рк), тис.грн.	$(\text{р.ф.1.1495} + 1595) - \text{р.ф.1.1095}$	(941328)	(7399228)	(17912510)	(20580030)
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	$\text{Рк} / \text{р.ф.1.1195}$	-0,0628	-0,4426	-1,6439	-2,3027
Маневреність робочого капіталу	$\text{р.ф.1.1100} / \text{Рк}$	-3,5086	-0,2781	-0,2268	-0,2526
Маневреність власних обігових коштів	$\text{р.ф.1.1165} / \text{Рк}$	-0,1997	-0,0391	-0,0137	-0,0185
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	$\text{Рк} / \text{р.ф.1.1100}$	-0,285	-3,596	-4,41	-3,9584

Продовж. табл. 2.11

1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт покриття запасів	$(p.f.1.1495 - 1095 + 1595 + 1600 + 1610) / p.f.1.1100$	-0,1711	-3,596	-4,4065	-3,9554
Коефіцієнт фінансової автономії	$p.f.1.1495 / p.f.1.1900$	0,4462	0,2745	0,0827	0,023
Коефіцієнт фінансової залежності	1 - Кавт.	0,5538	0,7255	0,9173	0,977
Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	$R_k / p.f.1.1495$	-0,0635	-0,7662	-6,5146	-27,921
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$(p.f.1.1595 + 1695 + 1700) / p.f.1.1900$	0,5538	0,7255	0,9173	0,977
Коефіцієнт фінансової стабільності; коефіцієнт фінансування	$p.f.1.1495 / (p.f.1.1595 + 1695 + 1700)$	0,8058	0,3783	0,0901	0,0235
Показник фінансового левериджу	$p.f.1.1595 / p.f.1.1495$	0,1665	0,1459	0,6152	2,4618
Коефіцієнт фінансової стійкості	$(p.f.1.1495 + p.f.1.1595) / p.f.1.1900$	0,5205	0,3145	0,1336	0,0796

Динаміка власних обігових коштів на підприємстві має тенденцію до зниження: у 2013-2014 рр. відбулося зниження на 6457900 тис. грн., у 2014-2015 рр. – на 10513282 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 2667520 тис. грн. Це свідчить про нездатність підприємства платити поточні борги та відсутності можливості розширити виробництво (рис. 2.11).

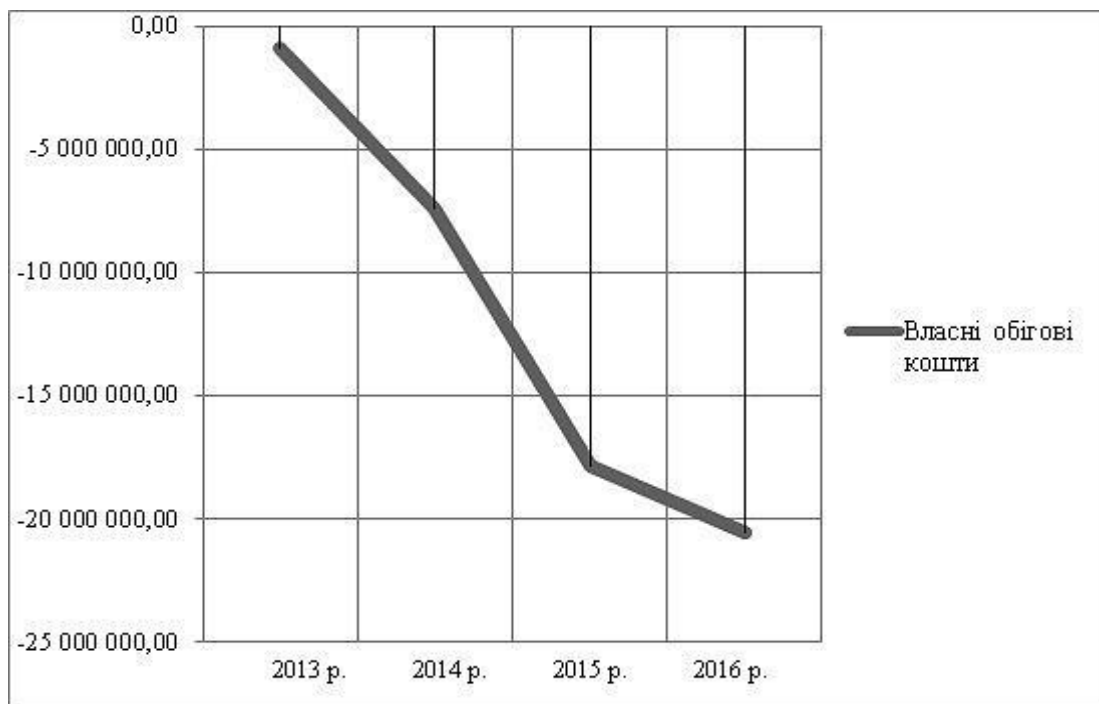

Рис. 2.11 Динаміка власних обігових коштів за 2013-2016 рр.

Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами також має регресивну тенденцію: у 2013-2014 рр. показник знизився на 0,38, у 2014-2015 рр. – на 1,20, у 2015-2016 рр. – на 0,66. Отримані дані говорять про нездатність підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних коштів. Тож необхідно залучати додаткові кошти для покриття розривів у платіжному календарі.

Маневреність робочого капіталу у 2013-2015 рр. в цілому збільшилась на 3,28, що призвело до уповільнення оборотності обігових коштів та залучення дорогих кредитів, що зменшує платоспроможність підприємства. Проте у 2015-2016 рр. показник зменшився на 0,03, що є свідченням поліпшення економічної ситуації.

Маневреність власних обігових коштів має тенденцію до зниження: у 2013-2014 рр. показник зменшився на 0,16, у 2014-2016 рр. – на 0,03. Це свідчить про уповільнення підприємством швидко відповідати за своїми короткостроковими зобов'язаннями за рахунок власного капіталу, тобто існує відсутність можливості фінансового маневру.

Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів у 2013-2015 рр. знизився на 4,13, проте у 2015-2016 рр. збільшився на 0,45, що говорить про підвищення рівня фінансування запасів за рахунок довгострокових джерел фінансових ресурсів.

Коефіцієнт покриття запасів у 2013-2015 рр. знизився на 4,24, проте у 2015-2016 рр. збільшився на 0,45, що говорить про підвищення рівня забезпеченості запасів нормативними джерелами фінансування запасів.

Коефіцієнт фінансової автономії має регресивну динаміку та не відповідає нормативному значенню: у 2013-2014 рр. показник зменшився на 0,17, у 2014-2015 рр. – на 0,19, у 2015-2016 рр. – на 0,06. Отже, підприємство не здатне виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів, що вказує на залежність від позикових джерел та високий рівень фінансових ризиків.

Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до коефіцієнта фінансової автономії. З 2013 р. по 2016 р. прослідковувалась динаміка збільшення показника, що говорить про високий ступінь залежності від зовнішніх зобов'язань.

Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу у 2013-2014 рр. знизився на 0,70, у 2014-2015 рр. – на 5,75, у 2015-2016 рр. – на 21,41. Отримані дані є негативною тенденцією та значно відхиляються від нормативного значення. Тобто з 2013 р. по 2016 р. відбулося зниження частки власних обігових коштів у власному капіталі. Це свідчить про недостатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу у 2013-2014 рр. збільшився на 0,17, у 2014-2015 рр. – на 0,19, у 2015-2016 рр. – на 0,06. Показник знаходився в межах нормативного значення лише у 2013 р., далі спостерігається перевищення. Це свідчить про зростання частки активів підприємства, що фінансуються за рахунок довгострокових та короткострокових позикових ресурсів.

Коефіцієнт фінансової стабільності у 2013-2014 рр. зменшився на 0,43, у 2014-2015 рр. – на 0,29, у 2015-2016 рр. – на 0,07. Показник за 2013-2016 рр. не досягав нормативного значення, що свідчить про перевищення позикових коштів над власними, тобто підприємство не є фінансово стійким.

Показник фінансового левериджу характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. У 2013-2014 рр. показник знизився на 0,02, але у 2014-2016 рр. сумарно зріс на 2,32. Слід відзначити, що у 2013-2014 рр. показник відповідає нормативному значенню, однак у 2015-2016 рр. значно його перевищує, що свідчить про підвищення фінансового ризику.

Коефіцієнт фінансової стійкості має регресивну динаміку: у 2013-2014 рр. показник зменшився на 0,21, у 2014-2015 рр. – на 0,18, у 2015-2016 рр. – на 0,05. Отримані дані не відповідають нормативному значенню, що свідчить про наявність ризику втрати платоспроможності та вірогідності можливого банкрутства.

Таким чином, проаналізовані коефіцієнти за 2013-2016 рр. свідчать про ненадійний фінансовий стан підприємства, наслідком чого є підвищення ризику неплатоспроможності та погіршення фінансового стану підприємства в цілому.

2.5. Ефективність комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Для проведення швидкого, місткого та ефективного аналізу фінансового стану аналізованого підприємства необхідно здійснити SWOT – аналіз, який допоможе розробити альтернативні рішення усунення внутрішніх та зовнішніх проблем підприємства.

SWOT – аналіз (або метод складання стратегічного балансу) передбачає вивчення як факторів зовнішнього, так і внутрішнього середовища [19, с. 100].

Узагальнити ситуацію на підприємстві і на ринку, побачити шанси та загрози SWOT – аналіз допомагає через визначення слабких і сильних сторін підприємства і його конкурентів. Процес такого аналізу охоплює три етапи: ідентифікацію сильних і слабких сторін; ідентифікацію шансів і загроз та відображення їх з точки зору слабких і сильних сторін підприємства; пошук можливості діяти на межі відповідних характеристик підприємства і його конкурентів.

Сильні та слабкі сторони виділяють у внутрішньому середовищі підприємства, можливості та загрози – у зовнішньому.

Силами називаються такі види діяльності підприємства, що успішно здійснюються, чи активи, що ефективно використовуються. Прикладами сильних сторін можуть бути нові, високопродуктивні основні фонди, прогресивна технологія, кваліфікований персонал, налагоджені зв'язки, постачальники чи підрядчики, висока якість менеджменту і т.д.

Слабкими сторонами підприємства є види діяльності, в яких підприємство не має успіху, чи активи, що неефективно використовуються. Прикладами можуть бути застаріле обладнання, ресурсномісткі технології, висока плинність та низька кваліфікація кадрів, низька якість управлінських рішень, невдале місце розташування підприємства і т.п.

Можливості – це позитивні явища і тенденції зовнішнього середовища, що сприяють досягненню цілей підприємства (збільшенню прибутку чи обсягів реалізації). Це можуть бути позитивні зміни у попиті, прорахунки конкурентів, позитивні зміни на ринку ресурсів, зміна податкового законодавства, підтримка з боку держави, поява крупних замовників і т.п.

На противагу їм, загрози – негативні зміни і тенденції зовнішнього середовища, що перешкоджають досягненню цілей підприємства [19, с. 103].

Отже, для комплексного вивчення зовнішнього і внутрішнього стану зроблено SWOT – аналіз підприємства (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

SWOT – аналіз підприємства

1	Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
	2	3
Внутрішнє середовище	1.Монопольне становище на вітчизняному ринку (частка товариства у загальному видобутку нафти з газовим конденсатом в Україні в 2017 році складала 65,7%); 2.Володіння 82 спеціальними дозволами на видобування (промислову розробку родовищ) вуглеводнів та перебування на балансі підприємства 43 бурових установок; 3. Найбільша мережа автозаправних станцій на території України (537 АЗС) та наявність 3-х газопереробних заводів; 4.Вся продукція відповідає міжнародному стандарту якості ISO 4001:2015; 5. Наявність постійного попиту на нафту і газ; 6.Постійне оновлення та впровадження в виробництво високотехнологічних методів з видобутку нафти та газу.	1.Зниження об'ємів буріння газових та нафтових свердловин (У 2017 році підприємство скоротило видобуток нафти із газоконденсатом на 9,2% (на 0,139 млн тонн) порівняно з 2016 роком - до 1,379 млн тонн. Видобуток газу скоротився на 14,8% (на 0,193 млрд куб. м) - до 1,108 млрд куб. м, виробництво зрідженого газу - на 13,4% (на 18 тис. тонн), до 116 тис. тонн); 2. Значний відсоток нафти та газу видобувається з глибин на родовищах з виснаженими запасами; 3.Досить повільний темп пошукових та розвідувальних робіт; 4. Непрозора схема діяльності з продажем нафти на аукціонах за зниженою ціною; 5.Найбільший податковий боржник перед бюджетом (підприємство оцінює борг у 11 млрд грн, оцінки Державної фіскальної служби – ще вище).

Продовж. табл. 2.12

1	2	3
Зовнішнє середовище	Можливості (О)	Загрози (Т)
	1.Збільшення середньодобового видобутку газу та нафти завдяки роботі з діючими свердловинами та пошуку нових перспективних родовищ (наприклад, в Сумській і Львівській областях); 2.Інтенсифікація показника добового видобутку за допомогою ліквідації аварій, технологічного оновлення обладнання та оптимізації робочого режиму; 3.Підвищення якісного та кількісного показника виготовленої продукції; 4.Збільшення прозорості в фінансово-господарській діяльності підприємства; 5. Розширення ринків збуту та закріплення позицій на вітчизняному ринку.	1.Позбавлення ліцензій та збільшення податків; 2. Падіння цін на нафтопродукти та зростання рентних платежів за користування родовищами; 3.Відсутність припливу інвестиційних вливань; 4. Жорстке регулювання ціни з боку держави; 5. Значне збільшення витрат через освоєння нових перспективних свердловин.

Установлення зв'язків між найбільш впливовими слабкими і сильними сторонами організації, загрозами і можливостями зовнішнього середовища – заключний етап процесу SWOT – аналізу. Для встановлення взаємозв'язків будується матриця SWOT – аналізу (табл. 2.13).

Аналізуючи розташовані в таблиці дані складається список можливих дій для нейтралізації слабких сторін компанії. Так само, розробляються можливі варіанти розвитку компанії при зміні зовнішніх факторів, способи використання сильних сторін для зменшення ризиків і т. д.

Таблиця 2.13

Матриця SWOT – аналізу підприємства

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Можливості	1. Зростання частки ринку за рахунок введення новітніх технологій по видобутку нафто та газо продуктів; 2. Розширення ринків збуту та поліпшення якісних характеристик продукції та послуг; 3. Формування ділової репутації та іміджу; 4.Залучення до роботи кваліфікованого та мотивованого персоналу може стати конкурентною перевагою підприємства; 5. Ефективне використання активів підприємства.	1.Диверсифікація з метою мінімізації ризиків; 2.Наступальна маркетингова політика 3.Прагнення до лідерства за витратами; 4.Створення високотехнічного виробництва.
Загрози	1. За допомогою наявності власних коштів зменшувати залежність від постачальника; 2.Міцні позиції на ринку сприятимуть закріпленню підприємства на зовнішньому ринку.	1. Пошук нових ринків збуту; 2.Реструктуризація кадрової політики; 3.Необхідність залучення фінансового капіталу.

За результатами проведеного аналізу виявлено основні негативні причини, що впливають на діяльність підприємства, та запропоновані альтернативні рішення, спрямовані на їхнє усунення.

Таким чином, для більш ефективного використання складових потенціалу підприємства топ-менеджмент компанії може проводитись за рахунок наступних кроків: удосконалити управлінсько-планові рішення та перепроєктування деяких неефективних бізнес-процесів; забезпечити стабільний інноваційно-інвестиційний розвиток підприємства шляхом розробки та впровадження у виробництво прогресивних науково-технічних та конструкторсько-технологічних рішень, що спираються на новітні технічні та наукові інноваційні досягнення; розширити діяльність шляхом активного просування продукції підприємства на світовому ринку; підвищити сервісне обслуговування; моніторинг змін на ринку нафто та газу продукції; пошук нових перспективних свердловин; вдосконалення фінансово-господарської діяльності шляхом пошуку нових інвесторів, ведення прозорості діяльності та постійного стратегічного фінансового планування; впровадження та активний розвиток корпоративної соціальної відповідальності.

Завершальним етапом аналізу фінансового стану є проведення аналізу вірогідності банкрутства підприємства за наступними моделями визначення вірогідності банкрутства підприємства: модель Е.Альтмана, модель Спрінгейта, дискримінантна модель О.О. Терещенка, чотирьохфакторна прогнозна модель Таффлера, двофакторна модель Федотової та модель Романа Ліса (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Результати розрахунків показників банкрутства підприємства за різними методичними підходами

Методичний підхід	Рекомендоване значення	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Z Альтмана	$Z > 2,99$	0,8895	0,6324	0,4794	-0,0431
Z- Спрінгейта	$Z > 0,862$	0,2910	0,2819	0,2335	-0,1679
Z-Терещенко	$Z > 2$	1,4988	1,4665	2,8959	3,2854
Z - Таффлера	$Z > 0,3$	0,3537	0,3719	0,4325	0,3704
Двофакторна модель	Z відємне	-1,1373	-0,9913	-0,5733	-0,4461
Модель Романа Ліса	$Z > 0,037$	0,0009	-0,0163	-0,0466	-0,0642

Модель Е. Альтмана являє собою алгоритм інтегральної оцінки загрози банкрутства підприємства, заснований на комплексному обліку найважливіших показників, що діагностують кризовий фінансовий стан. Використання математичного апарату багатофакторного дискримінантного аналізу дало змогу відібрати з вихідного переліку п'ять показників, які у сукупності найкраще прогнозують банкрутство корпорацій, та визначити параметри функції, яка їх об'єднує. Найкращою з альтернативних було визнано функцію, яка найбільш широко використовується і до сьогодні:

$$Z = 1,2 \cdot X_1 + 1,4 \cdot X_2 + 3,3 \cdot X_3 + 0,6 \cdot X_4 + 0,99 \cdot X_5, \quad (2.1)$$

де Z – інтегральний показник рівня загрози банкрутства;

X_1 – відношення оборотного капіталу до суми активів;

X_2 – відношення нерозподіленого прибутку до суми пасивів (рівень рентабельності капіталу);

X_3 – відношення операційного прибутку до суми пасивів (рівень прибутковості активів);

X_4 – відношення ринкової вартості акцій до заборгованості;

X_5 – відношення виручки до суми активів.

У результаті підрахунку Z – показника для конкретного підприємства робиться висновок:

Якщо $Z < 1,81$ – ймовірність банкрутства становить від 80 до 100%;

Якщо $Z = 1,81-2,77$ – середня ймовірність краху компанії від 35 до 50%;

Якщо $Z = 2,77-2,99$ – ймовірність банкрутства не велика від 15 до 20%;

Якщо $Z > 2,99$ – ситуація на підприємстві стабільна, ризик неплатоспроможності протягом найближчих двох років вкрай малий [26].

Проведемо аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Е.Альтмана (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Е.Альтмана

Формула розрахунку	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
X1				
(р. 1495 – р. 1095) ф.1 / р. 1300 ф.1	-0,1027	-0,2504	-0,5892	-0,6978
X2				
2350/1900	0,0057	0,0359	0,0000	0,0000
X3				
2190/1900	0,0215	0,0850	0,0000	0,0000
X4				
р. 1495 ф.1 / (р. 1595 + р.1695)ф.1	0,8058	0,3783	0,0901	0,0235
X5				
р. 2000 ф.2 / ф. 1300 ф.1	0,6354	0,7928	0,8650	0,7041
Z	1,0681	1,0423	0,2035	-0,1263

Отже, за даною моделлю ймовірність банкрутства підприємства у 2013-2016 рр. становить від 80 до 100%.

Оцінка ймовірності банкрутства за моделлю Спрінгейта здійснюється за формулою:

$$Z = 1,03 \cdot X1 + 3,07 \cdot X2 + 0,66 \cdot X3 + 0,4 \cdot X4, \quad (2.2)$$

де X1 — оборотний капітал / сукупні активи;

X2 — (операційний прибуток + відсотки до сплати) / сукупні активи;

X3 — операційний прибуток / короткострокові зобов'язання;

X4 — чиста виручка від реалізації / сукупні активи.

У результаті підрахунку Z – показника для конкретного підприємства робиться висновок:

При $Z < 0,862$ компанія є потенційним банкрутом [4, с. 136].

Проведемо аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Спрінгейта (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Спрінгейта

Формула розрахунку	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
X1				
$((1495-1095)/1300)$	-0,1027	-0,2504	-0,5892	-0,6978
X2				
$(2190/1300)$	0,0215	0,0850	0,0000	0,0000
X3				
$(2190/1695)$	0,0447	0,1240	0,0000	0,0000
X4				
$(2000/1300)$	0,6354	0,7928	0,8650	0,7041
Z	0,2438	0,4021	-0,2608	-0,4372

Отже, за даною моделлю підприємство у 2013-2016 рр. є потенційним банкрутом.

Дискримінантна модель О.О. Терещенка визначається за формулою:

$$Z = 1,5 \cdot X1 + 0,08 X2 + 10 X3 + 5 X4 + 0,3 X5 + 0,1 X6, \quad (2.3)$$

де X1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

X2 – відношення валюти балансу до зобов'язань;

X3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

X4 – відношення прибутку до виручки;

X5 – відношення виробничих запасів до виручки;

X6 – відношення виручки до основного капіталу.

У результаті підрахунку Z – показника для конкретного підприємства робиться висновок:

Коли $Z > 2$ – банкрутство не загрожує підприємству,

$1 < Z < 2$ – фінансова стійкість підприємства порушена,

$0 < Z < 1$ – існує загроза банкрутства підприємства [28, с. 123].

Проведемо аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю О.О.Терещенко (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Терещенко

Формула розрахунку	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
X1				
$(1165/(1595+1695))$	0,0102	0,0113	0,0081	0,0122
X2				
$(1900/(1595+1695))$	1,8058	1,3783	1,0901	1,0235
X3				
$(2350/1300)$	0,0057	0,0359	0,0000	0,0000
X4				
$(2350/2000)$	0,0090	0,0453	0,0000	0,0000
X5				
$(1100/2000)$	0,1565	0,0738	0,1412	0,2303
X6				
$(2000/1495)$	1,4241	2,8882	10,4605	30,6327
Z	0,4513	1,0244	1,1877	3,2325

Отже, за даною моделлю у 2013 р. існує загроза банкрутства, у 2014-2015 рр. фінансова стійкість порушена, проте у 2016 рр. банкрутство не загрожувала підприємству.

Типова модель Таффлера для аналізу компаній, акції яких котируються на біржах, приймає форму:

$$Z = 0,53 \cdot X1 + 0,13 X2 + 0,18 X3 + 0,16 X4, \quad (2.4)$$

де X1 – операційний прибуток / короткострокові зобов'язання;

X_2 – оборотні активи / сума зобов'язань;

X_3 – короткострокові зобов'язання / сума активів;

X_4 – виручка / сума активів.

Про ймовірність банкрутства підприємства можна судити за діапазоном значень Z – рахунки:

$Z < 1,8$ – дуже висока;

$1,8 < Z < 2,7$ – висока (середня);

$2,7 < Z < 2,9$ – можлива, але за певних обставин;

$Z > 2,9$ – дуже низька (мала), тобто у фірми хороші довгострокові перспективи [26, с. 231].

Проведемо аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Таффлера (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Таффлера

Формула розрахунку	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
X_1				
$(2090/1695)$	0,6276	0,5709	0,5933	0,3564
X_2				
$(1195/(1595+1695))$	0,8146	0,6549	0,3572	0,2852
X_3				
$(1695/1300)$	0,4795	0,6855	0,8664	0,9204
X_4				
$(2000/1300)$	0,6354	0,7928	0,8650	0,7041
Z	0,6265	0,6380	0,6552	0,5043

Отже, за даною моделлю у 2013-2016 рр. підприємство має дуже високу ймовірність банкрутства.

Двофакторна модель Федотової для оцінки ймовірності банкрутства має вигляд:

$$Z = -0,3877 - 1,0736 X_1 + 0,0579 X_2, \quad (2.5)$$

де X_1 – коефіцієнт поточної ліквідності;

X_2 – частка позикових коштів у валюті балансу.

При негативному значенні індексу Z цілком вірогідно, що підприємство залишиться платоспроможним, проте якщо значення показника $Z=0$, то це свідчить про ймовірність банкрутства [26, с. 232].

Проведемо аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Федотової (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

Аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Федотової

Формула розрахунку	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
X_1				
A_1+A_2/P_1+P_2	0,7280	0,6013	0,2223	0,1071
X_2				
$(1595+1695)/1900$	0,5538	0,7255	0,9173	0,9770
Z	-1,1373	-0,9913	-0,5733	-0,4461

Отже, за даною моделлю у 2013-2016 рр. вірогідно, що підприємство залишиться платоспроможним.

Модель Романа Ліса для оцінки фінансового стану оцінює схильність підприємства до банкрутства на основі показників ділової активності та рентабельності. Модель Ліса має вигляд:

$$Z = 0,063 \cdot X_1 + 0,092 X_2 + 0,057 X_3 + 0,01 X_4, \quad (2.6)$$

де X_1 – співвідношення обігового капіталу і суми активів;

X_2 – співвідношення операційного прибутку і суми пасивів;

X_3 – співвідношення нерозподіленого прибутку і суми пасивів;

X_4 – співвідношення власного капіталу і позикового.

Якщо значення індексу Z нижче за 0,037, то це свідчить про високу загрозу банкрутства підприємства [4, с. 136].

Проведемо аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Романа Ліса (табл. 2.20).

Таблиця 2.20

Аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Ліса

Формула розрахунку	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
X_1				
$(1495-1095)/1300$	-0,1027	-0,2504	-0,5892	-0,6978
X_2				
$2190/1300$	0,0215	0,0850	0,0000	0,0000
X_3				
$(1420 \setminus 1300)$	0,0084	-0,1833	-0,4519	-0,5348
X_4				
$1495/(1595+1695)$	0,8058	0,3783	0,0901	0,0235
Z	-0,0032	-0,0180	-0,0628	-0,0744

Отже, за даною моделлю у 2013-2016 рр. підприємство має дуже високу загрозу банкрутства.

Поряд з наведеними вище формами аналізу банкрутства також використовується система показників В. Бівера, яка базується на основі досліджень трендів показників для діагностики банкрутства (табл. 2.21). Перевагами моделі Бівера є використання показника рентабельності активів та припущення про терміни настання банкрутства компанії. Недоліками даної моделі є відсутність результуючого показника та складність інтерпретації підсумкового значення. Вагові коефіцієнти для індикаторів у моделі В. Бівера не передбачено, також не розраховується і підсумковий коефіцієнт ймовірності банкрутства [28].

Таблиця 2.21

Аналіз вірогідності банкрутства підприємства за моделлю Бівера

Показники	Розрахунок	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток-амортизація) / (довгострокові зобов'язання)	-0,5797	-0,2163	-0,7724	-0,7368
Рентабельність активів	(Чистий прибуток/активи) * 100%	0,57%	3,59%	0,00%	0,00%
Фінансовий леверидж	(Довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання) / активи	0,5538	0,7255	0,9173	0,9770
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	(Власний капітал - необоротні активи)/ активи	-0,1027	-0,2504	-0,5892	-0,6978
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	0,9409	0,6932	0,3782	0,3028

Отже, отримані дані за 2013-2016 рр. свідчать про те, що підприємство перебуває за 1 рік до банкрутства.

За результатами аналізу представлених моделей вибір певної методики прогнозування ризику банкрутства підприємства залежить від багатьох факторів, найбільш вагомими з яких є особливості української економіки, статистична інформація, галузева приналежність та характер діяльності підприємства. Отже, можна зробити висновок, що за аналізований період підприємство ПАТ «Укрнафта» має високий ризик банкрутства. Тому необхідно провести ряд санаційних заходів для оздоровлення підприємства.

Таким чином, у 2017 році збиток від операційної діяльності скоротився і склав 68,2 млн. грн. На його розмір суттєво вплинула низка негрошових операцій на формування резервів, відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності, а саме: витрати на формування забезпечення під можливі

штрафи та пені за несплачені рентні платежі і податки попередніх періодів – 2,99 млрд грн.; нарахування індексу інфляції та 3% річних за невиконання зобов’язань перед учасниками – 0,95 млрд грн.

Витрати з податку на прибуток склали 30,6 млн грн. та сформувались за рахунок витрат по поточному податку на прибуток у розмірі 847 млн грн, а також відстроченого податку на прибуток у розмірі 816 млн грн.

У 2017 році «Укрнафта» сплатила 10,2 млрд грн податків, що перевищує показник 2016 року, коли компанія сплатила 8,1 млрд грн. Загалом на сплату податків компанія спрямувала 52% власного грошового потоку. Станом на 31 грудня 2017 року прострочений податковий борг компанії становив 11,85 млрд грн. Цей показник включає прострочену заборгованість самої компанії та її структурних підрозділів, а також борг по спільній діяльності. Переважна його частина сформувалась впродовж 2014-2015 років. Показник дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на кінець 2017 року становив 2 млрд грн, зменшившись на 0,75 млрд грн.

Капітальні вкладення за 2017 рік становили 871 млн грн при запланованих 2,4 млрд грн. Цей рівень є суттєво нижчим за мінімально необхідний для стабілізації та нарощування обсягів видобутку.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Зарубіжний досвід проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Зміни зовнішніх умов ведення бізнесу в Україні, євроінтеграційний вектор розвитку країни, можливості імпортно-експортних операцій полегшують зовнішню торгівлю. Сучасні методи економічних рішень, що ґрунтуються на детальному аналізі фінансового стану та якісній оцінці показників та процесів фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання розробляються відповідно до міжнародних вимог. Однак підприємства стикаються з проблемою відсутності єдиного підходу до аналізу фінансового стану підприємства з встановленим набором аналітичних показників і коефіцієнтів.

Проблемами оцінки фінансового стану підприємства займалися багато вчених, таких, як Джеральд В. Вайт, Джей К. Шім, Джоел Р. Сігел, Дудукало Г.О., Еріх А. Гелферт, Карпенко Г.В., Мороз Е.Г., Отенко В.І., Поддєрьогін А. М. та ін.

Аналіз літературних джерел показав, що дослідження методики оцінки фінансового стану підприємства залишається актуальним питанням, адже відсутність чітко регламентованої системи фінансового аналізу унеможливорює максимальну об'єктивність оцінки фінансового стану підприємства [45].

Для визначення основних положень оцінки та аналізу ефективності діяльності підприємства необхідно зазначити послідовність етапів проведення комплексного аналізу ефективності діяльності підприємства:

- використання аналітичного методу, синтезу, індукції, дедукції і порівняння, визначення цілей та стратегії підприємства, розроблення стратегічного плану компанії;

- розробка системи синтетичних та аналітичних показників, науково-методична робота по оцінці ефективності діяльності підприємства;
- збір та підготовка інформації, необхідної для аналізу: бухгалтерська, фінансова та статистична звітність, дані Державної служби статистики, дані сайту фондового ринку, законодавство і нормативні акти;
- аналіз структури і динаміки показників ефективності, розробка методів та рекомендацій щодо аналізу ефективності діяльності підприємства;
- виявлення факторів, що впливають на результати господарської діяльності;
- методології та підходи до динамічної оцінки потенціалу та конкурентоспроможності;
- визначення проблем ефективності та невикористаних можливостей;
- розгляд сценаріїв розвитку, пошук засобів підвищення ефективності через інноваційне, тактичне і стратегічне прийняття рішень [45].

Сучасні тенденції фінансового аналізу підприємства мають досить стабільні методики, які можна поділити на такі групи: трансформаційні, якісні, коефіцієнтні та інтегральні [54].

Трансформаційні методики спрямовані головним чином на перетворення звітності у більш зручний для сприйняття вигляд: - агрегування статей, тобто зміна складу балансових статей; - доповнення балансу показниками структури, динаміки і структурної динаміки; – трансформація в уніфіковані форми звітності, тобто відповідно до МСФЗ тощо.

Якісні методики оцінки фінансового стану підрозділяються на методики вертикального, горизонтального аналізу, аналізу ліквідності балансу і формалізовані анкетні схеми.

Стосовно вертикального аналізу можна зазначити, що однозначно інтерпретувати поточну структуру коштів видається досить складним. Розглядати структуру коштів підприємства щодо якогось єдиного нормативу навряд чи розумно, оскільки специфіка діяльності неминуче повинна накладати відбиток на структуру активів і зобов'язань.

Горизонтальний аналіз представляється досить обмеженим з таких причин: 1. відбулися зміни, які характеризують дії минулих періодів, і відсутні підстави вважати, що подібні тенденції збережуться і в майбутньому; 2. не маючи додаткових даних, неможливо однозначно інтерпретувати розглядаються зміни (абсолютні та відносні); 3. деякі результуючі показники обумовлені настільки значним числом факторів, у тому числі і зовнішніх: як економічних, так і політичних, що прогнозувати їх на основі аналізу попередньої динаміки практично неможливо; 4. оцінювати зростання ефективності, не маючи даних про реальний стан організації, досить важко; 5. формат деяких форм звітності слід видозмінювати, представляючи всі числові дані у вигляді позитивних чисел, так як горизонтальний аналіз негативних числових даних не наочний і може викликати труднощів у інтерпретації.

Коефіцієнтний аналіз є одним з найбільш поширених у фінансово-аналітичній практиці інструментів оцінки фінансового стану, проте його адекватність цілям користувачів викликає деякі сумніви. Зокрема, результативність коефіцієнтного аналізу обмежує низка факторів: 1. множинність пропонованих наборів коефіцієнтів; 2. складність обґрунтованого нормування показників; 3. відсутність чітких механізмів інтерпретації значень показників і отримання підсумкових висновків та рекомендацій [43, с. 65].

Найбільш широко відома методика комплексної рейтингової оцінки фінансового стану, рентабельності та ділової активності підприємства Еріка Хелфєрта, яка включає чотири групи показників: 1. прибутковість господарської діяльності; 2. ефективність управління організацією; 3. ділову активність організації; 4. ліквідність і ринкову стійкість [54].

У зарубіжній практиці використовується низка показників, які дозволяють частково усунути вищезазвані недоліки. У зростанні прибутку зацікавлені як підприємство, так і держава. На підприємствах приріст прибутку досягається не лише завдяки збільшенню трудового внеску колективу підприємств, а й за рахунок багатьох інших факторів. Саме тому на кожному підприємстві необхідно систематично аналізувати формування, розподіл і

використання прибутку. Цей аналіз надзвичайно важливий і для зовнішніх суб'єктів (місцевих бюджетів, фінансових і податкових органів, банків).

Аналіз ринкової вартості проводиться за допомоги розрахунку та аналізу таких показників: прибутковість акцій (Price – earnings ratio) – визначає, яка частина від чистого прибутку надходить на одну випущену акцію, визначається діленням чистого прибутку на кількість випущених акцій; коефіцієнт «ціна / грошовий потік» (price / cash flow) – визначає прибутковість акції за грошовими потоками, які проходять через підприємство при його діяльності, на одну акцію; коефіцієнт ринкової ціни (market – to – book value) – характеризує якою мірою ринкова ціна акції перевищує її балансову вартість і визначається відповідним співвідношенням [14, с. 132].

В даний час вітчизняна система фінансового аналізу має ряд суттєвих недоліків, які потребують реформації: нестабільна економіка, кризовий стан, політична невизначеність, нестабільність законодавчої бази, відсутність єдності стосовно визначення основних положень аналізу фінансового стану, обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів, незадовільна структура капіталу та нестача оборотних коштів.

Існують декілька підходів покращення фінансового стану, які найбільш активно використовують при аналізі вітчизняних підприємств (рис. 3.1).

Рис. 3.1 Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства

Одним із методів фінансового аналізу є збільшення виручки від продажу (нарощування обсягів реалізації та збільшення ціни), при якому максимально активізують збутову діяльність підприємства за допомогою розробки певної прибуткової системи ціноутворення.

Основними формами такого підходу фінансового аналізу, як рефінансування дебіторської заборгованості є: факторинг, облік векселів, які видані покупцям продукції, форфейтинг [43, с. 66].

Факторинг становить фінансову операцію, при якій підприємство-продавець передає право отримання грошей по платіжним документам банку. За здійснення такої операції банк стягує з підприємства-продавця визначену суму комісійних, яка встановлюється у відсотках до суми платежу. Факторингова операція дозволяє підприємству продавцю рефінансувати переважно частину дебіторської заборгованості щодо наданого покупцю кредиту в короткі строки.

Облік векселів, що надаються покупцям, становлять фінансову операцію з продажу їх банку або іншому фінансовому інституту за визначеною ціною, яка встановлюється залежно від їх номіналу, строку погашень та облікової вексельної ставки.

Форфейтинг становить фінансову оперативність по експертному товарному кредиту шляхом передачі переказного векселя банку зі сплатою комісійної винагороди. У результаті форфейтування заборгованість покупця по товарному кредиту трансформується в заборгованість фінансову [9].

Головним внутрішнім резервом покращення платоспроможності підприємства є зниження собівартості продукції та витрат, джерелом покриття яких є прибуток.

Основним способом зниження собівартості є економія усіх видів ресурсів, що споживаються у виробництві. Зниження трудомісткості продукції, збільшення продуктивності праці можна досягнути різними шляхами. Найбільш важливі з них – механізація та автоматизація виробництва, розробка та застосування прогресивних, високопродуктивних технологій, заміна та

модернізація застарілого обладнання. Важливим є підвищення вимог та застосування вхідного контролю за якістю сировини, яка надходить від постачальників та матеріалів, комплектуючих виробів та напівфабрикатів.

Одним з основних напрямів пошуку резервів є зменшення вихідних грошових потоків. До основних джерел зниження належать такі складові: 1. оплата товарів, робіт, послуг, що належать до валових витрат; 2. оплата товарів, робіт послуг, що не належать до валових витрат; 3. здійснення реальних та фінансових інвестицій; 4. сплата податків та інших платежів до бюджету; 5. повернення капіталу, який був залучений на фінансовому ринку; 6. скорочення адміністративно-управлінських витрат; 7. ліквідація непродуктивних витрат.

Не менш важливим напрямом покращення фінансового стану є його прогнозування і моніторинг, оскільки грамотність в керуванні виробництвом, кваліфікованість й організованість в веденні господарської та фінансової діяльності, слідкування за динамікою економічного стану призведе до збільшення прибутковості підприємства [54].

Таким чином, існує безліч методів оцінки фінансового стану підприємства. Необхідно методом симбіозу зарубіжної та вітчизняної систем комплексного аналізу побудувати найбільш інтегровану інтерпретацію оцінки фінансового стану підприємств з метою попередження та уникнення двозначності висновків.

3.2. Проблемні аспекти фінансової діяльності підприємства ПАТ «Укрнафта» та шляхи їх подолання

Важливим аспектом успішної фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства є фактори навколишнього середовища, які прямо чи опосередковано впливають на ефективний розвиток та підвищення

конкурентоспроможності. Отже, для виявлення проблемних аспектів ПАТ «Укрнафта» необхідно проаналізувати економіко-політичну ситуацію в Україні.

Нестабільність політичної та економічної ситуації в Україні, що розпочалася наприкінці 2013 року та призвела до погіршення стану державних фінансів, волатильності фінансових ринків, неліквідності ринків капіталу, підвищення темпів інфляції та девальвації національної валюти по відношенню до основних іноземних валют, спостерігалася у 2016 та 2017 роках, хоча й була значно менш вираженою порівняно з 2014-2015 роками.

Банківська система залишається вразливою через недостатню капіталізацію, низьку якість активів, викликану економічною ситуацією, знецінення національної валюти та інші фактори. Обмеження у сфері валютного контролю, введені у 2014-2015 роках, залишаються у силі, але були дещо пом'якшені порівняно з 2014-2015 роками.

Відносини між Україною та Російською Федерацією залишалися напруженими. 1 січня 2016 року набула чинності угода про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Безпосередньо після цього російська влада ввела торгівельне ембарго на низку ключових українських експортних товарів. У відповідь Уряд України запровадив аналогічні заходи, спрямовані проти російських товарів.

Попри деякі покращення ситуації у 2016 та 2017 роках, остаточний результат політичної та економічної ситуації в Україні та її поточні наслідки передбачити вкрай складно, проте вони можуть мати подальший негативний вплив на економіку України та бізнес ПАТ «Укрнафта».

Фінансово-економічна ситуація підприємства протягом 2013-2017 рр. також мала досить регресивний характер. У 2015 році підприємство видало аванси у сумі 6569696 тис. грн. для придбання нафтопродуктів із договірним строком поставки у грудні 2018 року, які станом на 31 грудня 2017 року залишилися переважно непогашеними. Крім того, протягом 2015 року відбулася реалізація сиру нафту на суму 7140236 тис. грн. з очікуваним строком оплати у грудні 2016 року, дебіторська заборгованість за якою станом на 31

грудня 2016 року та на 31 грудня 2017 року залишалася переважно непогашеною. За цими операціями у 2016 році підприємство визнало в інших операційних витратах 11624644 тис. грн. збитку від знецінення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги та дебіторської заборгованості за виданими авансами і 2810851 тис. грн. іншого фінансового доходу, який являє собою амортизацію дисконту при початковому визнанні дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги та дебіторської заборгованості за виданими авансами. Станом на 31 грудня 2017 року і 31 грудня 2016 року балансова вартість дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги і дебіторської заборгованості за виданими авансами дорівнювала нулю, оскільки вони були повністю знецінені компанією [34].

У першій половині 2017 року «Укрнафта» досягла зростання показників середньодобового видобутку нафти з конденсатом на 2% до 4,1 тис. т завдяки раціональному використанню обмежених фінансових ресурсів та низці технічних заходів з інтенсифікації видобутку на існуючих свердловинах. Разом з тим, у період з липня по жовтень показники середньодобового видобутку нафти з конденсатом скоротились майже на 20% внаслідок вимушеної зупинки 6 продуктивних родовищ через блокування процесу продовження спецдозволів компанії з боку держави. Після того як дії регулятора по непродовженню спецдозволів були визнані незаконними в судовому порядку, компанія відновила роботу 6 родовищ і в листопаді-грудні рівень видобутку почав зростати, хоча і не відновився до попередніх показників. У 2017 році цінова ситуація покращилась: середньозважена ціна реалізації бареля нафти становила 51,8 доларів США, порівняно з 40,5 доларами США в 2016 році. На тлі зростання цін на нафту показник чистого доходу за 2017 рік зріс до 26,9 млрд грн. порівняно з 22,6 млрд грн. у 2016 році. Разом з тим, через вимушену зупинку 6 родовищ і, відповідно, втрат обсягів видобутку та реалізації компанія недоотримала близько 1,4 млрд грн. доходу. Крім того, впродовж року «Укрнафта» зіткнулась з проблемами в роботі державних аукціонів, через які вона зобов'язана реалізовувати нафту та конденсат за регульованими державою

цінами. Минулого року більшість державних аукціонів не відбулись, що мало негативний вплив на стабільність грошового потоку компанії. У 2015 році «Укрнафта» роздала в борг сировину, не отримавши жодних коштів від компаній-переможців аукціонів з продажу нафти, і навіть не розраховуючи на їх повернення до 2018 року. Через це дебіторську заборгованість було збільшено з 2 млрд. грн. у 2016 році до 11,2 млрд. грн. у 2017 році. Є підстави вважати, що частина цих компаній пов'язана із групою «Приват» та не збирається повертати борг «Укрнафті» взагалі [39].

Таким чином, можна виділити такі основні проблеми фінансово-господарської діяльності підприємства ПАТ «Укрнафта»:

- скорочення середньодобового видобутку нафти;
- проблемами в роботі державних аукціонів;
- непрозора схема діяльності з продажем нафти на аукціонах за зниженою ціною;
- негрошові витрати результат від операційної діяльності до оподаткування;
- значні витрат на амортизацію;
- прострочений податковий борг;
- значна дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги;
- невиконанням судових рішень щодо повернення підприємству 2 млрд м3 природного газу з боку НАК «Нафтогаз України» та ПАТ «Укртрансгаз»;
- низький рівень капітальних (інвестиційних) вкладень;
- скорочення інвестиційної програми через грошові втрати внаслідок блокування спецдозволів регулятором;
- відсутність погодженого урядом плану фінансового оздоровлення;
- відсутність виваженого стратегічного плану розвитку.

Слід зауважити, що критиці піддаються і високі зарплати найвищих щаблів менеджменту та їхніх іноземних «радників», і посередницькі структури, які не сприяють прозорості енергоринків, а лише нагромаджують навантаження

на український бюджет та кінцевих споживачів продукції. Протягом останніх п'яти років найбільший видобувальник нафти в Україні не може розрахуватись із державою, лише нараховуючи свої борги перед бюджетом і збитки компанії загалом. Отже, в цілому можна виділити такі основні проблеми: продовження спецдозволів, податковий борг компанії, механізм нафтових аукціонів, фіктивні партнери, розривання договорів із якими призводило до зайвих витрат чи взагалі зайвих посередників у вигляді «фірм-одноденок», виведення прибутків в офшори через фіктивних «іноземних інвесторів», непрозоре управління компанією та неможливість дотримання бюрократичних процедур під час прийняття стратегічних рішень, неналежне ведення документації акціонерного товариства. Все це вказує на наявність корупційних ризиків при розподілі державних коштів та масштабного ухилення від сплати податків в Україні.

За даними Міненерговугілля, у серпні-грудні 2017 року в порівнянні з аналогічним періодом 2016 року, видобуток нафти компанією «Укрнафта» впав на 7,1%, або майже 70 тис. т. Звичайно, такий результат можна пояснити призупинкою робіт на згаданих 9 ліцензійних ділянках. Проте, навіть після технічної перемоги над фіскалами та Держгеонадрами, відновлення робіт та при зниженій ренті, «Укрнафта» продовжує бути найбільшим податковим боржником. А отже і проблемою для держави [39].

Підприємство демонструє низькі показники майже в усіх напрямках, тому виникає потреба в розвитку взаємодії між усіма напрямками діяльності. Необхідно створити таку стратегічну програму дій, яка б допомогла підвищити показники ефективності (рис.3.2). Потрібно переглянути планово-управлінські рішення та перепроєктування деяких неефективних бізнес-процесів. Підприємство повинно краще використовувати свої активи, збільшити частку ринку та конкурентоспроможність товарів. Показники ефективності в усіх 4-х аспектах діяльності є недостатньо високими, при цьому не всі вони наближаються до оптимального значення. Зокрема, потрібно звернути увагу на проєкцію «Навчання і розвиток персоналу», яка займає найменше значення серед розглянутих та безпосередньо впливає на фінансові показники.

Рис. 3.2 Стратегічна програма для ПАТ «Укрнафта»

Нова стратегічна програма передбачає збільшення до 2025 року річного видобутку сирої нафти вдвічі, а природного газу – приблизно на 50%, що приведе до збільшення вартості ПАТ «Укрнафта» на користь усіх акціонерів, зменшення заборгованості, підвищення інвестиційної привабливості та урівноваження фінансово-господарської діяльності.

Також слід зазначити, що впродовж другого півріччя 2017 року та першого півріччя 2018 року відбулися такі ключові моменти та події, які значно вплинули на економічну діяльність підприємства:

- компанія збільшує показники чистого доходу та чистого прибутку;
- середньодобовий видобуток вуглеводнів стабільний з початку 2018 р.;
- компанія виконує поточні податкові зобов'язання в повному обсязі та сплачує прострочений податковий борг;
- інвестиції зросли, але все ще нижче оптимального рівня;
- триває процес модернізації організаційної структури та бізнес процесів;

- 3 квітня компанія перейшла від виробництва аміаку до реалізації власного природного газу на українському ринку;
- з початку 2018 року не відбулась половина державних аукціонів з продажу нафти та конденсату, що обмежує можливості компанії вільно продавати сировину;
- компанія розпочала ребрендинг власної мережі АЗС;
- переобрано склад Наглядової ради;
- проведено консолідацію всіх нафтосервісних підрозділів в рамках єдиної структурної одиниці.

Отже, фінансовий план компанії передбачає виплату 1,2 млрд грн. простроченого податкового боргу. Ризиками для погашення податкового боргу можуть стати спроби блокування спецдозволів з боку регуляторних органів, а також зриви державних аукціонів з продажу нафти, через які вона реалізує нафту і конденсат за регульованими державою цінами.

«Укрнафта» спроможна повністю сплатити прострочений податковий борг, використовуючи кошти від операційної діяльності, протягом 3-5 років, залежно від рівня цін на нафту та можливості продовжувати видобуток на всіх ділянках. Протягом 2017-2018 років підприємство направило уряду низку пропозицій щодо реструктуризації податкового боргу, проте не отримала відповіді. Компанія продовжуватиме виплачувати прострочений податковий борг, обслуговувати поточні податкові зобов'язання та здійснювати критично необхідні інвестиції для забезпечення базових виробничих потреб з метою стабілізації і збільшення видобутку в інтересах компанії та країни.

Також слід зазначити, що у 2019 році підприємство запланувало інвестиційну програму на рівні 3,4 млрд грн. Ці інвестиції є критично необхідними для забезпечення базових виробничих потреб, безпеки праці та безаварійної роботи обладнання. Проте виконання інвестиційної програми буде залежати від домовленостей щодо механізму погашення податкової заборгованості.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

В дипломній роботі розглядається тема: «Фінансовий стан та шляхи його удосконалення». Робота над цією темою передбачає наявність робочого місця в офісному приміщенні структурного підрозділу «Запоріжжянафтогаз» публічного акціонерного товариства «Укрнафта».

Необхідне обладнання для роботи умовно можна розділити на дві групи:

- обладнання, яке безпосередньо забезпечує робочий процес (комп'ютерна та різноманітна периферійна техніка при роботах в офісі)
- обладнання, яке підтримує комфортні умови праці (опалювальні прилади, кондиціонери, іонізатори повітря для забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в приміщеннях).

Аналіз потенційних небезпек.

Аналіз потенційних небезпек включає в себе послідовний розгляд усіх етапів трудової діяльності, обладнання, що при цьому застосовується, приміщення, де проводяться роботи, з точки зору можливості виникнення небезпечних факторів впливу на здоров'я працівників. Отже, до потенційних небезпек в офісних приміщеннях можна віднести:

- ураження електричним струмом, у наслідок несправності електрообладнання, яке використовується під час виконання трудових обов'язків, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм різного ступеню або навіть до летального наслідку;
- механічне травмування в наслідок не раціонального розташування робочих місць;
- нервово-психічні навантаження, через специфічність роботи працівників економіко-гуманітарної сфери, яка передбачає постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом, контрагентами при вирішенні

робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими). Подібний характер роботи може викликати емоційний дискомфорт, внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих певних негативних ситуацій, що може призвести до захворювань нервової системи, зниження насаги на працю та стресових станів;

- кістково-м'язові порушення, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг, що призводить до ушкодження опорно-рухового апарату;

- негативний вплив електромагнітних, в тому числі і рентгенівських випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;

- недостатнє або надмірне освітлення робочих місць, в зв'язку з несправністю, або хибним вибором освітлювальних приладів, в зв'язку з неправильним розташуванням робочих місць по відношенню до джерел природного та штучного освітлення, що призводить до погіршення зору або ефекту засліплення;

- підвищений рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також людьми, що працюють у приміщенні, і який призводить до погіршення слуху;

- незадовільні параметри мікроклімату робочого місця, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітряобмін та опалювальної системи, які можуть викликати загальні захворювання;

- вірогідність загоряння, в зв'язку з використанням несправного електрообладнання, обігрівачів з відкритим теном, недотриманням, або порушенням правил протипожежної безпеки, відсутністю систем пожежної сигналізації і пожежогасіння, що призводить до пожежі;

- неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей;

- статична рутинна робота та однотипність завдань, що можуть призвести до стресових ситуацій, депресій та психічних розладів;
- низький рівень або відсутність кваліфікованості та компетентності, що може призвести до погіршення репутації фахівця та його авторитетності серед оточуючих;
- ненормований робочий день або ж відсутність чітко встановлених завдань, що може призвести до захворювання нервової системи та здоров'я фахівця в цілому [3].

Заходи по забезпеченню безпеки.

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища [7].

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок») і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление», величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення - 4 Ом; НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок», приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожежебезпечної зони П-Па, тому передбачений мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность. Термины и определения» обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції; ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие

требования безопасности» ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до І класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлюючу жилу і вилку з заземлюючим контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів»

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок не раціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неухважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними, яка відповідає нормованим значенням (площа на одне робоче місце має становити не менше ніж $6,0 \text{ м}^2$, а об'єм не менше ніж $20,0 \text{ м}^3$).

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру [7].

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» для робітників із застосування ЕОМ, передбачені регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години, а також обладнані побутові приміщення для відпочинку під час роботи, кімната психологічного розвантаження. В кімнаті психологічного розвантаження передбачені пристрої

для приготування й роздачі тонізуючих напоїв, а також місця для занять фізичною культурою

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу.

З метою запобігання виникненню стресових ситуацій, депресій та психічних розладів через статичну рутинну роботу та однотипність завдань необхідно поліпшити мозковий кровообіг, подолати наслідки гіподинамії та симптоми втоми за допомогою передбачених перерв у роботі на 15-20 хвилин кожні дві години. Також необхідно облаштувати спеціальне приміщення для відпочинку та залучати працівників брати участь у семінарах та конференціях.

Компетентність та обізнаність працівника в сфері своїй діяльності відіграє важливу роль, адже це дозволяє успішно вирішувати поставлені задачі та удосконалювати свій професійний рівень. Тому необхідно ввести систему стажування нових співробітників з обов'язковим складанням іспиту та перевіркою знань. Також через постійне оновлення матеріально-технічної бази та програмного забезпечення слід постійно підвищувати кваліфікаційний рівень вже працюючих фахівців за допомогою спеціалізованих курсів [3].

У законодавстві не встановлена тривалість переробок, що допускаються для виконання трудових обов'язків, не обмежена кількість випадків переробок понад нормальний робочий день. Як зазначено в Рекомендаціях щодо порядку надання працівникам з ненормованим робочим днем щорічної додаткової відпустки за особливий характер праці (із змінами і доповненнями від 5 лютого 1998 року N 18), затверджених наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 10 жовтня 1997 р. № 7), такі переробки не можуть мати систематичного характеру. Якщо працівнику з ненормованим робочим Днем, який має відповідну кваліфікацію, досвід, знання, доводиться систематично

переробляти понад нормальний робочий день, то потрібно або порушувати питання про введення додаткових одиниць штатного розкладу або переглянути, скоротити коло трудових обов'язків і впорядкувати нормальний режим роботи.

Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці.

Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности», вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.д.). Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгенівського та електромагнітного випромінювань.

Основними причинами недостатньої або надмірної освітленості робочих місць є несправність або хибний вибір освітлювальних приладів, неправильне розташування робочих місць по відношенню до джерел освітлення.

Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє або надмірне освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втомі.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові

прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі або штори.

Для визначення штучного освітлення в приміщенні довжиною 12м, шириною 6м, висотою 3,8м, з висотою робочої поверхні 0,8 м, рівнем нормованого значення освітлення 300 лк виконуються наступні розрахунки.

Визначаємо кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = B / [(H - h_p) * (L/h)], \quad (4.1)$$

де B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

(L/h) – числове значення коефіцієнта світильника.

$$N_p = 6 / ((3,8 - 0,8) * 1,4) = 2 \text{ шт.}$$

Визначаємо максимально припустиму відстань між рядами світильників L_{MAX} :

$$L_{MAX} = B / N_p, \quad (4.2)$$

де B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт.

$$L_{MAX} = 6 / 2 = 3 \text{ м.}$$

Визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = (A * B) / [(H - h_p) * (A + B)], \quad (4.3)$$

де A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м.

$$i = (12 \cdot 6) / [(3,8 - 0,8) \cdot (12 + 6)] = 1,33$$

Визначаємо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_E :

$$\Phi_E = (E_H \cdot A \cdot B \cdot k_Z \cdot z) / \eta, \quad (4.4)$$

де E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_Z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку.

$$\Phi_E = (300 \cdot 12 \cdot 6 \cdot 1,4 \cdot 1,1) / 0,47 = 70774,47 \text{ лм.}$$

Виходячи з розрахунків сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні дорівнює $\Phi_E = 70774,47$ лм.

Визначаємо умовну загальну кількість світильників у приміщенні N_{CB}^* :

$$N_{CB}^* = (A \cdot B) / L_{MAX}^2, \quad (4.5)$$

де A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

L_{MAX}^2 – максимально припустима відстань між рядами світильників, м.

$$N_{CB}^* = (12 \cdot 6) / 3^2 = 8 \text{ шт.}$$

Розрахуємо світловий потік умовного джерела світла $\Phi_{\text{Л}}^*$:

$$\Phi_{\text{Л}}^* = \Phi_{\text{Е}} / (N_{\text{СВ}}^* \cdot n), \quad (4.6)$$

де $\Phi_{\text{Л}}^*$ – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

$N_{\text{СВ}}^*$ – умовна загальна кількість світильників у приміщенні;

n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$\Phi_{\text{Л}}^* = 70774,47 / (8 \cdot 2) = 4423,40 \text{ лм.}$$

Вибираємо тип стандартної лампи з найближчим значенням фактичного світлового потоку лампи $\Phi_{\text{Л}}$, і знаходимо коефіцієнт m :

$$m = \Phi_{\text{Л}}^* / \Phi_{\text{Л}}, \quad (4.7)$$

де $\Phi_{\text{Л}}^*$ – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

$\Phi_{\text{Л}}$ – фактичний світловий потік стандартної лампи, лм.

$$m = 4423,40 / 1200 = 3,69$$

Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні $N_{\text{СВ}}$:

$$N_{\text{СВ}} = N_{\text{СВ}}^* \cdot m, \quad (4.8)$$

де $N_{\text{СВ}}^*$ – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт.;

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи.

$$N_{\text{СВ}} = 8 \cdot 3,69 = 30 \text{ шт.}$$

Визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні $N_{\text{Л}}$:

$$N_{\text{Л}} = N_{\text{СВ}} \cdot n, \quad (4.9)$$

де $N_{\text{СВ}}$ – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_L = 30 * 2 = 60 \text{ шт.}$$

Визначаємо загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = (\Phi_L * N_L * \eta) / (A * B * k_3 * z), \quad (4.10)$$

де Φ_L – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_L – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_3 – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості.

$$E_p = (1200 * 60 * 0,47) / (12 * 6 * 1,4 * 1,1) = 305,19 \text{ лк.}$$

Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку». Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- використання більш сучасного обладнання;
- розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць працівників;
- переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо комп'ютер не працює протягом визначеного часу;
- використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках.

Неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на

здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо [3].

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;
- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

Оптимальні рівні позитивних (n+) і негативних (n-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам ГН 2152-80 «Санітарно-гігієнічні норми допустимих рівнів іонізації повітря виробничих та громадських приміщень» і становить: $n+=1500-30000$ (шт. на 1см^3); $n- = 3000-5000$ (шт. на 1см^3). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечуються за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

Заходи з пожежної безпеки.

Площа в офісному приміщенні структурного підрозділу «Запоріжжянафтогаз» публічного акціонерного товариства «Укрнафта» складає 12 м в довжину, 6 м в ширину та висотою в 3,8 м. В цьому приміщенні з точки зору небезпеки загорянь є такі можливі джерела спалаху: комп'ютерна периферія, проводка [8].

Залежно від агрегатного стану й особливостей горіння різних горючих речовин й матеріалів пожежі за ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)» поділяються на відповідні класи та підкласи. Пожежі в офісному приміщенні відносяться до класів: клас А – пожежі твердих речовин, переважно органічного походження, горіння яких супроводжується тлінням (деревина, текстиль, папір); клас Е (додатковий) – пожежі, пов'язані з горінням електроустановок [8].

Методика визначення категорій приміщень та будівель за вибухопожежною та пожежною небезпекою регламентується ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою» та СНиП 2.09.02-85* «Производственные здания». У приміщенні, де розташоване робоче місце, знаходяться в основному незаймисті речовини та матеріали в холодному стані. Отже, таке приміщення можна віднести до категорії Д.

Визначення видів та кількості первинних засобів пожежогасіння слід проводити з урахуванням фізико-хімічних та пожежонебезпечних властивостей горючих речовин, їх взаємодії з вогнегасними речовинами, а також розмірів площ приміщень. Серед первинних засобів пожежогасіння особливе місце займають вогнегасники, які відзначаються високою ефективністю дії.

Для даного приміщення площею 72 м² необхідно використовувати два вуглекислотні вогнегасники місткістю 2(3) л.

Своєчасне виявлення ознак займання і виклик пожежних підрозділів дає змогу швидко локалізувати осередки пожежі та вжити заходи щодо її ліквідації, а отже, створює можливість суттєво зменшити обсяги заподіяної шкоди. Найшвидшим та найнадійнішим засобом сповіщення про виникнення пожежі вважаються установки електричної пожежної сигналізації (ЕПС).

Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях.

Організація навчання працюючого та непрацюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях.

Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях визначає механізм, його структуру, види та форми. Навчання населення здійснюється: за місцем роботи - працюючого населення; за місцем навчання - дітей дошкільного віку, учнів та студентів; за місцем проживання - непрацюючого населення [3].

Організація навчання населення покладається на ДСНС, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування працюючого та непрацюючого, на МОН дітей дошкільного віку, учнів та студентів. Таким чином, навчально-методичне забезпечення навчання населення здійснюється ДСНС разом з МОН.

Навчання населення складається з: 1. навчання безпосередньо на підприємствах, в установах та організаціях; 2. навчання за межами підприємств, установ та організацій керівного складу і фахівців з питань цивільного захисту та пожежної безпеки; 3. практичної підготовки під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту; 4. навчання під час здобуття відповідного освітнього рівня у навчальних закладах системи освіти; 5. самостійного вивчення інформації про дії в умовах надзвичайних ситуацій.

Навчання працюючого населення здійснюється безпосередньо на підприємстві, в установі та організації згідно з програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту. Програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях поділяються на: загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій; спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту; додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки; пожежно-технічного мінімуму для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою; прискореної підготовки працівників до дій в особливий період.

Підготовка працівників до дій у надзвичайних ситуаціях передбачає:

– за програмою загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій - вивчення інформації, що міститься у планах реагування на надзвичайні ситуації, про дії в умовах загрози і виникнення надзвичайної ситуації, а також оволодіння навичками надання першої допомоги потерпілим, користування засобами індивідуального і колективного захисту;

– за програмою спеціальної підготовки працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту, - ознайомлення з обов'язками, навичками користування та матеріальною частиною техніки, приладів і табельного майна таких служб і формувань, засобами захисту, вивчення порядку приведення їх у готовність, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт;

– за програмою додаткової підготовки з техногенної безпеки працівників об'єктів підвищеної небезпеки - поглиблення знань з питань техногенної безпеки, джерел небезпеки, що за певних обставин можуть спричинити виникнення надзвичайної ситуації на об'єкті підвищеної небезпеки, та небезпечних речовин, що виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються на його території;

– за програмою пожежно-технічного мінімуму для працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, - підвищення рівня загальних пожежно-технічних знань, вивчення правил пожежної безпеки з урахуванням особливостей виробництва, ознайомлення з протипожежними заходами та діями у разі виникнення пожежі, оволодіння навичками використання наявних засобів пожежогасіння;

– за програмою прискореної підготовки працівників до дій в особливий період – навчання способам захисту від наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням засобів ураження в особливий період, що здійснюється підприємствами, установами та організаціями, які продовжують роботу у воєнний час, і розпочинається одночасно з уведенням в дію планів цивільного захисту на особливий період [7].

Навчання працівників на підприємстві, в установі та організації здійснюється шляхом курсового навчання, що передбачає формування навчальних груп і здійснюється в навчальних класах або на об'єктах навчально-виробничої бази підприємства, установи та організації та індивідуального навчання, що передбачає вивчення теоретичного матеріалу самостійно та у формі консультацій з керівниками навчальних груп або іншими особами. Навчальні групи комплектуються переважно з працівників, що входять до складу спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту. На підприємствах, в установах та організаціях із чисельністю працівників 50 і менше осіб навчання може здійснюватися шляхом проведення інструктажів за програмою загальної підготовки працівників, які проводяться особами з питань цивільного захисту, призначеними в межах штатної чисельності суб'єкта господарювання.

Навчання керівного складу підприємств, установ та організацій і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, здійснюється в установленому законодавством порядку.

Особи у разі прийняття на роботу та працівники щороку за місцем роботи проходять інструктаж з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях. Посадові особи до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) проходять навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки [6].

Програми проведення інструктажів (вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий), програми навчання посадових осіб з питань пожежної безпеки та програми спеціального навчання (пожежно-технічний мінімум) затверджуються керівниками підприємств, установ та організацій. Порядок затвердження таких програм, організації та контролю їх виконання визначається МВС.

Навчання працюючого населення здійснюється у робочий час за рахунок коштів підприємств, установ та організацій.

Організація навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів здійснюється МОН згідно із затвердженими ним і погодженими з ДСНС навчальними програмами з вивчення заходів безпеки, способів захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних надзвичайними ситуаціями, надання домедичної допомоги.

Підготовка студентів вищих навчальних закладів до дій у надзвичайних ситуаціях здійснюється за нормативними навчальними дисциплінами «Безпека життєдіяльності» та «Цивільний захист», які відповідно передбачають: 1. формування у студентів, що навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, знань, умінь та навичок щодо забезпечення необхідного рівня безпеки у надзвичайних ситуаціях відповідно до майбутнього профілю роботи, галузевих норм і правил; 2. формування у студентів, що навчаються за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, умінь з превентивного і аварійного планування та управління заходами цивільного захисту.

Підготовка учнів загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів до дій у надзвичайних ситуаціях, що передбачає здобуття знань і вмінь з питань особистої безпеки в умовах загрози та виникнення надзвичайної ситуації, користування засобами захисту від її наслідків, вивчення правил пожежної безпеки та основ цивільного захисту, здійснюється в рамках вивчення предметів «Основи здоров'я» та «Захист Вітчизни». Практичне закріплення теоретичного матеріалу здійснюється шляхом щорічного проведення Дня цивільного захисту [50].

Навчально-виховна робота з дітьми дошкільного віку проводиться згідно з вимогами базового компонента дошкільної освіти і спрямовується на формування достатнього та необхідного рівня знань і умінь дитини для безпечного перебування в навколишньому середовищі, елементарних норм поведінки у надзвичайних ситуаціях і запобігання пожежам від дитячих пустощів з вогнем. Для поліпшення якості навчально-виховної роботи з дітьми з питань особистої безпеки, захисту життя та норм поведінки у надзвичайних

ситуаціях у дошкільних навчальних закладах проводиться щороку Тиждень безпеки дитини.

З метою координації науково-методичної діяльності, узагальнення і поширення ефективних форм і методів організації навчально-виховного процесу з питань безпеки життєдіяльності та цивільного захисту визначаються базові за галуззю знань кафедри з безпеки життєдіяльності у вищих навчальних закладах та територіальні базові (опорні) загальноосвітні та дошкільні навчальні заклади.

Позашкільна освітня робота з питань формування культури безпеки життєдіяльності серед дітей та молоді, формування здорового способу життя, оволодіння ними навичками самозахисту і рятування проводиться у позашкільних закладах, а також шляхом організації шкільних, районних (міських), обласних та всеукраїнських змагань з безпеки життєдіяльності.

МОН здійснює контроль і бере участь у моніторингу якості підготовки у навчальних закладах дітей дошкільного віку, учнів та студентів з питань навчання діям у надзвичайних ситуаціях [3].

Навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів здійснюється під час навчально-виховного процесу за рахунок коштів, передбачених для фінансування навчальних закладів.

Навчання непрацюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється шляхом проведення інформаційно-просвітницької роботи за місцем проживання та самостійного вивчення загальної програми навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях та інших інформаційно-довідкових матеріалів з питань цивільного захисту, правил пожежної безпеки у побуті та громадських місцях. Інформаційно-просвітницька робота з питань поведінки в умовах надзвичайних ситуацій організовується місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, в тому числі через утворені при них консультаційні пункти, та передбачає інформування населення про методи реагування у разі виникнення надзвичайних ситуацій та створення в консультаційних пунктах умов для оволодіння громадянами навичками

користування найбільш поширеними засобами захисту і надання першої допомоги.

Інформаційно-просвітницька робота з населенням щодо правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій проводиться шляхом запровадження постійних рубрик у засобах масової інформації, зокрема друкованих, а також за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, аудіовізуальних та інтерактивних засобів та соціальної реклами [51].

Непрацююче населення має право отримувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування відомості про надзвичайні ситуації, у зоні яких або у зоні можливого ураження від яких може опинитися місце проживання непрацюючих громадян, а також про способи захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних такими ситуаціями.

Таким чином, в розділі охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях були розглянуті основні небезпечні та шкідливі чинники, з якими може зіткнутися фахівець в сфері фінансів, банківської справи та страхування при виконанні робіт й експлуатації устаткування в офісному приміщенні. Були розглянуті основні заходи по забезпеченню безпеки та виробничої санітарії і гігієни праці, визначена категорія приміщення за вибухопожежною та пожежною небезпекою. Загальна розрахункова освітленість у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп дорівнює 305,19 лк. Також розглянуто питання щодо організації навчання працюючого та непрацюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях.

ВИСНОВКИ

Результатом дослідження є теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у розробці методів покращення фінансового стану досліджуваного підприємства на основі аналізу зарубіжного досвіду, проведення комплексної оцінки показників фінансового стану та створення стратегічної програми для підвищення показників ефективності. На основі проведеного дослідження сформульовано наступні висновки та пропозиції:

– розглянуто теоретико – методологічні аспекти комплексної оцінки фінансового стану підприємства. Таким чином, фінансовий стан підприємства є комплексним поняттям, яке характеризує здатність підприємства фінансувати свою діяльність, тобто забезпеченість підприємства фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування, потребою в їх розміщенні і ефективністю використання. Головним завданням оцінки фінансового стану підприємства є своєчасно виявлення й усунення недоліків у фінансовій діяльності, пошук управлінських рішень для поліпшення фінансового стану підприємства та уникнення його банкрутства. Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є дані: балансу; звіту про фінансові результати; звіту про рух грошових коштів; звіту про власний капітал; дані статистичної звітності та оперативні дані. Можна виділити такі основні прийоми і методи аналізу фінансового стану підприємства: горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; аналіз відносних показників; порівняльний аналіз; факторний аналіз. Фінансовий аналіз підприємства складається з таких етапів: аналіз фінансових результатів діяльності підприємства; оцінка майнового стану та динаміка його зміни; аналіз ділової активності; аналіз ліквідності; оцінка фінансової стійкості; аналіз рентабельності, оцінка ефективності комплексного аналізу фінансового стану підприємства. Отже, якісний аналіз фінансового стану дозволяє детально охарактеризувати господарське становище підприємства, зменшити критичну

оцінку фінансових результатів діяльності та визначити найбільш ефективні шляхи поліпшення його фінансово-господарської діяльності.

– проаналізовано та здійснено комплексну оцінку показників фінансового стану на прикладі підприємства ПАТ «Укрнафта». Таким чином, отримані дані аналізу основних фінансових показників виявив ряд суттєвих проблем компанії. Аналіз стану кредиторської заборгованості за 2013-2014 рр. свідчить про поступове зростання загального розміру позичкового капіталу на 2909147 тис. грн., у 2014-2015 рр. починається зменшення кредиторської заборгованості на -8095793 тис. грн., у 2015-2016 рр. – на 3245197 тис. грн. Дебіторська заборгованість за 2013-2015 рр. мала тенденцію до збільшення та в цілому зросла на 3577931 тис. грн., проте у 2015-2016 рр. знизилась на 144827 тис. грн. Показник дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на кінець 2017 року становив 2 млрд грн, зменшившись на 0,75 млрд грн. Підприємство має значну недостачу обсягу активів для забезпечення своїх поточних зобов'язань, що негативно впливає на фінансовий стан підприємства. У 2017 році збиток від операційної діяльності скоротився і склав 68,2 млн. грн. На його розмір суттєво вплинула низка негрошових операцій на формування резервів, відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності, а саме: витрати на формування забезпечення під можливі штрафи та пені за несплачені рентні платежі і податки попередніх періодів – 2,99 млрд. грн.; нарахування індексу інфляції та 3% річних за невиконання зобов'язань перед учасниками – 0,95 млрд грн. Результат від операційної діяльності до оподаткування за 2017 рік виріс в 1,8 рази порівняно з попереднім роком і сягнув 5,5 млрд. грн. Витрати з податку на прибуток склали 30,6 млн грн та сформувались за рахунок витрат по поточному податку на прибуток у розмірі 847 млн. грн., а також відстроченого податку на прибуток у розмірі 816 млн. грн. За результатами аналізу проаналізованих моделей банкрутства можна зробити висновок, що у 2013-2016 рр. підприємство ПАТ «Укрнафта» має високий ризик банкрутства. Тому необхідно провести ряд санаційних заходів для оздоровлення підприємства.

– розглянуто зарубіжний досвід проведення комплексної оцінки фінансового стану. Сучасні тенденції фінансового аналізу підприємства мають досить стабільні методики, які можна поділити на такі групи: 1. трансформаційні методики спрямовані на перетворення звітності у більш зручний для сприйняття вигляд; 2. якісні методики оцінки фінансового стану підрозділяються на методики вертикального, горизонтального аналізу, аналізу ліквідності балансу і формалізовані анкетні схеми; 3. коефіцієнтний аналіз є одним з найбільш поширених у фінансово-аналітичній практиці інструментів оцінки фінансового стану, проте його обмежує низка факторів. Також слід виділити низку показників, які дозволяють частково усунути недоліки оцінки фінансового аналізу: прибутковість акцій, коефіцієнт «ціна / грошовий потік», коефіцієнт ринкової ціни.

– виявлені основні проблемні аспекти фінансової діяльності підприємства ПАТ «Укрнафта» та розроблені пропозиції щодо їх поліпшення. Таким чином, можна виділити такі основні проблеми фінансово-господарської діяльності підприємства ПАТ «Укрнафта»: скорочення середньодобового видобутку нафти; проблемами в роботі державних аукціонів; непрозора схема діяльності з продажем нафти на аукціонах за зниженою ціною; негрошові витрати результат від операційної діяльності до оподаткування; значні витрати на амортизацію; прострочений податковий борг; значна дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги; невиконання судових рішень щодо повернення підприємству 2 млрд м³ природного газу з боку НАК «Нафтогаз України» та ПАТ «Укртрансгаз»; низький рівень капітальних (інвестиційних) вкладень; скорочення інвестиційної програми через грошові втрати внаслідок блокування спецдозволів регулятором; відсутність погодженого урядом плану фінансового оздоровлення; відсутність виваженого стратегічного плану розвитку, фіктивні партнери, виведення прибутків в офшори через фіктивних «іноземних інвесторів», непрозоре управління компанією. Отже, підприємство демонструє низькі показники майже в усіх напрямках, тому виникає гостра потреба в перегляді планово-управлінських

рішень та перепроєктування деяких неефективних бізнес-процесів. Підприємство повинно краще використовувати свої активи, збільшити частку ринку та конкурентоспроможність товарів, усунути непрозорість та фіктивність бізнес-процесів. Показники ефективності в усіх 4-х аспектах діяльності є недостатньо високими, при цьому не всі вони наближаються до оптимального значення. Зокрема, потрібно звернути увагу на проєкцію «Навчання і розвиток персоналу», яка займає найменше значення серед розглянутих та безпосередньо впливає на фінансові показники. Була запропонована стратегічна програма подолання кризи, що включає в себе чотири основні напрямки розвитку: кваліфікаційний рівень персоналу, виробничі характеристики, позиціонування підприємства на ринку, фінансово-господарський аспект. Нова стратегічна програма дозволить збільшити видобуток нафти та газу, зменшити заборгованість, підвищити інвестиційну привабливість та урівноважити фінансово-господарську діяльність.

– здійснено огляд охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях і заходів щодо усунення небезпек. Отже, розглянуті основні небезпечні та шкідливі чинники, з якими може зіткнутися фахівець в сфері фінансів, банківської справи та страхування при виконанні робіт й експлуатації устаткування в офісному приміщенні, виявлені основні заходи по забезпеченню безпеки та виробничої санітарії і гігієни праці, визначена категорія приміщення за вибухопожежною та пожежною безпекою. Загальна розрахункова освітленість у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп дорівнює 305,19 лк. Також розглянуто питання щодо організації навчання працюючого та непрацюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях.

Таким чином, за результатами проведених досліджень приходимо до висновку, що тільки комплексний аналіз фінансового стану може забезпечити формування достовірної інформації щодо фінансово-господарського становища підприємства, регулювання порядку його здійснення з найменшими втратами та прийняттям своєчасних управлінських рішень для підвищення ефективності та платоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», від 16.07.99, № 996-XIV.;
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1. «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Затвердж. Указом Міністерства фінансів України від 31.03.99, № 87;
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс»: Затвердж. Указом Міністерства фінансів України від 31.03.99, № 87;
4. Положення бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати»: Затвердж. Указом Міністерства фінансів України від 31.03.99, № 87;
5. Кірейцева Г. Г. Фінанси підприємств: Навчальний посібник.— К. : ЦУЛ, 2012. – 268 с.;
6. Козаченко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства: Навчальний посібник – К. : Лібра, 2012. – 320 с.;
7. Литвин Б. М., Стельмах М. В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. — К.: «ХайТек Прес», 2008. — 336 с.;
8. Нечаєв Г.І., Бахмацький С.А. Аналіз платоспроможності та ліквідності підприємства // Збірник наук. праць. «Фінанси». – К.: НДФІ, 2012.— С. 73-77.;
9. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств : Підручник. – К.: КНЕУ, 2012. – 670 с.;
10. Савчук В.П. Фінансовий менеджмент підприємства: Навчальний посібник - К., 2011. - 590 с.;
11. Суржик В.Г. Роль бюджетування та фінансового аналізу // Матеріали наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми сучасної фінансової науки». – К.: НДФІ, 18–19 березня 2010 р. – С. 174–179.;
12. Турило А.М. Фінанси : Навч. посіб.— К. : КНЕУ, - 2010. – 57 с.;
13. Антонець О.О. Аналіз концепцій основних показників фінансового стану //Фінансовий менеджмент. – 2013. – №11. – С.613-623.;

14. Бланк І.Г. Фінансовий механізм управління ефективністю операційних витрат підприємства // Фінанси України. – 2012. – № 4. – С. 32–38.;
15. Гридчина М.В. Фінансова санація та банкрутство підприємства // Вісник ЖДТУ «Економічні науки». – К.: МАУП, 2012. – 136 с.;
16. Дроб'язко С. І. Методичні основи управління витратами підприємства // Економіка підприємства. – 2010. – № 1. – С. 57- 59.;
17. Золотарьова А. М. Напрями підвищення ефективності розрахунку оборотності активів на вітчизняних підприємствах// Управління розвитком. – 2012. – №5. – С. 21- 22.;
18. Карпенко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г.В. Карпенко // Економіка держави. –2010. – №1. – С. 61-62.;
19. Качмарик Я.Д. Фінансовий стан та шляхи підвищення його ефективності // Науковий вісник НЛТУ. – 2012 – №17. – С.211-215.;
20. Ковалев В.В. Фінансовий аналіз // Фінанси й статистика. – 2010. – № 11. – 109 с.;
21. Колісник Г.М. Економічна сутність витрат виробництва й методологія їх дослідження // Вісник Закарпатського державного університету. – 2011. – № 5. – С.138-141.;
22. Косинська О. В. Оптимізація витрат як засіб підвищення прибутковості підприємств // Формування ринкових відносин в Україні. — 2011. — № 7. — С. 106-110.;
23. Костенко О. М. Управління витратами підприємства в процесі формування його фінансової результативності // Науковий вісник – 2011. – №142. – С. 139-143.;
24. Крейнина, М. Платежеспособность предприятия: оценка и принятие решений // Финансовый менеджмент. – 2011. – № 1. – С. 3–13.;
25. Кулинич, М. Б. Ефективність аналізу підприємства за допомогою SWOT-аналізу // Науковий вісник – 2010. – № 12. – С. 98– 103.;

26. Леонов Я.В. Система управління витратами як фактор підвищення конкурентоспроможності // Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму – 2010. – № 1. – С.175-183.;

27. Маковеев В.А. Собівартість продукції в контексті технологічного розвитку промислового виробництва // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 7. – С. 14–19.;

28. Недрянко А.О. Витрати підприємства в системі економічного механізму управління підприємством // Торгівля і ринок України. – 2011. – № 12. – С. 125-131.;

29. Непочатенко О.О. Оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси підприємств. – 2015. – № 4. – С. 42–43.;

30. Ночовна Ю.О. Класифікація моделей банкрутства підприємства // Вісник Львівської комерційної академії. – 2011. – № 35. – С.228-231.;

31. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства // Матеріали наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми економіки». – 2010. – №9. – 92 с.;

32. Остапенко Я. О. Банкрутство підприємства // Науковий вісник Національного університету ДПС України . – 2010. – № 2. – С. 121-126.;

33. Партин, Г. Формування стратегічної моделі фінансового стану // Фінанси України. – 2014. – № 11. – С. 124–133.;

34. Прокопенко А.Г. Оцінка показників фінансового стану // Фінанси підприємств. – 2010. – № 1. – С. 460-461.;

35. Радченя Л. І. Економічна сутність фінансів // Збірник наук. праць. «Фінанси облік і аудит». – К.: НДФІ, 2012. – №13. – С. 273-277.;

36. Рожелюк В. М. Ознаки класифікації витрат підприємства в умовах ринку // Сталий розвиток економіки. – 2012. – №2. – С. 193-197.;

37. Ростовська Г.В. Зарубіжний досвід поліпшення фінансового стану підприємства // Вісник Донецького Національного університету. – 2011. – № 2. – С.65-68.;

38. Руда Р.В. Оцінка фінансового стану підприємства: сутність та необхідність // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 1(9). – С. 61-65.;

39. Рудницька О.М. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств / О.М. Рудницька, Я.Р. Біленька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Збірник наукових праць. – 2009. – № 639. – С. 132-138.;

40. Скрипник М. І. Сутність фінансів як економічної категорії // Вісник ЖДТУ/ «Економічні науки». – К.: НДФІ, 2010. – № 4. – С. 159-165.;

41. Смачило В.В. Оцінка фінансової стійкості підприємств / В.В. Смачило, Ю.В. Будникова // Економічний простір: Збірник наукових праць. – 2010. – №20/2. – С. 35 – 40.;

42. Філінков, А. Розміри підприємств і собівартість продукції // Економіка України. – 2013. – № 8. –С.65–71.;

43. Червінська О.С. Особливості формування фінансів на підприємствах різних галузей // Збірник науково-технічних праць. «Науковий вісник НЛТУ України». – К.: НДФІ, – 2011. – № 10. – С. 93-99.;

44. Чорна О. Є. Світові тенденції та прогнози економічного зростання //Економіка підприємства та управління виробництвом. – 2011. – №7. – 42 с.;

45. Шарова С.В. Фінансовий стан підприємства та шляхи його удосконалення / С.В. Шарова, О.С. Черкасова // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збір наукових праць. –№5.– Запоріжжя: 2018;

46. Гандзюк М.П «Основи охорони праці » [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/umov_ohoroni_pratsi;

47. Закон України «Про охорону праці» № 2694-XII від 04.10.1992 р; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ohrana-bgd.narod.ru/zakon1.html>;

48. Закон України «Про пожежну безпеку» № 3745-XII від 17.03.1993. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>;

49. ПАТ «Укрнафта». Про компанію. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrناfta.com/pro-kompaniyu>;
50. ПАТ «Укрнафта». Річний звіт – 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/32082/165/templ>;
51. ПАТ «Укрнафта». Річний звіт – 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/54268/165/templ>;
52. ПАТ «Укрнафта». Річний звіт – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/75024/165/templ>;
53. ПАТ «Укрнафта». Річний звіт – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/95674/165/templ>;
54. ПАТ «Укрнафта». Річний звіт – 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/db/emitent/year/xml/showform/122339/165/templ>.

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан)

Актив	Код рядка	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7
I. Необоротні активи						
Нематеріальні активи:	1000	43669	42080	37214	37518	147100
первісна вартість	1001	92585	101704	105135	113383	197635
накопичена амортизація	1002	-48916	-59624	-67921	-75865	-50535
Незавершені капітальні інвестиції	1005	548466	725693	654356	462421	721619
Основні засоби:	1010	14789613	13512059	13861290	14464452	13399311
первісна вартість	1011	16040380	16764645	15037852	15489691	16297266
знос	1012	-1250767	-3252586	-1176562	-1025239	-2897955
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0	0	0	0
первісна вартість	1016	0	0	0	0	0
знос	1017	0	0	0	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	0	0	0
первісна вартість	1021	0	0	0	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0	0	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції:	1030					
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств		0	0	0	0	0
інші фінансові інвестиції	1035	10433	10433	9417	9417	9417
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	4351	3084	2754	2419	2268
Відстрочені податкові активи	1045	0	0	0	3468741	4942346

Продовж. табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
Гудвіл	1050	0	0	0	0	0
Гудвіл при консолідації	1055	0	0	0	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	0	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	0	0	0
Інші необоротні активи	1090	3726785	3933527	3900752	3894324	3894324
Усього за розділом І	1095	19123317	18226876	18465783	22339292	23116385
ІІ. Оборотні активи						
Запаси	1100	1739191	3302761	2057601	4061772	5199130
Виробничі запаси	1101	952015	567472	688978	900366	1118832
Незавершене виробництво	1102	43673	36443	66864	47359	70454
Готова продукція	1103	104113	127525	189469	192709	465530
Товари	1104	639390	2571321	1112290	2921338	3544314
Поточні біологічні активи	1110	0	0	0	0	0
Депозити перестрахування	1115	0	0	0	0	0
Векселі одержані	1120	0	0	0	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1377235	7312466	9234754	2798667	2034850
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130	5000386	3658845	4469780	2745147	160135

Продовж. табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
за виданими авансами з бюджетом	1135	542674	49878	49146	45416	30490
у тому числі з податку на прибуток	1136	479842	10134	0	0	0
з нарахованих доходів	1140	0	0	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	211406	382790	458275	569951	553671
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	146649	188006	289177	246158	380996
Готівка	1166	8996	15986	14823	25745	21903
Рахунки в банках	1167	0	0	0	0	0
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0	0	0	0
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0	0	0	0
у тому числі в:	1181					
резервах довгострокових зобов'язань		0	0	0	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0	0	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0	0	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0	0	0	0
Інші оборотні активи	1190	100569	85897	157918	428986	578118
Усього за розділом II	1195	9118110	14980643	16716651	10896097	8937390
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0	14420	15245

Продовж. табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
Баланс	1300	28241427	33207519	35182434	33249809	32069020
Пасив	Код рядка	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7
I. Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1010972	1010972	1010972	1010972	1010972
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0	0	0	0
Капітал у дооцінках	1405	14036060	13529187	15095624	16765655	16876477
Додатковий капітал	1410	0	0	0	0	0
Емісійний дохід	1411	0	0	0	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0	0	0	0
Резервний капітал	1415	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	2574150	277547	-6449322	-15027044	- 17150369
Неоплачений капітал	1425	0	0	0	0	0
Вилучений капітал	1430	0	0	0	0	0
Інші резерви	1435	0	0	0	0	0
Неконтрольована частка	1490	0	0	0	0	0
Усього за розділом I	1495	17621182	14817706	9657274	2749583	737080
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	967286	1215107	50937	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0	0	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0	0	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0	0	0	0

Продовж. табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
Довгострокові забезпечення	1520	827404	1252735	1358344	1691619	1814520
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	623081	653029	698907	871635	977059
Цільове фінансування	1525	0	0	0	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0	0	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0	0	0	0
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітнього періоду)	1531	0	0	0	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітнього періоду)	1532	0	0	0	0	0
резерв незароблених премій; (на початок звітнього періоду)	1533	0	0	0	0	0
інші страхові резерви; (на початок звітнього періоду)	1534	0	0	0	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0	0	0	0
Призовий фонд	1540	0	0	0	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0	0	0	0
Усього за розділом II	1595	1794690	2467842	1409281	1691619	1814520
III. Поточні зобов'язання і забезпечення						
Короткострокові кредити банків	1600	0	350000	0	0	0
Векселі видані	1605	0	0	0	0	0

Продовж. табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
Поточна кредиторська заборгованість:	1610	39818	26185	0	0	0
за довгостроковими зобов'язаннями						
за товари, роботи, послуги	1615	4790271	6985459	2420866	387900	875684
за розрахунками з бюджетом	1620	501398	2822048	10085193	13233537	12680299
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	512807	897393	1558982	1454053
за розрахунками зі страхування	1625	49	27395	30015	1469	3204
за розрахунками з оплати праці	1630	1466	62129	74083	8811	19539
за одержаними авансами	1635	707839	160478	387148	353723	261887
за розрахунками з учасниками	1640	472936	3984848	2804079	2780779	474760
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0	0	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0	0	0	0
Поточні забезпечення	1660	2006537	1060923	7418447	11635929	14823793
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	305241	442506	896048	406459	378254
Усього за розділом III	1695	8825555	15921971	24115879	28808607	29517420
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0	0	0
Баланс	1900	28241427	33207519	35182434	33249809	32069020

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Консолідований звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Стаття	Код рядка	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1	2	3	4	5	6	7
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	21101331	27891932	28761995	22578750	26906984
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0	0	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0	0	0	0
Премії, передані у перестраховування	2012	0	0	0	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0	0	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0	0	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-11109229	-14123321	-11670171	-12057428	-14543137
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	0	0	0	0	0
Валовий: прибуток	2090	9992102	13768611	17091824	10521322	12363847
Валовий: збиток	2095	0	0	0	0	0
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0	0	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0	0	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0	0	0	0

Продовж. табл. Б.1

1	2	3	4	5	6	7
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0	0	0	0
Інші операційні доходи	2120	375296	2718845	223109	147491	184104
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0	0	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0	0	0	0
Адміністративні витрати	2130	-400729	-526131	-586476	-737731	-1117723
Витрати на збут	2150	-490422	-1016937	-950909	-1291999	-1324769
Інші операційні витрати	2180	-8763815	-11953100	-19291239	-23337173	-10001302
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	0	0	0	0	0
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	0	0	0	0	0
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	712432	2991288	0	0	104157
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	0	0	-3513691	-14698090	0
Дохід від участі в капіталі	2200	65908	64635	48897	0	640
Інші фінансові доходи	2220	928289	451631	1377164	2875784	140758
Інші доходи	2240	0	0	1544156	192876	649

Продовж. табл. Б.1

1	2	3	4	5	6	7
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0	0	0	0
Фінансові витрати	2250	-1270320	-833746	-5604780	-275302	-189067
Втрати від участі в капіталі	2255	0	0	0	0	0
Інші витрати	2270	0	0	0	0	0
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0	0	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	436309	2673808	0	0	57137
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	0	0	-6148254	-11904732	0
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-246422	-1409182	707524	3165429	44634
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0	0	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	189887	1264626	0	0	101771
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	0	0	-5440729	-8739303	0
II. СУКУПНИЙ ДОХІД						
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-208968	-241291	1930131	2228626	111077
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0	0	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0	0	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0	0	0	0
Інший сукупний дохід	2445	180180	-232920	115128	-253170	-154823
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	-28788	-474211	2045259	1975456	-43746

Продовж. табл. Б.1

1	2	3	4	5	6	7
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	4606	85358	-368147	-355582	7874
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	-24182	-388853	1677112	1619874	-35872
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	165705	875773	-3763617	-7119429	65899
неконтрольованій частці	2475	0	0	0	0	0
Сукупний дохід, що належить:	2480	0	0	0	0	0
власникам материнської компанії						
III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ						
Матеріальні затрати	2500	1080597	1227902	2054606	1353620	1485825
Витрати на оплату праці	2505	1125490	1516577	1957917	2068984	2545435
Відрахування на соціальні заходи	2510	465432	515898	640631	421262	503053
Амортизація	2515	1620509	1569490	1306651	1336976	1669723
Інші операційні витрати	2520	7840016	12043290	20843405	25266124	12345423
Разом	2550	12132044	16873157	26803210	30446966	18549459
IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ						
Середньорічна кількість простих акцій	2600	54228510	54228510	54228510	54228510	54228510
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	54228510	54228510	54228510	54228510	54228510
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	3,5	23,32	-100,33	-161,16	1,87
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	3,5	23,32	-100,33	-161,16	1,87
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0	0	0	0

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Вертикальний аналіз балансу підприємства

Показник	31.12.2013 р.		31.12.2014 р.		31.12.2015 р.		31.12.2016 р.		31.12.2017 р.		Відносне відхилення			
											%			
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2013- 2014 рр.	2014- 2015 рр.	2015- 2016 рр.	2016- 2017 рр.
1	2	3	4	5	7	8	10	11	13	14	19	20	21	22
Актив														
I. Необоротні активи (ряд. 1095)	19123317	100	18226876	95	18465783	101	22339292	121	23116385	103	-5	1	21	3
II. Оборотні активи, у тому числі:	9118110	100	14980643	164	16716651	112	10896097	65	8937390	82	64	12	-35	-18
запаси і витрати	1839760	100	3388658	184	2215519	65	4490758	203	5777248	129	84	-35	103	29
дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1377235	100	7312466	531	9234754	126	2798667	30	2034850	73	431	26	-70	-27
дебіторська заборгованість за розрахунками та інша	542674	100	49878	9	49146	99	45416	92	30490	67	-91	-1	-8	-33
інша поточна дебіторська заборгованість	211406	100	382790	181	458275	120	569951	124	553671	97	81	20	24	-3
поточні фінансові інвестиції	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	-100	-100	-100	-100
грошові кошти та їх еквіваленти	146649	100	188006	128	289177	154	246158	85	380996	155	28	54	-15	55
витрати майбутніх періодів	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	-100	-100	-100	-100
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	0	100	0	0	0	0	14420	0	15245	106	-100	-100	-100	6

Продовж. табл. В.1

1	2	3	4	5	7	8	10	11	13	14	19	20	21	22
Баланс	28241427	100	33207519	118	35182434	106	33249809	95	32069020	96	18	6	-5	-4
Пасив														
I. Власний капітал, у тому числі:	17621182	100	14817706	84%	9657274	65	2749583	28	737080	27	-16	-35	-72	-73
Зареєстрований капітал	1010972	100	1010972	100	1010972	100	1010972	100	1010972	100	0	0	0	0
Капітал у дооцінках	14036060	100	13529187	96	15095624	112	16765655	111	16876477	101	-4	12	11	1
Додатковий капітал	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	-100	-100	-100	-100
Резервний капітал	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	-100	-100%	-100	-100
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	2574150	100	277547	11	-6449322	-2324	-15027044	233	-17150369	114	-89	-2424	133	14
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1794690	100	2467842	138	1409281	57	1691619	120	1814520	107	38	-43	20	7
III. Поточні зобов'язання, у тому числі:	8825555	100	15921971	180	24115879	151	28808607	119	29517420	102	80	51	19	2
Короткострокові кредити банків	0	100	350000	0	0	0	0	0	0	0	-100	-100	-100	-100
Поточна кредиторська заборгованість за:	39818	100	26185	66	0	0	0	0	0	0	-34	-100	-100	-100
товари, роботи, послуги	4790271	100	6985459	146	2420866	35	387900	16	875684	226	46	-65	-84	126
поточні зобов'язання за розрахунками та інші	502913	100	2911572	579	10189291	350	13243817	130	12703042	96	479	250	30	-4
Поточні забезпечення	2006537	100	1060923	53	7418447	699	11635929	157	14823793	127	-47	599	57	27
Інші поточні зобов'язання	305241	100	442506	145	896048	202	406459	45	378254	93	45	102	-55	-7
IV. Зобов'язання, пов'язані з не оборотними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	100	0	0	0	0	0	0	0	0	-100	-100	-100	-100
Баланс	28241427	100	33207519	118	35182434	106	33249809	95	32069020	96	18	6	-5	-4

